

**Ioannis De Lvgo Hispalensis, Societatis Iesv, S. R. E. Tit.
S. Balbinæ Presbyteri Cardinalis, Dispvtationes
Scholasticæ, Et Morales De Virtvte Fidei Divinæ**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1656

Dispvtatio XXII. De communicatione cum hæreticis prohibita; Vbi de
communicatione cum aliis infidelibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81031](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-81031)

nem apposuit. Alios etiam plures auctores pro ea opinione assert Sanctorum tract. de heresi, cap. 13, dub. vniuers. 16. Sed iij sunt antiquiores, & qui Bullam Iulij III. praecesserunt.

107 Omnes ergo communiter dicunt, hodie esse obligationem tradendi hos libros inquisitoribus proper speciale praecipuum sub excommunicatione impositum, ut diximus: Ita Suarez in praesenti dicta sect. 2. num. 23. Sanchez dicto c. 10. n. 56. Huctedo dicta disp. 76. §. 312. Azor, Farinacius, & alij plurimi, quos congerunt, & sequuntur Castro Palao, & Diana locis citatis. Cum autem hoc totum fundetur in iure humano, & voluntate Summi Pontificis id praecipientis, non oportet alias rationes superaddere. Adiuvant tamen bene praedicti Auctores, si quis propria auctoritate eos libros combuteret, non incurere excommunicationem Bulla Cœna, sed aliam, quia illa est contra retinentes, qui autem librum combuit, non retinet, nisi forte iam ante culpabiliter, & scienter retinuerit: tunc enim iam Bulla excommunicationem incurrit, à qua per combustionem sequentem non liberatur; imò nec tradendo libros inquisitori, sed indiger absolutione, vt constat.

108 Secundum dubium esse potest, an legentes, vel retinentes libros alios prohibitos, qui non sunt hæreticorum hæretim continent, vel de religione tractantes, incurvant excommunicationem. De quo in vniuersum consulente sunt edita, & prolationes promulgatae ab Inquisitoribus in suis prouinciis & territoriis. Et videri possunt Suarez dicta sect. 2. numero 29. Sanchez num. 26. & Castro Palao dicto puncto 10. in principio, & §. 1. num. 2. & 7. apud quos constat censura penam extensam esse, ad aliquos altos libros: & in vniuersum Pius IV. in sua Bulla relata ante indicem librorum prohibitorum expresse statuit, ut qui hæreticorum libros, vel cuiusvis Autoris scripta propter hæretim, vel falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legavit, habuerit, ipso iure in excommunicationis penam incidat, eamque ob causam in eum, tanquam de hæreti suspectum inquiri. Et procedi licet: praeter alias penas super hoc ab Apostolica sede, scrisque canonibus constitutas. Qui autem libros alia de causa prohibitos legerit, habuerit, praeter peccati mortalis reatum Episcoporum arbitrio severè se nouerit puriendum. Factæ sunt etiam aliae extensio[n]es excommunicationis, & aliquando reseruatae ad libros Astrologiae iudicatarie, ad libros quoscunque hæresiarcharum, & ad aliquos libros Hebræorum, quæ videri possunt apud Suarez, & Castro Palao locis citatis.

109 Denun-
tiatione, &
obligacione
denunciandi
hæreticos re-
missive.

Agendum hic esset de denunciatione, & obli-
gatione denunciandi hæreticos, quod est aliud
medium, quo Ecclesia vtrit ad hæreticos cor-
rigendos, & coercendos. De hoc tamen dixi
quantum satis est disp. 38. de Insist. & Iure sect. 2.
quibus nihil nunc addendum videtur, & vide-
ri possunt, ultra Auctores ibi citatos, Suarez in
presenti disputatione vigeſima, ſectione
quarta, & Castro Palao primo tomo
tractato quarto, disputatione
tertia, punto
quarto.

Card. de Lugo de virtute Fidei diuinæ.

DISPUTATIO XXII.

De Communicatione cum hæreti-
cis prohibita, vbi de commu-
nicatione cum aliis infidel-
bus.

SECTIO I. *An ratione excommunica-
tionis prohibita nobis sit communica-
tio cum hæreticis.*

II. *De communicatione prohibita cum
hæreticis in matrimonio, vbi de se-
paratione à coniuge in hæretim la-
pso.*

III. *Quando, & quomodo poſit, vel de-
beat coniux à coniuge hæretico di-
uertere.*

IV. *De communicatione ciuili cum Pa-
ganis, & praesertim cum Iudeis pro-
hibita.*

V. *Disputatio cum infidelibus, an, & quo-
modo licita sit.*

Sicut aliud medium vtile, & necessa-
rium contra hæreticos, communica-
tionem cum illis interdicere. Quia ve-
rò non solum cuius hæreticis, sed etiam cum aliis
infidelibus, imò in pluribus aliquando casibus,
& triūm, communicatio fidelibus prohibetur;
comprehendemus hac disputatione, quæ ad
communicationem etiam cum aliis infidelibus
illicitam spectant, quam partem ad hunc locum
remisimus, cum debuisset superius examinari,
quando de infidelibus non baptizatis sermo fuit.
Agemus autem prius de iis, quæ propria sunt hæ-
reticorum, postea de iis, quæ pertinent ad alios in-
fideles, postea denique de iis, quæ utrisque com-
munia sunt,

SECTIO I.

*An ratione excommunicationis prohibita
nobis sit communicatio cum hæ-
reticis.*

Suppono, hanc communicationem posse aliū-
ſe esse illicitam propter scandalum, vel pro-
pter periculum peruerſionis, vel aliquid aliud;
nunc vero solum querimus, an ex hoc præcisè
capite, quod hæretici omnes excommunicati
sunt, ut suppono ex disputatione sequenti, redi-
darur illicita communicatio cum illis. Esta autem
duplex excommunicatione, altera sacra, seu in rebus
sacris, altera ciuilis, seu in rebus profanis,
& ciuilibus, & de quaque potest quæſio pro-
cedere.

Prima sententia docet, quæſio conſtat ali-
quem esse hæreticum, eò ipſo prohibitam esse
Ecc 3. cpm

cum illo communicationem: Ita Sotus in 4. diff. 25. quæst. 1. art. 1. & diff. 20. quæst. 1. art. 3. concil. 2. Communis tamen sententia id negat, quandiu hæreticus non est iuridicè declaratus, & denunciatus; quia Concilium Constantiense indulxit generaliter omnibus fidelibus, ut possent licetè communicare cum omnibus excommunicatis, exceptis nominatim denunciatis, & notoriis Clericorum percursoribus: vbi nulla proflus sit exceptio de hæreticis: non est ergo cur indultum illud ad communicationem etiam cum illis non extendatur. Ita Toletus, Vgolinius, Suarez, Azor, & alij, quos referit, & sequitur Thomas Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 9. num. 3. Hurtado in presenti diff. 76. §. 4. & alij communiter, quod ego etiam in aliis locis semper amplexus sum.

2. Obiectio 1. Pro contraria tamen sententia obicitur primum ex cap. *Sicut ait*, de hæreticis, vbi anathemate puniuntur, qui cum hæreticis negotiationem exercere presumunt. Respondet Hurtado §. 8. ante Concilium Constantiense cum omni excommunicato notorio fuisse interdictam communicationem, quare interdicta etiam erat cum omni hæretico, quod tamen in Concilio illo prædictam moderationem accepit. Hoc tamen non satisfacit, quia communicatio ciuilis in negotiatione humana cum excommunicato etiam ante Concilium Constantiense non puniebatur excommunicatione maiori, sed minori, sicut nunc de facto comunicantes ciuiliter cum denuntiatio non incurruunt, nisi minorem excommunicationem. In illo autem textu exercentes negotiationem cum hæreticis anathemate puniuntur, quod certè plus est, quam excommunicatione minor: ergo prohibito illa non erat communis omnibus communicantibus cum excommunicatis notoriis, sed peculiaris in ordine ad hæreticos. Facilius ergo responderet, etiam si prohibito illius capituli diversa sit à prohibitione generali communicandi cum excommunicatis, etiam tamen comprehendit sub generali indulto Concilij Constantiensi, in quo omnis communicatio prohibita, sive ob censuram, sive ob quodlibet aliud Ecclesiasticum præceptum auctoriter, exceptis illis duobus excommunicatorum generibus: verba enim Concilij in extrauaganti illa, *Ad uitandam: sunt hæc: Nemo post hac teneatur abstinere, & separare se, nec exiitare communicationem alicuius ratione alicuius sententia, aut censura Ecclesiastica, aut suspensio, aut prohibitionis ab homine, aut à iure generaliter promulgata, &c.* Qua verba generaliter habentur in Concil. Basiliensi session. 20. ad finem, & decreto Concil. Constantiensi relato ab Antonino part. 3. tit. 25. c. 3. sive ergo prohibito communicationis cum hæreticis procedat ex lege generali, ratione excommunicationis in generi, sive ex lege particulari strictius, & grauius prohibente communicationem cum hæretico, id totum sublatum videtur illis generalibus verbis Concilij Constantiensi, quandiu hæreticus non est denuntiatus.

3. Obiectio 2. Secundò obicitur ex c. si quem forte 24. 9. 1. vbi puniuntur, qui ab hæreticis, & Schismaticis sacramenta accipiunt, seclusa extrema necessitate. Respondet eodem modo prohibitionem illam, quatenus est ex iure humano, moderationem habere ex dicto decreto Concilij Constantiensi: manere tamen quatenus est ex iure diuino,

vel naturali in multis casibus: v.g. si timeatur periculum peruersiōis, si sit implicita communicatione in falsa doctrina, aut ritibus falsis, si sequitur scandalum, si detur sine necessitate occasio hæretico ministrandi indigne sacramentum, & in aliis casibus similibus.

Tertiò obici potest, quod excommunicatione hæreticorum videatur esse de iure diuino, atque obiectio non potuerit subiacere moderationi Concilij Constantiensi. Respondet Hurtado obiectio §. 9. date antecedenti, negando illationem: nam licet hæretici de iure diuino efficiunt excommunicationis, atque adeo non possent licetè recipere, nec conferre sacramenta; non est tamen de efficiencia excommunicationis, quod alij fideles non possint cum excommunicato communicare, sed id additum est ab Ecclesia, qua potest hunc effectum aliquando tollere. Hæc tamen responso non potest satisfacere: quia argumenta, que probant hæreticos esse de iure diuino excommunicatos, si quæ sunt, probant potissimum de communicatione aliorum cum illis prohibita. Ad hoc enim afferuntur verba Iohannis epist. 1. ne nescire dixeritis, & Pauli 1. ad Corinth. 5. non confundam nec cibum sumere, & alia huiusmodi, que immediatè de secunda communicatione agunt; & ex hac communicatione cum illis prohibita argunt alij eos esse deinceps diuino excommunicatos: non potuit ergo permitti ab Ecclesia communicatione cum illis, si non potuit eos non habere excommunicatos. Negandū ergo est antecedens, de quo ex professo dicendum est dispensatione, agendo de excommunicatione hæreticorum.

Hoc ergo supposito, in quo omnes iam fidei conueniunt, refutant dubia aliqua circa applicationem huius doctrinae, ad causas particulares. Dubitatur ergo primò an licet communicare etiam cum hæretico, qui nominatus per sententiam condemnatus est, & declaratus hæreticus. Prima sententia fatus communis id negat, quia cum excommunicatione sit indubitate, & semper affixa hæresi, idem est indubitate declarare aliquem nominatum hæreticum, ac declarare illum excommunicatum. Ita vterque Sotus Medina, Henriquez, Gutierrez, & alij, quos affer Sanchez dicto c. 9. num. 4. dicens eam sententiam probabilissimam esse, quam ex professo probat Suarez de Censuris diff. 9. scđ. 2. num. 10. & in presenti diff. 21. scđ. 3. num. 8. Alij tamen dicunt, id non sufficere, ut sit excommunicatus vitandus, nisi iudex declareret eum censuram incurrisse. Ita Nauarrus, & Graffius, quos afferit, & sequitur Sanchez dicto num. 4. qui addit, non sufficere, quod declareret incurrisse penas, vel etiam censuras hæreticis impositas, nisi declareret excommunicationem incurrisse, quia aliqui adhuc ignorabunt, an hæreticus imposita sit excommunicationis pena. Quam sententiam Suarez in presenti dicta scđ. 3. num. 8. probabilem putat, quando Index Földum declarauit crimen hæresis, non verò si declarauerit incurrisse censuras. Quando tamen declarauit incurrisse penas hæreticorum, non nominando censuras, ipse Suarez non explicauit, an existimat probabilem hanc Sancij odiionem.

Vnde obiter aduerte, statum huius controver-
siae non bene explicatum ad Hurtado dicta diff. 76. §. 10. sed præter veriusque partis mentem pone-
re.

enim dicit, questionem esse an si Iudex dicat, danno Henricum hereticum, & illum dico incurrisse excommunicationem: id sufficiat vitandus. In qua questione affirmit P. Suarez: Sanchez vero negat, nisi Iudex addat, illum nunc excommunicato, aut iubeo vitari. Quod quidem longe absit a mente horum Auctorum: nam Sanchez explesè afferre esse vitandum si Iudex declarat eum incurrisse excommunicationem, negat tamen, quando id solum tacite declarat, & per consequentias, nimirum declarando solum crimen, vel incurrisse penas, aut censuras, non exprimendo excommunicationem: Suarez vero dicit sufficere, quod declaretur crimen, quae est questione valde diversa. Vnde non melius idem Hurtado intulit hoc corollarium: *Ex opiniione inquit, Patris Suarez sequitur, nos non posse communicare eum hereticum damnato a Quesitoribus ex opinione Patris Thome sequitur oppositum.* Quod approbavit etiam Diana parte 5. tract. 14. *Misellian. resolut. 97.* Quae certe illatio est contra mentem utriusque. Nam Suarez, num. 8, notat expressè, hanc questionem in praxi vix vñquam posse habere locum: quia ut facetur Simancas in inst. tit. 9. num. 16. 4. indices non solent declarare aliquem hereticum, quin simul declarant penas ab eo incurrias, & incurendas: quare de facto in utraque sententia hereticus condemnatus sunt, quia semper declarantur excommunicati: quod ego intelligo quandiu non absolvuntur. Committit enim Inquisitores statim post prolationem sententiam faciunt reos abiurare, & eos absolvunt. Nec Sanchez dicit de facto posse nos communicare cum heretico condemnato ab Inquisitoribus, sed solum sub conditione si non declareret incurrisse excommunicationem. Quae quidem conditionalis de facto parum delerit, quia reconstit ex formalis processuum & sententiarum sancti Officii, quae circunferuntur in libris agentibus de praxi illius tribunalis, in sententia reus declaratur hereticus, & incurrisse in omnes penas, & censuras hereticis statutas: & postea expressè explicatur, quia reus penitentia signa ostendit, dari ei præmissa abiuratio abolutionem ab excommunicatione, quam ob heresim prædictam incurrit. Falsum ergo est, quod iuxta Sanci sententiam possumus de facto communicare cum heretico ab Inquisitoribus condemnato.

7
Sufficienter declaratur hereticus vitandus, quædo publicatur sententia iudicis declarans illam esse hereticum, & incurrisse censuras contra hereticos statutas, etiam si sub nomine illius effo excommunicationis non exprimatur, quia sufficienter per voces æquivalentes exprimitur. Sicut licet in testamento nuncupatio testator debeat voces articulatae coram testibus exprimere heredem, vel scribere; sufficit tamen si dicat institutio heredem fratrem meum, quando unicus fratrem habet, quia id æquivalenter est illum nominare, ut cum communis dixi disp. 24. de Inst. sect. 1. num. 4. Similiter ergo sufficienter dicere Petrum incurrisse censuras contra hereticos latas, cum constet hereticos esse in iure excommunicatos: quis enim negat sufficienter exprimi esse excommunicatum eum, qui publicatur incurrisse censura Canonis contra Clericorum persecutores, cum constet, hoc nomine, excom-

municationem Canonis si quis suadente, significari, & intelligi: Imò in eodem decreto Concilij Constantiensis, hæc non exprimitur sub nomine excommunicationis, sed sub nomine, sententia Canonis his verbis: *Salvo si quem, pro sacrilega manuus iniectione in Clericum, sententiam latam à canone adeo notoriè constiterit incidere.* Ratio autem est, quia definitio, & definitum idem sunt: cum ergo excommunicatione heretici sit censura peculiaris contra hereticos statuta, qui hanc iuridicè promulgar, eo ipso promulgar excommunicationem. Nec obstat, quod aliquis ignorare posset, censuram illam esse excommunicationem: nam posset etiam alius ignorare, illam esse excommunicationem maiorem, atque adeo non sufficeret declarare, quod incurrit excommunicationem, sed deberet exprimi, quod incurrit excommunicationem, maiorem, quod tamen Sanchez non concedet. Atque in exemplo etiam supra adducto posset aliquis testis ignorare Petrum esse fratrem testatoris: sufficit tamen, quod sciat fratrem esse heredem, ex qua notitia statim veniet facile in notitiam personæ determinata.

Existimo tamen secundò cum P. Sanchez ad obligationem vitandi hereticum ob excommunicationem non sufficere, quod in sententia declaretur hereticus. Ratio autem est, quia in illa extravaganti, ad enitidam, ad obligationem vitandi excommunicatum, requiri videtur, quod non solum crimen, sed censura ipsa fuerit à iudice promulgata, & non aliter, nisi censura huiusmodi fuerit in, vel contra personam certam à iudice publicata, vel denunciata specialiter, & expressè, &c. ut videri potest apud Suarez dicta diff. 9. de Censuris sect. 2. num. 2. ubi extravagantem integrum refert. Iudex ergo debet non solum crimen, sed censuram promulgare, ut obligatio vitandi oriatur, quod non sit, si Iudex solum declarat heresim crimen: tunc enim censura non publicatur à iudice, sed à sola lege imponente excommunicationem hereticis: non ergo concurrunt requisita à Concilio ad excommunicatum vitandum.

Difficultas est posse, quando à Iudice aliquis declaratur, & publicatur hereticus, & contraxisse omnes penas hereticis statutas, non exprimendo censuras. In quo casu Sanchez negat esse vitandum, Suarez vero affirmit, non tamen explicavit, ut dixi, an contrarium esset, vel non esset probabile, ut explicuerat in casu precedenti esse probabile non debere vitari, quando solum declaratur crimen: in hoc ergo casu, qui tamen raro, aut nunquam contingit, utrumque posset probabilitate dici. Qui enim cum Sancio negaret, posset id fundare in verbis dicta extravagantis, in quibus exigitur, quod sit à iudice censura ipsa promulgata: quare ad minus videtur exigi, quod sub nomine censura exprimatur nam nomen illud genericum panarum, videtur nimis latum, & minus sufficiens, ut censura ipsa dicatur à Iudice denunciata, & publicata specialiter, & expressè. Aliunde vero qui id affirmit cum Suarez, probare id potest, quia sicut excommunicatione, sufficienter exprimitur, ut dicebamus, quando exprimitur incurrisse censuram contra hereticos latam, si videtur sufficienter exprimi, quando exprimitur incurrisse penas hereticorum, cum constet hanc esse vnam ex iis penis. Verba autem illa specialiter, & expressè, referri

EEE 4 possunt

possunt non ad censuram, sed ad personam, vt
necessitatem sententiam ferri ad personam specia-
lem, & expressam, non in confuso, vt fit quando
declarantur excommunicati omnes, qui tale cri-
men commiserunt. Hoc tamen, vt dixi, ad pra-
xim parum refert, quia communiter Iudex in
sententia declarat hereticum incurrit esse presas,
& censuras, & excommunicationem, à qua si pe-
nitentiam ostendit, iubet, abiuratione præmissa,
quod statim absolvatur.

10 Secundò principaliter dubitatur, an non solum in ciuilibus, & humanis possimus cum haereticis non denunciato communicare, sed etiam in facris, & spiritualibus. Certum autem est non posse nos cum haereticis communicare in ritibus propriis sectæ haereticæ; quia hoc esset contra præceptum confessionis fidei, & contineret, implicitam professionem erroris: sed quæstio est de rebus facris nullum errorum continentibus, v.g. ac licet cum haeretico misam audire.

Secundo principaliter dubitatur, an non solum in ciuilibus, & humanis possimus cum haeretico non denunciato communicare, sed etiam in sacris, & spiritualibus. Certum autem est non posse nos cum haereticis communicare in ritibus propriis sectæ haereticae; quia hoc esset contra præceptum confessionis fidei, & continetur, implicitam professionem erroris: sed quæstio est de rebus sacris nullum errorem continentibus, v.g. an liceat cum haeretico missam audire, vel eo præsente celebrare, vel ipsi ritu Catholico celebranti adesse, &c. Negat Basilius Pontius in tomo de matrimonio in fine in Appendice de matrimonio Catholici cum haeretico cap.9. §.1. num.8. dicens, *coram heretico ex nulla causa celebrari posse, nec ex gravissimo metu: idque pro comperto supponit, nec vila ratione probat.* Mitor, virum doctum, non aduertit in contrarium esse auctoritatem omnium. Doctorum, quos sequuntur Sanchez dicto cap.9. numer.7. Suarez dicta sest. 3. num.5. Azor, & alij, quos sequitur Hurtado dicta diff. 7. §.12. & constat ex dictis, quia excommunicatus non denunciatus, nec notorius Clerici perussor non est vietanus etiam in sacris, ut constat ex dicta extrauaganti ex eis autem quod haereticus sit, non est specialis ratio, cur id non liceat, nisi aliunde sit scandalum, vel irreuerentia contra fidem, aut

aliquid aliud, quæ omnia sunt extrinseca, & non
semper inveniuntur. Vtus etiam est in contra-
rium, nam Principes aliqui hæretici, qui quandoque Roman, vel ad alia Catholicorum loca,
permittentibus superioribus, veniunt, eunt ad
Ecclesiæ, & sacris intersunt, sacerdotibus id sci-
tibus, & absque scrupulo celebrantibus. In dñi vidi
ego aliquando eos coram facio Cardinalium
Collegio Missa solemnis interesse, scientibus be-
ne omnibus eos esse hæreticos, & simulantibus,
& merito propter fructum experientia probata-
mentum concipiunt enim meliora de ritibus Catho-
licis, & fraudes suorum magistrorum aduentunt.
Fateor, eos seclusa ignorantia non posse missa
interesse, cum excommunicati sint, & Concilium
Constantiense illis non fauerat: qui ramen co-
ram illis celebrant, non peccant, cum ab eodem
Concilio licentiam habeant cum illis commu-
nicandi in profanis, atque etiam in factis.

II. Tertiò tamen dubitari magis potest, an pos-
sint Catholici ab hereticis non denunciatis sacra-
menta suscipere. Negat Azor *1. tom. lib. 8. c. 11.*
9. 7. & c. 13. q. 7. licet parum constans in funda-
mento: nam primo loco dicit, id prouenire non
solum ab excommunicatione, sed etiam ab her-
esim: 2. autem loco dicit, non esse ab her-
esim, sed ab excommunicatione, quatenus om-
nis excommunicatus etiam occultus caret iuris-
dictione, cui faveat Sotus *in 4. dist. 20. q. 1. art. 5.*
concluſ. 2. ex alio fundamento, quia putat omnes
hereticos, & schismatics censeri nominatim
excommunicatos, & vitandos.

Contraria sententia communis, & vera est, nisi
aliunde ratione scandali, vel ob negationem fidei
implicitam illicitum sit, vel quia charitas obligat
ad impediri dum peccatum ministri heretici in-
digne ministrantis, si necessitas non vigeat, ita cum
Nauarro Sanchez *vbi suprā num. 1.* Suarez *vbi suprā num. 5.* Hurtado *vbi suprā §. 3.* & loquens de sa-
cramento penitentiae idem dixi *disp. 18.* de Pe-
nitentia *sect. 2.* *num. 18.* & *19.* & loquens de ma-
trimonio ac aliis sacramentis, idem dixi *disp. 8.* de
sacramentis in genere, *sect. 14.* & conflat ex dicta
extraagunt, in qua conceditur fidelibus com-
municatio cum excommunicatis toleratis in sus-
ceptione, & administratione sacramentorum:
cum ergo ij heretici non sint excommunicati de-
nunciati, nec notorij Clerici persecutores, non est
eius ratione excommunicationis prohibeamur ab
iis sacramenta suscipere: quamvis id aliunde
possit sèpè illicitum esse, nisi necessitas excusat,
vi expliciti in prædictis locis. An verò possit
etiam Catholicus iis aliquando sacramenta mi-
nistrare, dixi *predicta disp. 8.* de sacramentis in ge-
nere.

Agit rursus Hurtado in hoc loco *diff. 76. §. 15.* & sequentibus de aliis communicationibus generibus in rebus sacris tempe de Catho. lico suspicente ex sacro fonte filium hereticum de comitante funis hereticis, de spelente hereticum in templo: de quibus rati, & aliis ad hanc materiam spectantibus nos diximus ex professo *supr. disp. 14. seit. 5. §. 5.* & ibi pideri posunt. Restabat, dicere de communicatione cum iis hereticis in matrimonio cum illis contrahendo; de hoc tamen dicimus sectione sequenti.

S E C T I O N I I.

De communicatione prohibita cum hereticis in matrimonio, ubi de separatione à coniuge in heresim lapsi.

Non agimus h̄c de impedimento disparis cultus, seu de prohibitione contrahendi matrimonium cum infidelib⁹ non baptizato: de hoc enim ferē nulla est difficultas, & de coagulat⁹ ex profess⁹ *in tract. de matrimonio*, vbi de impedimento dirimenti disparis cultus. Nunc ergo solū loquimur de matrimonio cum h̄c baptizato: de quo argumento agit post alios Thomas Sanchez lib.7. de matrimonio disp.7. & latius P. Serarius in opusculo de matrimonio Catholici cum h̄retico, & postea Sulphuris Pontius in alio opusculo, quod ponitur post librum 12. de matrimonio, & inscribitur Appendix de matrimonio Catholici cum h̄retico, vbi eruditè & copiosè hac materia tractatur: quare nos breviter & in compendio dicemus, quae necessaria sunt, reliqua ad eos Auctores remittendo qui alios plures afferunt.

In primis ergo statendum est quia mattheus
valida esse; cuius contrarium docuerunt Ho-
stiensis, Anchiarus, Simancas Carrerius, & Ca-
roius, quos affert Sanchez ibi num. 1. quibus
fauet glossa in cap. fin. verbo *contra substantiam*
de conditionibus oppositum. Non sicut tamen sen-
tentiam tenent inibunter ceteri Iuris doctori-
res, & Theologi omnes cum S. Thoma, quos af-
fert, & sequitur Sanchez ibi num. 2. & Recen-
tiores,

res, quos refert, & sequitur Pontius in dicta appendice cap. 1. n. 1. & colligitur ex cap. decretis de hereticis in sexto vbi catholica nubens heretico punitur solum priuatione dotis, non vero iubetur separari, item ex aliis decretis prohibentibus quidem eas nuptias, nunquam irritantibus, qua postea afferuntur: Denique ex consuetudine, & vsu communis, nunquam enim iij coniuges separari coguntur, nec permittuntur aliud matrimonium contrahere viuente coniuge heretico.

14 Obicitur communiter ex can. 72. Synodi 6. in Trullo, vbi nuptiae Catholici cum heretico dicuntur irritae, & nefarium illud coniugium dissoluendum. Respondeatur primò Canones illos Trullanos auctoritatem sufficiem non habere, quod cum aliis probat Sanchez dicto lib. 7. disp. 28. num. 7. Responder secundò Pontius vbi supra num. 7. primis illis factis matrimonia haec fuisse fortasse irrita in aliquibus Ecclesiis orientalis provinciis, nunquam tamen in Ecclesia Latina in qua canon ille nec cognitus fuit, nec receptus. Responde tertio idem Auctor num. 8. nomine hereticis, in eo canone intelligi infidelem non baptizatum, quod quia aliis videtur gratis dictum, ipse probat ex ipso contextu, & ex Bal-samone, & aliis conjecturis. Haec omnes solutiones probabiles sunt; nobis sufficit confutatio antiquissima contraria, qua poteat canon ille, etiam si auctoritatem habuerit, & fuerit receptus aliquando reuocari.

15 Secundò opponit idem Pontius lib. 7. de matrimonio cap. 47. num. 9. & 12. ex cap. videatur nobis, 35. quæst. 6. vbi Pontifex dicit matrimonium, quod contra interdictum, & ordinem Ecclesie factum est, non haberi. Ad quod Auctor illi respondeat, in eo textu sermonem esse de eo, qui viuente prima vxore secundam duxit, & quidem consanguineam; quare non mirum, quod secundum matrimonium irritum declaretur, ut pote factum contra prohibitionem, & stante impedimento irritanti. Hæc tamen responso licet quoad partem vera sit, non est tamen vera, quatenus supponit secundum matrimonium factum fuisse viuente prima vxore: nam eo casu non praecesset matrimonium, sed promissio matrimonij cum iuramento, seu sponsalia: quare secundum matrimonium non fuit ex eo capite inuidum, sed solum propter impedimentum consanguinitatis cum secunda vxore. Quod ex ipso contextu constat primo, quia si præcessit et aliud matrimonium, & vxor esset superflua, secundum non solum esset contra legem Ecclesie, sed etiam contra diuinam; ibi autem solum dicitur esse contra legem Ecclesie, & ideo non est ratum, quia quod contra interdictum & ordinem Ecclesie factum est, non quod inordinatum, ratum non habetur. Secundò quia ibidem relata secunda iubetur vir primam recipere, non quia eius vxor iam esset, sed quia ei fidem cum iuramento dederat, prole ex ea susceptra. Cogendum est, inquit, eam recipere, (non dixit ad eam redire, sed recipere in coniugem) quam iuravit, & defonsauit, & ab ea prole genuit, iuramenti religio non vilipendatur, & fides ad iniucum promissa seruetur, & proles in cultu Dei nutritur, & educetur, & alij exinde occasionem peierandi, & alias decipendi asfumere non valeant. Tertio denique id constat, quia si superflua esset prima vxor, non opus fuisse deuenire ad probandam consanguinitatem

cum secunda vxore, ad declarandum irritum secundum matrimonium. Constat autem intentum illius Decretalis fuisse declarare modum, quo probanda erat ad eum finem consanguinitas, & an parentes, & cognati admittendi essent ut testes ad eam probationem: & ad hunc finem inservit illa epistola in libro Decretalium, sub titulo, qui matrimonium accusare possunt. Statuit ergo Pontifex eo casu secundum matrimonium non valere, quia contractum fuit contra legem Ecclesiæ de impedimento irritanti consanguinitatis, ad quam consanguinitatem probandam admittendi sunt parentes, & cognati, atque ideo cogendum esse virum ad ducendam primam, cui sub iuramento fidem matrimonij dederat, & ex qua prole habuerat, ut fides, & iuramenti religio serueret, & auferatur occasio peierandi, & decipiendi.

Hoc supposito, statuendum est secundò lege 16
salem Ecclesiæ prohibitum esse matrimonium Matrimonium
Catholici, cù
heretico lega
salem Eccle-
sia probitum
Appendice c. 2. & lib. 7. de marri. cap. 46. & col-
ligitur ex Concil. Chalcedonensi can. 14. Illibe-
ritano can. 16. Laodiceno sive Sylvestro 1. can. 10.
& 31. Carthaginensi 3. can. 12. & alios, quos Au-
tores citati afferunt.

His positis, dubium primum est, an non sol-
lum iure Ecclesiastico, sed etiam iure naturali,
seu divino hoc matrimonium sit illicitum. Affir-
mat Pontius, idque latè probat dicto cap. 2. sed
in re non dissentit ab aliis: nam postea cap. 1.
sequenti fatur, non esse semper illicitum de iure
naturæ sed posse in aliquibus circumstantiis esse
licitum. Est ergo frequenter illicitum aliquando
verò variatis circumstantiis potest esse iure natu-
re licitum. Oritur autem eius turpitudi potissi-
mum ex periculo peruersiōnis à consortio inti-
mo coniugis heretici; ex periculo male educan-
da proli, ex periculo dissensionum contra ani-
morum coniunctionem in matrimonio inten-
tam: vbi enim non est eadem fides, non potest
esse stabilis, & firmus amor, & alij eiusmodi,
qua ponderat, & probat latè Pontius dicto cap.
2. Quia tamen in aliquo casu particulari possunt
omnino, vel maiori ex parte hæc pericula cessare,
vel certè tot alia sperari bona, aut tot mala im-
pediti ex matrimonio, ut compensentur pericula
illa, hinc est, ut possit aliquando iure naturæ
non esse illicitum: in quo etiam Scriptores om-
nes conueniunt, quos referunt, & sequuntur
predicti Auctores. Dissentunt tamen materialiter,
quoad casus particulari, in quibus magis
pertinet ad prudentiam, quā ad doctrinam in-
dicare, ac cessent, vel non cessent pericula, &
rationes ob, quas matrimonium iure naturæ
conferetur illicitum. Cettum est in iis casibus suf-
ficiere dispensationem summi Pontificis, quæ an-
ferat obligationem legis Ecclesiasticae, quæ so-
la tunc posset obstat, imò nec dispensatio hac
requiritur in iis locis, in quibus consuetudine
legitima derogatum est legi Ecclesiasticae: quod
tamen Hurtado dicta disp. 76. §. 233. limitat, ut
non procedat in Regibus, ij enim etiam in iis
Prouinciis debent petere dispensationem, quia
eorum matrimonia majoris sunt momenti, & ita
eam petiūt Rex Gallie, ut suam sororem dare
Carolo nunc Anglie Regi, cui addere possumus
exemplum Serenissimi Regis Polonie, pro quo
dispen

An in iis ca-
sibus sufficiat
dispensatio
summi Pon-
tificis.

dispensationem aliqui petierunt, ut posset ducere filiam Comitis Palatini, hæreticam, à SS.D.N. Urbano VIII. quam tamen dispensationem, vt putogistias ob causas non obtinet, & feliciori, ac meliori consilio Cæsaris sororem duxit. Non tamen video, sufficiens fundamentum huius exceptionis nisi forte consuetudo sit dispensationem petendi; tunc enim sicut consuetudo abrogavit prohibitionem quoad alios, sic contraria consuetudo exciperet Reges, ne à lege per vulgi consuetudinem eximerentur. Certe nostro tempore Princeps aliquis Serenissimus Germanus, qui Rex non erat, dispensationem petiit à Pontifice, non tam quia formina erat hæretica, quam quia erat eius consanguinea. Sicut etiam Henricus IV. Rex Galliæ, petiit dispensationem à Clemente VIII. vt eius soror Catharina hæretica nuberet Ducem Barensem Catholicum suo consanguineo, quæ dispensatio mortua interim Catharina non fuit exequitioni mandata, vt notauit *disp. 8. de Sacramentis in genere n. 227.*

17
An heretico tente conversionem possit sine dispensatione matrimonium fieri. Negat Sanchez *dicta dispensatio sua dis. 72. num. 4. in fine.* & Pontius in *dicta Appendix dispensatione ma. cap. 8. numero 6.* Affermat tamen Hurtado *dicta dispensatione 76. §. 229.* quando est certa spes de conversione, quod antea significauerat Emanuel Sa, verbo matrimonium, num. 8. agens de impedimentibus dirimentibus: quod probat Hurtado, quia exceptio illa innenitur in ipsius decretis prohibentibus hoc matrimonium. Sic enim habetur in Concil. Chalcedonensi can. 14. his verbis: nisi forte sponderit se venire ad orthodoxam fidem, deinde coniungitur persona orthodoxa: & ex capit. non oportet 28. quæf. 1. vbi dicitur, filias hæretorum possit accipi, si spondent se professuras orthodoxam fidem. Cum ergo eadem lex, quæ hac matrimonia prohibuit, hunc casum exceptire, probabile mihi est stando in iure, non esse tunc necessariam dispensationem. Dixi, stando in iure, quia si consuetudo sit petendi etiam tunc dispensationem, ex consuetudine censemur ampliata prohibito ad hunc etiam casum. Non ramen probo quod idem Hurtado ibidem hoc intelligit, quoties est spes certa de conversione coniugis: nam lex solum exceptit casum, quo promittit conversionem: si ergo spes non sit ex dispensatione, sed vel ex bona indole hæretici, vel ex eius animo non obstinato, vel alius capitibus, necessaria erit dispensatio. Multi quoque magis necessaria erit, quando coniux hæreticus promittit solum Catholicum liberam fidei suæ professionem, nullamque ei molestiam, vel aliam Catholicis inferre: quo casu necessitatem dispensationis facetur idem Hurtado §. 132.

18
Dices, cessante contrariæ fine, & ratione legis cessat eius obligatio: talis autem est casus, quo est spes certa conversionis hæretici; nam finis prohibitionis est ne minuatur numerus Catholicorum, si Catholicus ab hæretico coniuge perpetrat: & in hoc casu minuitur potius numerus hæreticorum, reducto per Catholicum coniuge hæretico ad fidem, ergo in hoc casu cessat obligatio legis, ita arguit Hurtado §. 230. Respondeo non cessare contrariæ finem legis, primò quia lex non prohibet nuptias absolute, sed quod fiant sine scientia, & consensu Pontificis: nullum autem damnum religioni sequitur ex eo quod peratur consensus, & dispensatio Pontificis

saltem quando peti potest: secundò quia licet hæretico, quando spes habet, quod converetur, quam spem facilè sibi concipient, & fugient pro suo defiderio. Vnde spes cum spes solum a parenti, & fallaci contrahent, & cum vero periculo peruersio. Maius ergo bonum fidei & religionis est, vt etiam quando est vera spes conversionis id fieri non possit sine consensu familiæ Pontificis, quam quod possit, ex qua licentia se possunt in aliis casibus maiora mala: fieri disput. præcedenti dicentur de prohibitione libitorum hæreticorum, ad quos legatos sine licentia non sufficit, quod aliquis le existimat liberum à periculo ex lectione libri hæretici: nam si id est licitum, sequentur in genere multa alia maiora mala, & ideo neque in illo casu, neque in nostro dicendum est, cessare rationem legis: in utroque enim casu remaneat ratio legis saltem in genere loquendo, ob quam lex iuste prohibetur, ne in hoc etiam casu licitè id fiat absque licentia Sedis Apostolice.

Sicut autem ibidem dicemus, quando necessitas urget, vt legatus liber hæreticus, cuius lectio necessaria est ad bonum fidei, & non est recursus ad fidem Apostolicam, posse exceptio chea legi, quia ille casus non est lege comprehensus: idem dicendum est de matrimonio cum hæretico, positis eisdem circostantiis, & eadem necessitate, vt facetur etiam Pontius in *dicta Appendix cap. 8. num. 6.* qui prudenter monet, vegante Pontifice dispensationem, pro eo præsumendum esse: sicut etiam est contra, concedente dispensationem, in dubio per eius iustificatione præsumendum est, quoties verè, & fideliter causa, & circumstancia ei proposita sunt, vt notat *ibid. num. sequentia.*

Dubitatur tertio an hæretico non promittente conversionem, nec stante spes conversionis, licet cum eo contrahere nuptias, vel absque dispensatione, vbi ei peti non solet, vel cum illa vbi est obligatio petendi. Negant aliqui de *dicta Pontii cap. 8. num. 6.* hoc consuli apud Pontium vbi supra cap. 5. n. 3. scriptores tamen omnes id posse aliquando fieri, merito concedunt Sanchez *dicta dis. 72. num. 4.* *dicta dis. 72. num. 5.* *dicta dis. 72. num. 6.* *dicta dis. 72. num. 7.* *dicta dis. 72. num. 8.* *dicta dis. 72. num. 9.* *dicta dis. 72. num. 10.* *dicta dis. 72. num. 11.* *dicta dis. 72. num. 12.* *dicta dis. 72. num. 13.* *dicta dis. 72. num. 14.* *dicta dis. 72. num. 15.* *dicta dis. 72. num. 16.* *dicta dis. 72. num. 17.* *dicta dis. 72. num. 18.* *dicta dis. 72. num. 19.* *dicta dis. 72. num. 20.* *dicta dis. 72. num. 21.* *dicta dis. 72. num. 22.* *dicta dis. 72. num. 23.* *dicta dis. 72. num. 24.* *dicta dis. 72. num. 25.* *dicta dis. 72. num. 26.* *dicta dis. 72. num. 27.* *dicta dis. 72. num. 28.* *dicta dis. 72. num. 29.* *dicta dis. 72. num. 30.* *dicta dis. 72. num. 31.* *dicta dis. 72. num. 32.* *dicta dis. 72. num. 33.* *dicta dis. 72. num. 34.* *dicta dis. 72. num. 35.* *dicta dis. 72. num. 36.* *dicta dis. 72. num. 37.* *dicta dis. 72. num. 38.* *dicta dis. 72. num. 39.* *dicta dis. 72. num. 40.* *dicta dis. 72. num. 41.* *dicta dis. 72. num. 42.* *dicta dis. 72. num. 43.* *dicta dis. 72. num. 44.* *dicta dis. 72. num. 45.* *dicta dis. 72. num. 46.* *dicta dis. 72. num. 47.* *dicta dis. 72. num. 48.* *dicta dis. 72. num. 49.* *dicta dis. 72. num. 50.* *dicta dis. 72. num. 51.* *dicta dis. 72. num. 52.* *dicta dis. 72. num. 53.* *dicta dis. 72. num. 54.* *dicta dis. 72. num. 55.* *dicta dis. 72. num. 56.* *dicta dis. 72. num. 57.* *dicta dis. 72. num. 58.* *dicta dis. 72. num. 59.* *dicta dis. 72. num. 60.* *dicta dis. 72. num. 61.* *dicta dis. 72. num. 62.* *dicta dis. 72. num. 63.* *dicta dis. 72. num. 64.* *dicta dis. 72. num. 65.* *dicta dis. 72. num. 66.* *dicta dis. 72. num. 67.* *dicta dis. 72. num. 68.* *dicta dis. 72. num. 69.* *dicta dis. 72. num. 70.* *dicta dis. 72. num. 71.* *dicta dis. 72. num. 72.* *dicta dis. 72. num. 73.* *dicta dis. 72. num. 74.* *dicta dis. 72. num. 75.* *dicta dis. 72. num. 76.* *dicta dis. 72. num. 77.* *dicta dis. 72. num. 78.* *dicta dis. 72. num. 79.* *dicta dis. 72. num. 80.* *dicta dis. 72. num. 81.* *dicta dis. 72. num. 82.* *dicta dis. 72. num. 83.* *dicta dis. 72. num. 84.* *dicta dis. 72. num. 85.* *dicta dis. 72. num. 86.* *dicta dis. 72. num. 87.* *dicta dis. 72. num. 88.* *dicta dis. 72. num. 89.* *dicta dis. 72. num. 90.* *dicta dis. 72. num. 91.* *dicta dis. 72. num. 92.* *dicta dis. 72. num. 93.* *dicta dis. 72. num. 94.* *dicta dis. 72. num. 95.* *dicta dis. 72. num. 96.* *dicta dis. 72. num. 97.* *dicta dis. 72. num. 98.* *dicta dis. 72. num. 99.* *dicta dis. 72. num. 100.* *dicta dis. 72. num. 101.* *dicta dis. 72. num. 102.* *dicta dis. 72. num. 103.* *dicta dis. 72. num. 104.* *dicta dis. 72. num. 105.* *dicta dis. 72. num. 106.* *dicta dis. 72. num. 107.* *dicta dis. 72. num. 108.* *dicta dis. 72. num. 109.* *dicta dis. 72. num. 110.* *dicta dis. 72. num. 111.* *dicta dis. 72. num. 112.* *dicta dis. 72. num. 113.* *dicta dis. 72. num. 114.* *dicta dis. 72. num. 115.* *dicta dis. 72. num. 116.* *dicta dis. 72. num. 117.* *dicta dis. 72. num. 118.* *dicta dis. 72. num. 119.* *dicta dis. 72. num. 120.* *dicta dis. 72. num. 121.* *dicta dis. 72. num. 122.* *dicta dis. 72. num. 123.* *dicta dis. 72. num. 124.* *dicta dis. 72. num. 125.* *dicta dis. 72. num. 126.* *dicta dis. 72. num. 127.* *dicta dis. 72. num. 128.* *dicta dis. 72. num. 129.* *dicta dis. 72. num. 130.* *dicta dis. 72. num. 131.* *dicta dis. 72. num. 132.* *dicta dis. 72. num. 133.* *dicta dis. 72. num. 134.* *dicta dis. 72. num. 135.* *dicta dis. 72. num. 136.* *dicta dis. 72. num. 137.* *dicta dis. 72. num. 138.* *dicta dis. 72. num. 139.* *dicta dis. 72. num. 140.* *dicta dis. 72. num. 141.* *dicta dis. 72. num. 142.* *dicta dis. 72. num. 143.* *dicta dis. 72. num. 144.* *dicta dis. 72. num. 145.* *dicta dis. 72. num. 146.* *dicta dis. 72. num. 147.* *dicta dis. 72. num. 148.* *dicta dis. 72. num. 149.* *dicta dis. 72. num. 150.* *dicta dis. 72. num. 151.* *dicta dis. 72. num. 152.* *dicta dis. 72. num. 153.* *dicta dis. 72. num. 154.* *dicta dis. 72. num. 155.* *dicta dis. 72. num. 156.* *dicta dis. 72. num. 157.* *dicta dis. 72. num. 158.* *dicta dis. 72. num. 159.* *dicta dis. 72. num. 160.* *dicta dis. 72. num. 161.* *dicta dis. 72. num. 162.* *dicta dis. 72. num. 163.* *dicta dis. 72. num. 164.* *dicta dis. 72. num. 165.* *dicta dis. 72. num. 166.* *dicta dis. 72. num. 167.* *dicta dis. 72. num. 168.* *dicta dis. 72. num. 169.* *dicta dis. 72. num. 170.* *dicta dis. 72. num. 171.* *dicta dis. 72. num. 172.* *dicta dis. 72. num. 173.* *dicta dis. 72. num. 174.* *dicta dis. 72. num. 175.* *dicta dis. 72. num. 176.* *dicta dis. 72. num. 177.* *dicta dis. 72. num. 178.* *dicta dis. 72. num. 179.* *dicta dis. 72. num. 180.* *dicta dis. 72. num. 181.* *dicta dis. 72. num. 182.* *dicta dis. 72. num. 183.* *dicta dis. 72. num. 184.* *dicta dis. 72. num. 185.* *dicta dis. 72. num. 186.* *dicta dis. 72. num. 187.* *dicta dis. 72. num. 188.* *dicta dis. 72. num. 189.* *dicta dis. 72. num. 190.* *dicta dis. 72. num. 191.* *dicta dis. 72. num. 192.* *dicta dis. 72. num. 193.* *dicta dis. 72. num. 194.* *dicta dis. 72. num. 195.* *dicta dis. 72. num. 196.* *dicta dis. 72. num. 197.* *dicta dis. 72. num. 198.* *dicta dis. 72. num. 199.* *dicta dis. 72. num. 200.* *dicta dis. 72. num. 201.* *dicta dis. 72. num. 202.* *dicta dis. 72. num. 203.* *dicta dis. 72. num. 204.* *dicta dis. 72. num. 205.* *dicta dis. 72. num. 206.* *dicta dis. 72. num. 207.* *dicta dis. 72. num. 208.* *dicta dis. 72. num. 209.* *dicta dis. 72. num. 210.* *dicta dis. 72. num. 211.* *dicta dis. 72. num. 212.* *dicta dis. 72. num. 213.* *dicta dis. 72. num. 214.* *dicta dis. 72. num. 215.* *dicta dis. 72. num. 216.* *dicta dis. 72. num. 217.* *dicta dis. 72. num. 218.* *dicta dis. 72. num. 219.* *dicta dis. 72. num. 220.* *dicta dis. 72. num. 221.* *dicta dis. 72. num. 222.* *dicta dis. 72. num. 223.* *dicta dis. 72. num. 224.* *dicta dis. 72. num. 225.* *dicta dis. 72. num. 226.* *dicta dis. 72. num. 227.* *dicta dis. 72. num. 228.* *dicta dis. 72. num. 229.* *dicta dis. 72. num. 230.* *dicta dis. 72. num. 231.* *dicta dis. 72. num. 232.* *dicta dis. 72. num. 233.* *dicta dis. 72. num. 234.* *dicta dis. 72. num. 235.* *dicta dis. 72. num. 236.* *dicta dis. 72. num. 237.* *dicta dis. 72. num. 238.* *dicta dis. 72. num. 239.* *dicta dis. 72. num. 240.* *dicta dis. 72. num. 241.* *dicta dis. 72. num. 242.* *dicta dis. 72. num. 243.* *dicta dis. 72. num. 244.* *dicta dis. 72. num. 245.* *dicta dis. 72. num. 246.* *dicta dis. 72. num. 247.* *dicta dis. 72. num. 248.* *dicta dis. 72. num. 249.* *dicta dis. 72. num. 250.* *dicta dis. 72. num. 251.* *dicta dis. 72. num. 252.* *dicta dis. 72. num. 253.* *dicta dis. 72. num. 254.* *dicta dis. 72. num. 255.* *dicta dis. 72. num. 256.* *dicta dis. 72. num. 257.* *dicta dis. 72. num. 258.* *dicta dis. 72. num. 259.* *dicta dis. 72. num. 260.* *dicta dis. 72. num. 261.* *dicta dis. 72. num. 262.* *dicta dis. 72. num. 263.* *dicta dis. 72. num. 264.* *dicta dis. 72. num. 265.* *dicta dis. 72. num. 266.* *dicta dis. 72. num. 267.* *dicta dis. 72. num. 268.* *dicta dis. 72. num. 269.* *dicta dis. 72. num. 270.* *dicta dis. 72. num. 271.* *dicta dis. 72. num. 272.* *dicta dis. 72. num. 273.* *dicta dis. 72. num. 274.* *dicta dis. 72. num. 275.* *dicta dis. 72. num. 276.* *dicta dis. 72. num. 277.* *dicta dis. 72. num. 278.* *dicta dis. 72. num. 279.* *dicta dis. 72. num. 280.* *dicta dis. 72. num. 281.* *dicta dis. 72. num. 282.* *dicta dis. 72. num. 283.* *dicta dis. 72. num. 284.* *dicta dis. 72. num. 285.* *dicta dis. 72. num. 286.* *dicta dis. 72. num. 287.* *dicta dis. 72. num. 288.* *dicta dis. 72. num. 289.* *dicta dis. 72. num. 290.* *dicta dis. 72. num. 291.* *dicta dis. 72. num. 292.* *dicta dis. 72. num. 293.* *dicta dis. 72. num. 294.* *dicta dis. 72. num. 295.* *dicta dis. 72. num. 296.* *dicta dis. 72. num. 297.* *dicta dis. 72. num. 298.* *dicta dis. 72. num. 299.* *dicta dis. 72. num. 300.* *dicta dis. 72. num. 301.* *dicta dis. 72. num. 302.* *dicta dis. 72. num. 303.* *dicta dis. 72. num. 304.* *dicta dis. 72. num. 305.* *dicta dis. 72. num. 306.* *dicta dis. 72. num. 307.* *dicta dis. 72. num. 308.* *dicta dis. 72. num. 309.* *dicta dis. 72. num. 310.* *dicta dis. 72. num. 311.* *dicta dis. 72. num. 312.* *dicta dis. 72. num. 313.* *dicta dis. 72. num. 314.* *dicta dis. 72. num. 315.* *dicta dis. 72. num. 316.* *dicta dis. 72. num. 317.* *dicta dis. 72. num. 318.* *dicta dis. 72. num. 319.* *dicta dis. 72. num. 320.* *dicta dis. 72. num. 321.* *dicta dis. 72. num. 322.* *dicta dis. 72. num. 323.* *dicta dis. 72. num. 324.* *dicta dis. 72. num. 325.* *dicta dis. 72. num. 326.* *dicta dis. 72. num. 327.* *dicta dis. 72. num. 328.* *dicta dis. 72. num. 329.* *dicta dis. 72. num. 330.* *dicta dis. 72. num. 331.* *dicta dis. 72. num. 332.* *dicta dis. 72. num. 333.* *dicta dis. 72. num. 334.* *dicta dis. 72. num. 335.* *dicta dis. 72. num. 336.* *dicta dis. 72. num. 337.* *dicta dis. 72. num. 338.* *dicta dis. 72. num. 339.* *dicta dis. 72. num. 340.* *dicta dis. 72. num. 341.* *dicta dis. 72. num. 342.* *dicta dis. 72. num. 343.* *dicta dis. 72. num. 344.* *dicta dis. 72. num. 345.* *dicta dis. 72. num. 346.* *dicta dis. 72. num. 347.* *dicta dis. 72. num. 348.* *dicta dis. 72. num. 349.* *dicta dis. 72. num. 350.* *dicta dis. 72. num. 351.* *dicta dis. 72. num. 352.* *dicta dis. 72. num. 353.* *dicta dis. 72. num. 354.* *dicta dis. 72. num. 355.* *dicta dis. 72. num. 356.* *dicta dis. 72. num. 357.* *dicta dis. 72. num. 358.* *dicta dis. 72. num. 359.* *dicta dis. 72. num. 360.* *dicta dis. 72. num. 361.* *dicta dis. 72. num. 362.* *dicta dis. 72. num. 363.* *dicta dis. 72. num. 364.* *dicta dis. 72. num. 365.* *dicta dis. 72. num. 366.* *dicta dis. 72. num. 367.* *dicta dis. 72. num. 368.* *dicta dis. 72. num. 369.* *dicta dis. 72. num. 370.* *dicta dis. 72. num. 371.* *dicta dis. 72. num. 372.* *dicta dis. 72. num. 373.* *dicta dis. 72. num. 374.* *dicta dis. 72. num. 375.* *dicta dis. 72. num. 376.* *dicta dis. 72. num. 377.* *dicta dis. 72. num. 378.* *dicta dis. 72. num. 379.* *dicta dis. 72. num. 380.* *dicta dis. 72. num. 381.* *dicta dis. 72. num. 382.* *dicta dis. 72. num. 383.* *dicta dis. 72. num. 384.* *dicta dis. 72. num. 385.* *dicta dis. 72. num. 386.* *dicta dis. 72. num. 387.* *dicta dis. 72. num. 388.* *dicta dis. 72. num. 389.* *dicta dis. 72. num. 390.* *dicta dis. 72. num. 391.* *dicta dis. 72. num. 392.* *dicta dis. 72. num. 393.* *dicta dis. 72. num. 394.* *dicta dis. 72. num. 395.* *dicta dis. 72. num. 396.* *dicta dis. 72. num. 397.* *dicta dis. 72. num. 398.* *dicta dis. 72. num. 399.* *dicta dis. 72. num. 400.* *dicta dis. 72. num. 401.* *dicta dis. 72. num. 402.* *dicta dis. 72. num. 403.* *dicta dis. 72. num. 404.* *dicta dis. 72. num. 405.* *dicta dis. 72. num. 406.* *dicta dis. 72. num. 407.* *dicta dis. 72. num. 408.* *dicta dis. 72. num. 409.* *dicta dis. 72. num. 410.* *dicta dis. 72. num. 411.* *dicta dis. 72. num. 412.* *dicta dis. 72. num. 413.* *dicta dis. 72. num. 414.* *dicta dis. 72. num. 415.* *dicta dis. 72. num. 416.* *dicta dis. 72. num. 417.* *dicta dis. 72. num. 418.* *dicta dis. 72. num. 419.* *dicta dis. 72. num. 420.* *dicta dis. 72. num. 421.* *dicta dis. 72. num. 422.* *dicta dis. 72. num. 423.* *dicta dis. 72. num. 424.* *dicta dis. 72. num. 425.* *dicta dis. 72. num. 426.* *dicta dis. 72. num. 427.* *dicta dis. 72. num. 428.* *dicta dis. 72. num. 429.* *dicta dis. 72. num. 430.* *dicta dis. 72. num. 431.* *dicta dis. 72. num. 432.* *dicta dis. 72. num. 433.* *dicta dis. 72. num. 434.* *dicta dis. 72. num. 435.* *dicta dis. 72. num. 436.* *dicta dis. 72. num. 437.* *dicta dis. 72. num. 438.* *dicta dis. 72. num. 439.* *dicta dis. 72. num. 440.* *dicta dis. 72. num. 441.* *dicta dis. 72. num. 442.* *dicta dis. 72. num. 443.* *dicta dis. 72. num. 444.* *dicta dis. 72. num. 445.* *dicta dis. 72. num. 446.* *dicta dis. 72. num. 447.* *dicta dis. 72. num. 448.* *dicta dis. 72. num. 449.* *dicta dis. 72. num. 450.* *dicta dis. 72. num. 451.* *dicta dis. 72. num. 452.* *dicta dis. 72. num. 453.* *dicta dis. 72. num. 454.* *dicta dis. 72. num. 455.* *dicta dis. 72. num. 456.* *dicta dis. 72. num. 457.* *dicta dis. 72. num. 458.* *dicta dis. 72. num. 459.* *dicta dis. 72. num. 460.* *dicta dis. 72. num. 461.* *dicta dis. 72. num. 462.* *dicta dis. 72. num. 463.* *dicta dis. 72. num. 464.* *dicta dis. 72. num. 465.* *dicta dis. 72. num. 466.* *dicta dis. 72. num. 467.* *dicta dis.*

gat, & aliquando tot, & talia bona ex coniugio
1perare possunt, vt non solum possit, sed debeat
dispensatio dati, vt cum P. Salas *disp. 20. de le-
gib. sect. 7. num. 74.* notauit Pontius *vbi supra c. 8.
num. 6.*

21 Quanta autem securitas desideretur imple-
da promissio, quando matrimonium fit sub
promissione conuersio, vel promissa libertate
coniugi, & eius familia viquendi ritu Catholico,
& an lufficiat pactum cum iuramento, vel desider-
erentur pignora, obides, vel alia pœna, quæ ad
exequitionem conducti possint, tractat idem
Pontius *cap. 5. n. 4. & sequentibus*, qui videtur poterit;
est enim res tota hæc moralis, spectans ad
prudentiam, cuius iudicium ex variis circumstan-
tibus particularibus omnino pendet.

Dubitatur quare, An possit aliquando ma-
trimonium hoc licet fieri cum periculo peruer-
sionis coniugis Catholico, habita saltem dispensa-
tione Pontificis, vbi dispensatio peti consuevit, vel sine illa, vbi lex Ecclesiastica non obligat.
De hoc agit idem Pontius *vbi supra c. 6. perto-
rum*, & partem affirmantem probat bene; quia potest aliquis licet expondere se periculo peccandi,
propter aliud magnum bonum, cum pro-
posito tamen resistendi tentationi, & vitandi pec-
catum, vt docent communiter Theologi, quos afferit, & sequitur Sanchez *lib. 9. de matrimonio
disp. 45. n. 8. & lib. 1. in Decalogum cap. 8. num. 3.*

& alii multi, quos Pontius ibi congerit, vbi non
immerito afferit in exemplum Judith, quæ vt popu-
lum suum saluaret, seipsum, suamque castita-
tem periculo exposuit, vt graves interpretes fa-
tentur, & significavit Ambrosius *lib. 3. de officiis, c. 12.* de illa dicens: non expauit moris pericu-
lum, sed nec pudoris, quod est granus boni feminis, & rufus infra: honestatis fuit se male pro
omnibus periculisti, vt omnes eximeret periculo. Et
confonat doctrina in vniuersitatem Balilij, in lib. de
constit. monast. c. 4. Qui virginem, inquit, aliqua
causa, & necessitate se periculo obicit, vel permit-
tit se esse in illo, cum alias nollet, non tam dicitur
amare periculum, quam iniurias illud subire, & ideo
magis prouidebit Deus, ne in illo pereat. Vnde ma-
trimonium hoc casu licet contrahit ex eodem
Pontio allert Diana parte 3. tract. 4. de sacra-
mentis resolut. 269. Quibus ego addo, sicut per-
iculum peruersio non consistit in indiuisibili-
tate, sed in aliquibus maiori, in aliquibus minus est;
ita causas sufficiens ad matrimonium cum eo
periculo non consistere in indiuisibili, sed in ali-
quo in quo periculum grauius est, grauiores cau-
sas requiri, in aliis vero minores sufficiere, in quibus
periculum minus est: in omnibus tamen
quantum fieri poterit, præcaendum esse, & cu-
randum, vt media adhibeantur, vt coniugi postea
periclitari incipienti opportune subueniantur.

23 Hac occasione dubitari potest quare, an ma-
ior causa exigatur, vt vxor Catholica detur viro
hæretico, an vero maior, vt vxor hæretica acci-
piatur a viro Catholico. Pontius *vbi supra cap. 4.
n. 16.* dicit considerandum esse, an Principi Catholico
habenti subditos etiam catholicos detur
vxor hæretica, an vero Principi hæretico & ha-
benti subditos etiam hæreticos detur vxor Catho-
lica: hoc enim secundum matrimonium facilius
dicit posse permitti, quam illud primum: nam in
primo periculum est commune, si vir ab uxore
iniciatur, & consequenter populus ante Catholico
periclitetur: in secundo autem periculum

est particolare solius vxoris catholicae, & alius unde
non semel vxor Catholica reduxit virum Princi-
pem ad veram fidem, & subditu consequenter fi-
dem receperunt. Alia regula colligi potest ex
Concilio Laodiceno can. 31. & ex Agathensi can.
67. relato in c. non aportet 28. q. 1. his verbis, non
aportet cum hominibus hereticis misericordia, conuictio,
vel filios, vel filias dare, sed potius accipere, si tam
se profiteantur Christianos esse futuros, & Catho-
licos. Vbi non constitutur differentia inter filios,
& filias, sed inter dare, & accipere, quæ differentia
difficiliter intelligitur, cum semper vxor videatur
accipi, & vir videatur accipere, quare si non ex-
pedi filium dare, vxori hæretice, non expediet
eum pro filio accipere. Possunt tamen hæc verba
in alio sensu intelligi, nempe non expedire, quod
Catholici filios, vel filias matrimonij cauident
hæreticos, vt apud ipsos maneat, propter peri-
culum filii, vel filia Catholica, qui ad hæreticos
mittuntur, meliusque esse si hæretici filios, vel
filias suas Catholici detent, vt matrimonij causa
apud Catholicos maneat: tunc enim fides Ca-
tholica illos faciliter lucrabitur. Hoc autem videatur
partim esse contra regulam à Pontio adductam,
qui difficultus dicit accipendam esse filiam ha-
retici, & hæreticam à viro Catholico in prouin-
cia Catholica, quam dandam uxorem Catholica
viro hæretico in prouincia hæretica.

Ego existo, ceteris paribus, facilius posse
dispensari, vt Catholicus accipiat uxorem hæ-
reticam, quam vt hæreticus accipiat uxorem Ca-
tholica: quia regulariter maior spes esse potest,
quod vir trahat uxorem ad suam religionem,
quam è contra, propter maiorem nimurum austro-
ritatem, qua vir poterit, & propter maiorem sub-
iectiōnem, quam vxor habet, quæ semper esse vi-
detur sub potestate viri, & facilius priuari poterit
a viro libertate necessaria ad exercitium propriæ
religionis. Et in hoc sensu intelligo canones il-
los Concilij Laodiceni, & Agathensi, in quibus
differentia constituitur inter dare, & accipere,
quia filii communiter dantur, & accipiuntur,
non filii: ille enim dat, qui filiam è domo sua ad
domum viri mittit; qui autem filiam hæretici, in
suam domum accedit, vt uxorem filii sui, non di-
citur filium suum dare hæreticis, sed potius fi-
liam hæretici accipere, pro suo filio. Vnde quia
regulariter vxor sequitur virum, & vadit ad do-
mum, & ad patrem viri, non è contra, ideo regu-
lariter facilius erit permittendum matrimonium
hæreticæ cum Catholico, quam Catholica cum
hæretico.

24 Dixi tamen, ceteris paribus, quia aliquando
ex circumstantiis poterit esse plus periculi in ma-
trimonio Catholici cum hæretica, vt in exemplo
a Pontio adducto. Si Rex Catholico accersat si-
bi uxorem hæreticam, à qua eius subditu Catholici
infici poterunt, & ideo difficultis visa fuit pe-
nitio dispensationis, vt Serenissimus Rex Poloni
de ducet Palatini filiam hæreticam, vt supra
dixi: cum tamen à Clemente V III. concessa
fuerit dispensatio, vt Dux Barenus Catholicus
duceret Catharinam Henrici IV. Regis soro-
rem hæreticam, quia ab hac non imminebat pe-
riculum infectionis. E contra vero si Catholica
detur Principi hæretico, & mittatur è regno
Catholico ad prouinciam hæreticam, poterit
aliquando facilius id permitti, quia licet sit ali-
quod periculum peruersio vxoris, est periculum
particulare, cui præponderare potest
spes

spes aliqua conuersio[n]is viti, & subditorum, vel certe, quod Catholici maiorem libertatem habebunt sub vmbra Principis Catholice, quæcum s[unt] bona publica, & communia, præferenda s[unt] bono priuato: in quo casu loquitur Pontius, cuius doctrina à fortiori maiorem haberet locum si vir Catholicus accerseret ad Regnum hæreticorum, vt duceret Reginam hæreticam, & ibi maneret: nam esset c[on] maior spes reductionis vxoris, & subditorum, quod maior est auctoritas & potestas viri Principis, quæmæ feminæ, ad conciliandas voluntates coniugis, & subditorum. Vix tamen vnquam licet, vel dispensari debet, vt vir hæreticus accerseretur ad ducendam Principissam Catholicam in prouincia Catholicæ, vt ibi dominaretur: esset enim minor spes conuersio[n]is viri, & maior multò timor, & periculum, quod Princeps hæreticus peruerteret vxorem, & subditos paup[er]atim à vera fide transferret suam hæresim, cum communis damno totius regni: itaque totum hoc pendet ex circumstantiis, quæ prudenter ponderanda s[unt], & videndum, an sit maius bonum quod speratur quæm malum, quod timetur, & an certior sit spes, quæm periculum, vel è contra. In genere autem non sunt contemnenda illa d[omi]na regulæ, vt scilicet communiter manus sit periculum ex viro hæretico, quæm ex feminæ, & quod minus periculum sit, si coniux Catholicus accipiat in prouinciam hæreticam, quæm si coniux hæreticus accipiat in prouinciam Catholicam, propter rationes supra adductas.

26 Dubitatur sexto, qualis securitas, & diligentia requiratur circa prolis educationem, vt hæ matrimonio s[unt] licita, & in iis dispensari possit. De hoc agit Pontius in dicta Appendix cap. 7. & quidem certum est in primis, non licere pacta, vt prolis educationem vi hæ matrimonio s[unt] licita. Ia Nauaratus, & Azor, quos refert, & sequitur Sanchez d[omi]s. 7. 2. num. 6. Hurtado d[omi]s. 7. 6. §. 2. 3. 4. Serarius in dicto opusculo num. 15. & 16. & Pontius dicto cap. 7. in fine. Ratio autem est clara, quia parentibus incumbit obligatio procurandi bonam, & religiosam singulorum filiorum educationem; quomodo ergo possunt si p[ro]p[ter]o obligare ad eam curam circa aliquos abiiciendam, & non procurandam eorum salutem: si fieret pactum de non subueniendo filiis, etiam extremè indigentibus, vel de non corrigitdis, c[on]m[od]e fieri possit, & alii similibus, quæ sunt intrinsecè mala & contra præcepta naturæ, atque ideo non possunt in p[ro]p[ter]o obligationem venire: quia nemo potest se obligare ad aliquid, quod de se, & independenter à p[ro]p[ter]o est intrinsecè malum, quale esset deserere prolem, & non procurare eius salutem, quando commodè saltem posses.

27 Habent enim parentes de iure ipso naturæ strictam obligationem procurandi bonam filiorum educationem, atque adeo non possunt contrahere matrimonio, nisi cum intentione satisfaciendi huic obligationi: imo tenentur quæ potuerint securitate præcauere futuræ proli, vt possit bene educari. Non tamen tenentur abstine[re] à matrimonio, eo quod præuideant ipsis in iuris prolem esse malè educandam. Sicut vxor, quæ ex corruptis viri moribus, præuidet filios malè ab ipso educandos, & ad suorum vitiorum confortio[n]is trahendos, non ideo debet, nec potest abstine[re] à reddendo debito coniugal[is], sed debet solum habere animum procurandi postea, vt fi-

lij bene educentur: & sicut potest reddere idem debitum viro leproso, vel alteri infecto, præcum aliis docet Sanchez lib. 9. de matrimonio disp. 24. num. 25. sic antecedenter potest contrahere matrimonio præuiso eo filiorum periculo corporali, atque adeo præuiso etiam periculo spirituali, à quo faciliter poterunt filii seipso si voluerint, liberare, quām à lepro vel alio corporali morbo. Sic Græci Christiani præuident filios suos à Turcis adhuc paruulos v[er]tupandos, & nutritiendos ad malitiæ sub secta Mahometanæ non tam ideo debent à nuptiis, & caru[m] v[er] abstinent, c[on]m[od]e d[omi]num illud totum proli sit parentibus in uoluntarium: deberent tamen illud præcauere aliter, si possent, & debet etiam vxor Catholicæ pacisci, si potest, vt filii v[er]que ad pubertatem saltem, sub eius cura, & educatione fin: quod si postea à fide defecerint sibi impatent, neque enim Augustini lapsus in hæresim impatur debuit matri Monice, que cum viro ad pubertatem optimè educauerat. Denique si neque mater hoc p[ro]p[ter]o impetrare potest, iustus, si habeat animum procurandi ex parte sua bonam proli educationem, & id postea exequatur licet obtinere non possit, quia vt norat Pontius ibi supra num. 4. magis tenetur coniux præcauere periculum peruercionis propriæ, quæm peruersio[n]is filiorum, sicut talus propria multò magis stet[er]e procuranda singulis est, quam aliena etiam singulorum filiorum, & aliorum quorumcunque. Debet tamen semper cauila sufficiens interuenire, vt hæ matrimonio cum hoc proli periculo, vt mox dicam.

Dubitatur ergo septimo, qualis causa desideratur, & sufficiat, vt Pontifex dispensare possit ad eiusmodi nuptias faciendas. Azor tom. 2. lib. 5. cap. 2. qual. 2. plures videtur exigere conditio[n]es: dicit enim non esse dispensandum, nisi coniux primaria viris, & ad communem pacis bonum, & hæretico id p[ro]p[ter]e, & volente, & fidem dante sive ad fidem Catholicam conuersio[n]is. Hoc tamen beni[us] impugnat Pontius in dicta Appendix cap. 8. num. 4. & sequentibus, qui dicit, etiam non præmissa conuercio posse sufficiens causam sufficiemt, qualis aliquid erit commoditas coniunctus humani, si aliunde clementia, que de iure naturæ reddere possent matrimonio illud illicitum. Quod à posteriori probat ex vi Getmanorum, & Polonorum, qui ex confitudo[n]e recepta celebrant sine aliis Pontificis dispensatione hæ matrimonio ob communem consilium, & commoditatem matrimonij: non potest autem ea confitudo excusare, aut inducere tacitum Principis consensum, nisi rationabilis esset, ergo causa eadem esset sufficiens, vt Pontifex explicitè consenseret, & dispensaret.

Ego puto, sicut in aliis materiis, sic etiam in hac, non semper requiri immediate[re] utilitatem publicam, & communem ad dispensandum, sed sufficiere utilitatem priuatam immediatam quamvis hoc etiam indirecte, & consequenter redi[er]et in utilitatem communem, vt explicat Sanchez lib. 8. de matrimonio, disp. 19. num. 1. & loquens de dispensatione voti lib. 4. in Decal. cap. 45. num. 13. Qualis autem ea causa esse debet, p[ro]p[ter]o in hac materia regulam generali tradidit, p[ro]p[ter]o, quidquid sit de aliis materiis, eam causam ad dispensandum sufficiere, que seclusa lege Ecclesiastica sufficeret, vt in iis circumstantiis ma-

trimonium licet fieri possit. Quam regulam generali probare possumus primò à posteriori applicando argumentum illud, quo Pontius ^{pro}bavit sufficere rationem coniunctus humani, quod argumentum si quid probat, debet etiam nostrā regulam generali probare. Quia circa quodlibet matrimonium Catholici cum hæretico, in quo de iure naturæ non apparet turpitudo, potest indui consuetudo, quæ aliquando vires obtineat ad derogandum legi Ecclesiastice; cùm eadem sit ratio de hac, vel illa causa redditio licitum de iure naturæ: sicut ergo conseruando illa tunc est rationabilis, sic dispensatio idem permittens non erit irrationabilis, sed rationabilis, & cum ratione, & causa sufficienti. Nam licet stante adhuc lege, requiratur adhuc causa aliqua ad solendum unum subditum ab ea lege, quando tamen pericula huius matrimonij cœfiant, semper inueniuntur causa aliqua positiva, nempe spes conuersiois hæretici, vel certe, quod non contrahat cum hæretico coniuge, & tollatur omnino spes fidei in eius filiis.

Secundò, & à priori probari potest, quia lex Ecclesiastica prohibens hæc matrimonia duplum potest habere rationem, alteram puniendo hæreticos, prohibito cum illis commercio in nuptiis, alteram vitandi periculi, quod Catholici possent incurrendi. Vtique autem hoc ratio cœfiat, quando matrimonium illud de se non est iure naturæ illicitum. Nam quod attinet ad punitionem hæreticorum, iam id videtur decretu Concilij Constantiensis iustas ab causas derogatum in fauorem Catholicorum in ordine ad hæreticos non denuntiatos, nolente Ecclesia cum tanto Catholicorum dispensio punire hæreticos, prohibendo Catholicos ab eorum coniunctu. Quando ergo aliunde cœfatur etiam periculum Catholicorum in casu particulari, vel sunt alia bona præponderantia huic periculo, ob quæ, seclusa illa Ecclesiæ prohibitione, estimaretur licitum illud matrimonium, nihil restat, ob quod Ecclesia debeat adhuc in hoc casu legis rigorem non relaxare, nec ex hac relaxatione præjudicium aliquod religionis timeri potest.

Per hoc tamen non intendo, quod in iis casibus possit matrimonium fieri sine dispensatione summi Pontificis, sed quod dispensatio possit licet concedi. Volutum enim meritò Ecclesia reservare sibi hoc iudicium, an cœfatur, vel non cœfatur periculum in hoc casu particulari, vel an bona matrimonij præponderent periculum. Quia nimis, ut supra dixi, contrahentes non possent esse boni, & æqui iudices, noluit Ecclesia eos sibi fidere, sed prohibuit, ne contraherent, nisi Ecclesiæ iudicio, atque consensu præcedente: sicut libri etiam hæretici prohibent omnibus, ob periculum, quod ex lectione timerunt: cœfante autem hoc periculo, vel etiam ob spem majoris boni, manente adhuc aliquo periculo, dispensat sepe Pontifex, & facultatem legendi concedit. Non tamen vult, quod etiam in iis casibus, in quibus rationaliter licentia concedi potest, aliquis possit propria auctoritate, & sine alia facultate legere, quia multi non essent, ut supra dixi, boni iudices, vnde idem ferè periculum in genere sequeretur. Sic in casu nostro cœfante periculo, vel compensato aliis bonis, quæ ex natura rei matrimonium licitum reddant, potest semper licet dispensatio concedi: non tamen potest licet sine dispensatione fieri, quia ex

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

hac potestate maneret semper periculum, saltem in genere loquendo, quod potuit Ecclesia lege vniuersali præcauere.

His videntur obstat responsa aliqua Pontificis indicata à Pontio *vbi supra num. 5. in fine*, ^{An supradicto} *qui rogati, vt dispensarent, dixerunt, le nec debere, nec posse dispensare, nisi adit causa aliqua* ^{dia obstat responsa aliquam} *publici boni Ecclesiæ, & religionis restitutio, & augmentum: non ergo sufficit causa boni priuati, nisi adit bonum publicum, tanquam mortuum directum, & immediatum. Nec* ^{Pontificis} *faciat responso eiudem Pontij ibi dicentis* *verba illa accipienda esse de debito honestatis, multa enim licet sed non omnia expediunt. Sed certè dum Pontifex dicit, se nec debere, nec posse, plus aliquid negat, quām expedire. Vidi enim ego Principi enīx postulanti dispensationem ad quoddam matrimonium; Responsum prudenter Rome fuisse, dubium esse an Pontifex posset dispensare, certum non expedire, vbi aperte contradicta fuerunt illa duo, non posse, & non expedire.*

Facilius ergo respondere possumus, occurrere non semel casus, in quibus stante solum causa utilitatis private dispensari licet non possit, accedente bono publico possit, v. g. quia constat non cœfare periculum peruersiois coniugis Catholicorum, quo casu etiam seclusa lege Ecclesiastica, non possit licet contrahi, nisi accederet bonum publicum sufficiens ad compensandum illud periculum. Rursus cùm periculum hoc non consistat in indubitate, potest quidem magna ex parte cœfare, sed adhuc remanere aliquid sufficiens, ad reddendum illud matrimonium de iure naturæ illicitum quidem, non tamen mortalia mortali, sed veniali. In his ergo, & aliis simili bus casibus potest Pontifex meritò dicere, se nec debere, nec posse dispensare, nisi accedit causa boni publici, & religionis, quod compenset periculum illud, & reddit matrimonium de iure naturæ licitum, & liberum ab omni culpa gravi, & leui. Quando verò bonum priuatum ad id sufficeret, vel quando periculum reuera cœfaret, tunc dicimus posse etiam Pontificem communiter licet tollere impedimentum prohibitionis, & legis humanæ.

Dubitatur oœtaud an matrimonium inter Catholicum, & hæreticum (& idem est de matrimonio inter duos hæreticos) sit verum sacramentum. Respondeo affirmatiuè, quia eterque est capax, cùm eterque sit baptizatus; videatur Hurtado *dilecta disp. 76. §. 187.* Vtrum verò est sacramentum, vel saltem matrimonium, quando hæreticus vellit non facere, nec recipere sacramentum, sed solum contractum, est quæstio pertinens ad tractatum de matrimonio, de qua videri potest Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 10. num. 6. à quo dissentit Pontius in dilecta Appendix cap. 9. num. 10.*

Posset hic queri, an Catholicus peccet saltem, quatenus confert ut minister sacramentum indigo, nempe hæretico, & ab eodem recipit peccet, qua- sacramentum. De hoc tamen dixi latius *disp. 8. de sacramentis in genere sect. 14. vbi explicui, quæ ratione excusari potest à peccato coniux Catholicus, & quomodo quod hoc eadem ferè sit dif- ab eodem re- cipit sacra- mentum.*

Dubitatur tamen nonò de Parocho assistente

FF huius

30

33

34

33

36

31

An Parochus huiusmodi matrimonio, vbi Parochi præsentia
necessaria est ad matrimonij valorem, an absque
peccato possit assistere. Distinguendum est; nam
in locis, vbi prohibito Ecclesiastica non est in
vsl, & matrimonium hoc fieri solet sine dispensatione
Pontificis, matrimonium illud licet fieri
aliquando poterit, quando de iure naturæ diximus
non esse illicitum; & tunc Parochus licet
assistit, cum cooperetur, & assistat auctui, qui lici-
tè fieri potest. Nec obstat, quod vnu ex contra-
hentibus indignè accipiat sacramentum, quia
Parochus illud non consert, nec est minister, sed
assistit, sicut testis lege requisitus, vel sicut nota-
rius, quo casu posse, & debere assistere, licet con-
stet notoriè de peccato contrahentis, dixi, & ex-
pliicu latius dicit, *disp. 8. de sacram. scđ. 13.* In lo-
cis vero, vbi hæresis est impedimentum matrimo-
nij ex lege Ecclesiastica ibi adhuc non deroga-
ita, maior est difficultas. Et quidem P. Serarius
in *disculo opusculo cap. 3. num. 21.* & *sequentibus*,
generaliter docet peccare Parochum, nisi hæreticus
promittat conuersionem, quia cooperatur pec-
cato contrahentium, reddendo eos habiles sua
præsentia ad valide contrahendum, quando non
posunt lictè contrahere, & quia finit hæreti-
cum missa assistere, & benedictiones nuptiales
recipere, & sacram communionem.

37

Hanc Serarij sententiam latè impugnat Pontius
in *dicto Appenae cap. 9. §. 1. num. 4.* & *sequentibus*: quia hoc argumentum aqüè proba-
ret de testibus, qui sua præsentia reddunt habiles
contrahentes ad valide contrahendum: & quia
Parochus assistit solum ut testis qualificatus
actui de se indifferenter, quem hæreticus posset
lictè facere promittendo conuersionem. Facetur
tamen, Episcopum ex officio teneri, ad impe-
diendum ne ea matrimonia illiè fiant; quod si
impedire non possit, non peccare ea tolerando.
Quod vero attinet ad benedictiones nuptiales,
dicit posse sine illis matrimonium celebrari; at-
que ideo non opus erit, quod Parochus coram
hæretico celebret missam, vel cum eo in sacris
ritibus communiceret.

38

Ego aliter sentio in hoc casu, iuxta ea, quæ la-
tiu dixi, *dicta disp. 8. de sacramen. scđ. 13.*
num. 206. & *sequentibus*, vbi explicu differen-
tiam esse inter contrahentes matrimonium in
statu peccati, vel cum excommunicatione (qui-
bus licet potest Parochus assistere, quia non est
index qui debet inquirere de ipsorum statu, nec
ministrat illis sacramentum, sed assistit ut testis)
& inter eos qui contrahunt cum impedimentou-
m dirimendo, siue impediéte, quæ impedimenta
Parochus ex officio debet inquirere, & iis stanti-
bus non debet assistere; ut si constaret de spon-
saliibus contractis cum aliis, de voto, vel aliis si-
milibus. Ad hoc enim debet præmittere denun-
tiationes, ut impedimenta, si quæ sunt, mani-
festentur, & quando de iis constat matrimonium
impedit, tanquam publicus Ecclesiæ minister,
qui ius habet, & obligationem, ut curer, con-
tractus hos non nisi iuxta Ecclesiæ leges fieri.
Cum ergo hæresis sit impedimentum ex lege Ec-
clesiastica, quando de ea constat, etiam hæreti-
cus conuersionem promittat, requiritur dispen-
satio, vbi lex illa non est vsl derogata; atque
ideo sine dispensatione Parochus non potest
procedere ad præstandam auctoritatem, & assi-
stendum matrimonio, sicut nec posset, quod de
nuntiationes sine Ordinarij cōsensu omissoe sunt.

Rationem autem differentiam inter excommuni-
cationem, & statum peccati, & inter haec alia im-
pedimenta propria matrimonij, ut concreta im-
pedit, reddidi, & explicui latè loco citato, vbi vi-
nupiales iam diximus *supra disp. 14. scđ. 5. §. 5.*
dubitatio 4. non peccare Parochum celebran-
tem coram hæretico non denuntiato, & cum lo-
lemniter benedicente, Eucharistiam tamen ei
negare debet, atque etiam in publico; si hæresis
est publica, sicut culibus publico peccari nega-
diit *disp. 8. de sacramen. scđ. 10. & 11.*

Dubitatur ultimò Pontius *dicto cap. 9. §. 1.* de
intentione requisita ad hoc matrimonium validè de
celebrandum, viderur enim ea fæpè deficere ex
parte coniugis hæretici, cum hæretici putent ma-
trimonium non esse sacramentum, atque adeo fæ-
cere non habeant intentionem recipiendi, vel facien-
di sacramentum. Aliquando etiam potest matrimo-
nium posse ex causa adulterii, vel ob alias
causas dissolui, etiam quod vinculum, quare
non videntur habere intentionem contrahendi
matrimonium omnino indissolubile, sed dissol-
ibile, quod non erit verum matrimonium. De hoc
tamen defectu intentionis, & quando ex eo ca-
pice matrimonium céleri possit inuale factum,
dixi etiam latius *dicta disp. 8. de sacramen. in ge-
nere, scđ. 8.* nec oportet nunc ea repetere.

SECTIO III.

*Quando, & quomodo posse, vel debet
coniugis a coniuge hæretico di-
vertere.*

Diximus de obligatione non contrahendi
matrimoniū cum hæreticis: nunc dicen-
dum est postquam iam contractum est, an sit ob-
ligatio, vel faltem facultas separandi se per di-
uortium à coniuge hæretico. Supponendum est
matrimoniū illud inter baptizatos contractum,
non dissolui posse quod vinculum, etiam alter-
ter corum hæreticus sit. Cuius contrarium sen-
tissime Cælestinius III. in *decretilo quadam*, quæ
iam nunc non exstat, fatetur Bellarminus *tom. 1.*
lib. 4. de Romano Pontifice cap. 14. quem Cæ-
lestinius tacito nomine refert Innocentius III. in
cap. Quanto de diuortiis, vbi dicit, matrimonij
vinculum per hæresim subfæquentem non dis-
solui licet contrarium quidam eius predecessor
serficerit. Cæterum ut notauit idem Bellarminus
ibi, neuter aliquid definitur, sed solum propriam
sententiam significavit. Nunc tamen res haec iam
est omnino certa ex Tridentino *scđ. 24. 5. de ma-*
trimoniis his verbis: *si quis dixerit proper hæ-
resim, aut molestem cohabitationem, aut effectum
abfentiam a coniuge dissolvi posse matrimonij vin-
culum, anathema sit: nam sicut adulterio carna-
le non dat causam sufficiemt ad vinculi dis-
solutionem, sed ad separationem, & diuortium,*
sic nec hæresis, vel qualibet alia culpa nodum
illum indissolubilem soluere potest.

Non defuerunt qui dicent, potuisse faltem
Ecclesiæ in pœnam hæresis statuere, ut vincu-
lum ipsum dissoluitur per lapsum coniugis in
hæresim, newpe Hostiensis, Ioan. Andras, &
Bunellus, quos afferit Thomas Sanchez *lib. 10.*

de matrim. dis. 15. num. 7. quia putant ex potestate eiusdem Ecclesiae provenire, ut per conversionem coniugis ad fidem, altero in infidelity manente, matrimonium etiam consummatum dirimi possit. Hæc tamen sententia loquendo de matrimonio consummato inter baptizatos inito est omnino falsa, & ab omnibus recitur, & videri possunt Sanchez loco citato, Bellarm. lib. 1. de matrim. cap. 15. & Hurtado in presenti dis. 7. 6. §. 188. & sequenti.

42 Quæstio ergo prima est, an possit ob causam hæretis alter coniux ab altero diuertere, & separari manente integro matrimonij vinculo. Hæretici aliqui nostri temporis reprehendunt, quod Ecclesia ob alias causas præter fornicationem permittat separari coniuges quoad thorum, & habitationem contra id quod Christus dixit Matth. 5. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimisitrix vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimisitrix duxerit, adulterat.* Quod idem iterum dixit Matth. 19. *Veritas tamen Catholica est, posse alias esse causas legitimas præter fornicationem ad diuortium, quod definitum est in Tridentino. fess. 24. can. 8. his verbis: si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum, incertum tempus fieri posse decernit, anathema sit.* Idem constat ex cap. *Quanto*, de diuortiis, & ex cap. *litteras*, in fine, & cap. *transmissæ*, de restit. spoliar. & cap. 1. ut liceat non contineat. & aliis, in quibus ob alias causas separatio quoad habitationem decernitur.

43 Ad illa vero verba Christi Domini plures responsiones affertuntur, quæ videri possunt apud Bellarm. dicto lib. 1. de matrim. cap. 14. & Sanchez dicta dis. 15. num. 2. Quibus omissois: breuiter dico, Christum loquutum de separatione, seu diuortio perpetuo, & quod fiat auctoritate propria dimittit, sine consensu coniugis dimisitrix: si enim utrumque consensit, & non sit incontinentia periculum, non est dubium, quod separari ad inuicem possint, ut castè vivant. Porro loqui de diuortio perpetuo constat ex textu: nam illo cap. 5. præmiserat vsum repudij illis verbis: *dilectum est autem, quicunque dimisitrix vxorem suam, det ei libellum repudij.* Quam permissionem abrogare volens subiicit: *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimisitrix vxorem suam, excepta fornicationis causa, &c.* Repudium autem non erat, nisi ad separationem perpetuam, ut constat: hanc ergo dicit non posse fieri; nisi ex causa adulterii. Idem constat clarissim ex dicto cap. 19. vbi Pharisæi interrogauerunt, si licet homini dimittere vxorem suam, quacunque ex causa? nempe dimissione perpetua, ut ipsius statim explicatur virgines: *quid ergo Moyses mandauit dare libellum repudij, & dimittere?* nam libellus repudij non erat nisi ad perpetuam separationem, & de hac dimissione respondit: *quoniam Moyses ad diuinitatem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic.* Dico autem vobis, quia quicunque dimisitrix vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur. Vbi constat de eadem dimissione perpetua sermonem esse, qua scilicet uxori apparere possit iam libera, ut alieti nubetur. Ex quibus etiam constat, loquutum Christum de dimittent propria auctoritate: nam repudij libellus dabatur à

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

viro auctoritate propria, & ideo ipse dicebatur vxorem dimittere, quod non dicitur proprie, quando à superiori separantur.

Non ergo opponitur definitio Tridentini huic Christi doctrinæ: fatemur enim non posse coniugem propria auctoritate dimittere coniugem in perpetuum, nisi ex causa fornicationis: nam ex quacunque alia causa dimittat, siue ob hæresim, siue ob leuitiam coniugis, siue ob aliam causam, non potest in perpetuum dimittere, sed ad tempus, quandiu causa durat, qua cessante, debet ad coniugem redire. Quamvis autem interuenient Ecclesiæ iudicio, & sententia, possit à coniuge hæretico diuortio legitimo in perpetuum diuertere, ut videbimus; tunc tamen non dimittit ipse auctoritate propria, sed Ecclesia inter alias penas priuat hæreticum iure, quod habebat, ad cohabitationem, & thorum cum coniuge, & consequenter absoluit coniugem ab obligatione, & debito. Sic etiam punit coniugem ob copulam cum consanguineis coniugis, & priuat eum iure ad petendum debitum coniugale, absoluimus alterum coniugem ab obligatione reddendi, prout posset bonis alius, & vita ipsa in penam priuare. In quo casu non dicitur coniux ipse dimittere coniugem hæreticum, nec sit contra verba Christianorum austertus se ipsum à potestate coniugis, sed austertus ab Ecclesia. Sicut licet sit verum in vniuersum loquendo, quod subditus teneat obediens dominum, verum tamen est, quod excusat, quando dominus ob delictum priuat ut iudice iure præcipendi. Seruus etiam non potest dimittere dominum, & tamen si dominus per sententiam priuatur potestate in fernos, poterit seruus eum dimittere, & sic in aliis: nam per has propositiones vniuersales solum significatur, quod ipsi propria auctoritate non possint repudiare, aut dimittere, cum quo stat, quod per potestatem superiori possint consequenter liberari: nemo enim negabit, quod saltem Deus possit liberare coniugem ab ea obligatione cohabitandi, quo casu iam poterit coniugem relinquere sine causa fornicationis, non tamen propria auctoritate, sed superioris, qua non tam dimittit, quam educitur superioris auctoritate, in cuius voluntate continetur voluntas subditi, atque ideo iam non operatur inuito coniuge, sed consentiente voluntate sua contenta voluntate superioris.

Hoc supposito, queritur secundum, an propria auctoritate possit coniux Catholicus ab hæretico non respicente discedere. Respondeo affirmativè ex communi omnium sententia, quos refert & sequitur Sanchez dicta dis. 15. num. 6. ab hæretico & colligitur claram ex cap. de illa, de diuortiis, vbi non repudiat discedere. Verbanus III. sic ait, de illa, que vivo suo labore in hæresim, ipsius confortum sine iudicio Ecclesia declinavit, videtur nobis, quod maliter (maxime) ea intentione discessit, ut lapsus in hæresim tadio pariter, & confusione affectus se ab errore suo converteret ei cum reuersus fuerit, eft redenda. Vbi discessus approbatur, & sustinetur, quandiu vir non respicit. Ratio autem est, quia quantumvis verbis explicitis coniux hæreticus non pertrahat coniugem ad hæresim, ipsa tamen familiaritate, & consuetudine multum ei nocere potest & semper est periculum pertrahendi. Quamvis enim propter alia peccata mortalia, vel propter censuras etiam non sit dimittendus coniux, ut cum aliis facetur Sanchez vbi supra num. 12. hoc tamen peculiare est in hæreticis,

FF f 2 quorum

quorum consortium vitandum esse ab omnibus indifferenter moner Paulus ad Titum 3. dicens, *hereticum hominem, post unam, & secundam correctionem denita.* Vnde coniux scienter contrahens matrimonium cum heretico, vel cohabitans habet contra se iam aliquam heresis presumptionem, ut docet Farinacius de *heresi quaest.* 190. num. 50. & vxor receperans virum hereticum, ut presumptionem euadat, & ne tanquam fautorum hereticorum puniatur, probare debet se non causa heresis, sed affectu maritali eum receperisse, ut docet idem Farinacius ibi *quaest.* 182. num. 150. & sequenti. Imo volunt aliqui, non solum posse sed debere coniugem diuertere à coniuge heretico, quos refert, & sequitur Sanch. *vbi supra num. 5.* Hoc tamen si vniuersaliter intellegatur, nimis durum est, quia sapientia damnata ex separatione sequi possunt, ut tenetur coniux Catholicus non discedere, sed ad ea damnata videntia subire aliquod proprium ex coniunctu cum heretico, quod cum diuina gratia superare potest, v.g. si filii paruuli relinquendi sint sub cura, & educatione parentis heretici, quorum spirituali saluti parens Catholicus consulere debet, ut notauit Hurtado *dicta disputationis.* 76. n. 225. Aliquando etiam, licet non tencatur manere, potest tamen ex separatione tale damnum pati, ut excusetur à separatione. *Quod commune est in aliis materiis,* in quibus agitur de vitando periculo etiam proximo alicuius peccati: potest enim contingere, & sèpè contingit, ut propter graue damnum possit aliquis manere in periculo, & occasione peccandi, licet aliquando melius, & laudabiliter faceret eam deservendo. Quod ergo in aliis materiis contingit, potest facilè in hac etiam contingere. Nam potest coniux Catholicus pendere ab heretico, quod necessaria ad sustentationem iuxta sui status conditionem; potest etiam grauer ferre, quod cogendus si castè viuere, & ab omni coniugij copula abstineret, & alia eiusmodi, que quidem, licet possit laudabiliter contemnere, & tolerare, ut tutius deceret, & longius ab omni heresis periculo, non videretur tamen semper ad hoc sub peccato graui cogendus, ut significat idem Hurtado *vbi supra* §. 224.

46 Quæxitur tertid an postquam coniux hereticus emendatus est, debet Catholicus ad eum reconiux heretico, & eum recipere. Concedunt omnes, quanticus emendatus est, debeat Catholicus hunc nondum statum mutauit per transitum ad reuictum ad eum ligione: quando verò non est integra, ne redire, & eum reciperet, non afferet Sanchez dicta *disputationis.* 15. n.

14. quia adulterio emendatus non debet recipi ab innocentie, qui ab eo recelit, etiam si emendatus. Hoc tamen exemplum probaret etiam Sanchez statum non mutasset; nam adulterio non debet recipi post emendationem ab innocentie, qui adhuc statum non mutauit. Quare communis, & vera sententia Doctorum, quos afferet, & sequitur Sanchez *vbi num. 13.* vniuersaliter afferit debere recipi hereticum emendatum à coniuge Catholicum, qui propria auctoritate discesserat, ut constat ex cap. finali, de conversione conjugatorum, cuius haec sunt verba: *mulier, quae in fide remansit, potest nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicata Ecclesia separata, ad religionem liberè connubare.* Vbi requiriuntur sententia diuotij ab Ecclesia ante proposita, ut post viri penitentiam viror possit ad re-

ligionem transire, & clarius idem colligitur ex cap. de illa de diuotij: cuius haec sunt verba: *De illa, qua à viro suo labente in heresim, ipsius consortium sine iudicio Ecclesia declinanuit, videtur nobis, quod mulier ei, cum reuersus fuerit, ut reddenda: quae etiam si reuerti noluerit compellatur: si vero iudicata Ecclesia ab eo recessit, ut recipiendum cum nullatenus dicimus compellendum.* Vbi vniuersaliter dicitur reddenda viro, nulla facta differentia inter eam, quae iam transierat, vel non transierat ad religionem. Vnde inferat idem Sanchez ibi, professionem ante factam non prædicare viro, sed prædicare uxori, ut non possit debitum coniugale petere, sed solum reddere, nec possit mortuo viro aliud matrimonium contraherere, ut in simili deciditur in c. *quidam & cap. placet,* de conversione conjugatorum, quod idem dicendum est, si coniux Catholicus sacram ordinem illo medio tépore suscepisset. Differentia vero inter adulterum, & hereticum constabit ex dictis.

Quando vero coniux Catholicus præcedente Ecclesia iudicio discessit, an post hereticum emendationem debeat eum recipere, non est eadem Doctorum sententia. Aliqui enim primò dicunt *Si causa* *Catholicon* *præcedente* *Ecclesiasticis* *disputationis* *et iudicij* *an reuersus* *in iudicando* *est nolens* *Prima facta* *ti.* *supra num. 16.* fundamentum sumitur ex verbis Innocentij III. in cap. *quanto*, de diuotij, *vbi postquam* respondebat coniugem Catholicum, non posse viuente hereticum aliud matrimonium inire, quia matrimonium inter baptizatos initum est omnino indissolubile, atque hoc pacto impeditur fraus multorum, qui heresim simularent, ut matrimonia sibi ingratii dissoluerent, & facto secundo matrimonio ab heresi resiliunt postea addidit haec verba: *Per hanc ipsam responsonem illa solvitur quæstio: virum ad eum, qui ab heresi, vel in infidelitate reuertitur, is qui permanxit in fide redire cogatur.* Videtur enim sensus ex antecedentibus esse, quod cogendus sit reuerti, ne detur anla ha- refini simulandi ad celebrandum diuortium.

Ab hac sententia parum distat alij, qui tunc *Seconda facta* *reuersus* dicunt non esse cogendum Catholicum ut redeat, quando hereticus non vnius, sed plurium heresim damnatus fuerat, & iterati criminis: quo casu potest biennio expectare, ad veram emendationem probandum, qua comprobata debet ad eum redire: non vero bene comprobata poterit ad religionem, vel factos ordines transire ita Henricus lib. 2. de matrimonio cap. 17. num. 6. ibi alios afferit, non tamen factis ad eum mentem, ut notauit Sanchez *vbi supra num. 17.* qui bene aduertit huius secundæ sententiae nullum apparet fundamentum.

Tertia sententia docet, debere coniugem Catholicum ad coniugem emendatum redire, etiam si iudicium Ecclesia præcesserit, nisi velit ad religionem transire. Hanc tenent plurimi, quos afferit idem Sanchez *vbi num. 18.* qui cum valde probabilem indicat, siue etiam probabilem putat Hurtado, *dicta disputationis* 76. §. 194. Hoc enim pacto conciliari videntur dicta illorum trium Pontificum, non quia ut aliqui volunt posteriores correxerint statuta priorum, sed absque villa correctione: Nam Gregorius IX. in dicto cap. *mulier*, de conversione conjugatorum dixit, quod viror Catholicis separata iudicatio Ecclesia possit ad religionem transire, etiam si coniux ad haec redire. Urbanus III. in dicto cap. de illis dixit solum separata iudicatio Ecclesia non esse

compellendam ad virum conuersum redire, quia nimur non poterat prohiberi ab ingressu religionis, ad quam habebat ius. Denique Innocentius III. in dicto cap. quanto qui mediis fuit inter Urbanum III. qui praecesserat, & Gregorium IX. qui postea subsequutus fuit, neutri contradixit, sed solum significauit in genere esse compellendam, ut rediret ad virum, non tamen vetuit religionis ingressum. Melius meo iudicio probari posset haec sententia, quia in dubio iis, que spectant ad ius positum, standum est decretis posterioribus: cum ergo Gregorius IX. fuerit ultimus, & ipse in dicto cap. mulier expressè dixerit posse vxorem transire ad religionem, quando iudicis Ecclesiae ab heretico discessit, huic standum erit, etiam si Innocentius III. contrarium antea significasset. Rursus licet Urbanus III. in dicto cap. de illa vniuersaliter significasset, non esse vxorem illam cogendam redire ad virum, quando iudicis Ecclesiae ab heresim ab eo discessit: cum tamen postea Innocentius III. in dicto cap. quanto vniuersaliter etiam contrarium significauerit, huic standum erit, nisi in calu postea a Gregorio IX. excepto de ingressu religionis.

49 Quarta sententia satis communis, quam perspicuum, & verisimilam esse dicit Basilius Pontius lib. 9. de matrim. cap. 3. 2. num. 3. quae docet, quavis coniux propria auctoritate discedens, debeat ad coniugem conuersum redire; secus tamen si iudicis Ecclesiae interueniente, & hoc sius velit religionem ingredi, sive in seculo separatus remanere. Hanc tenet plures antiquiores, & recentiores Theologi, & Canonistæ, quos refert, & sequitur Sanchez dicta diff. 15. num. 19. Hurtado vbi supra §. 201. & alij, quae etiam mihi magis placet.

Probatur primò quia legum correctio, quantum fieri potest, vitanda est, nec facile credendum Pontifices illos toties breui tempore in hoc puncto diuersa statuisse. Difficil autem est tentata terria sententia, eos ita conciliare, ut idem omnes fenserint. Si enim contendas Innocentium, & Gregorium extra vnum casum religionis, voluisse vxorem redire debet ad virum, ab heresi conuersum, non apparet, quomodo non reuocauerint facultatem vniuersalem ab Urbano III. commemoratam, ut mulier, que praecedente iudicio Ecclesiae ab heretico discesserat, nunquam compelleretur ad ipsum etiam ad fidem conuersum reuerti, nec ipsum ad se venientem recipere, vbi ex contextu aperte constat non loqui de ea, que vellet religionem ingredi, sed quæ nollet in domum suam virum ab heresi conuersum, & reuertentem recipere.

Quod vero posteriores Pontifices non intendunt moderari, aut ex parte reuocare facultatem ab Urbano III. commemoratam, & assertam diuortij perpetui: probari potest secundo, quia si hoc intendisset Innocentius III. in dicto cap. quanto, sicut ibi meminit decretalis Cœlestini Antiquæ, cuius sententia dicit se dissentire quod ad dissolutionem vinculi: sic etiam meminisset Decretalis Urbani III. declarantis facultatem generalem ad diuortium perpetuum, quam facultatem maiori ex parte reuocare valebat. Quod tamen Innocentius non fecit, nec verbum de illa doctrina apposuit, sed verbis generalibus dixit, ex principio positis colligi posse, quid dicendum de recipiendo heretico conuerso à con-

Card. de Lugo de viritate Fidei dinina.

51 iuge fideli, quæ verba non sufficerent ad reuocanda decreta prædecessorum expresa, ut constat ex praxi, qua eiusmodi decreta non per consequentias, sed formaliter, & expressè reuocari solent. Notandum obiter grauis lapsus Rebelli de obligari. inst. 2. part. lib. 2. quæst. 18. sect. 4. in principio, vbi dicit Auctorem illius capituli quanto, fuisse Alexandrum III. qui prior fuit Urbano III. & ideo decretum Alexandri declaratum fuisse postea ab Urbano III. in dicto c. de illa erravit ergo putans Auctorem fuisse Alexandrum III. cum fuerit Innocentius III. posterior Urbano III. & ex illo errore conclusiones falsas intulit in explicanda horum Pontificum mente.

Tertiò probari potest ratione, quia reuocatio illa in eo sensu non esset rationi satis consona: nam relicta esset coniugi Catholicæ facultas ad id quod plus, & difficilius esset, & ablata esset ad id, quod minus, & facilius erat: nimur esset ablata facultas ad viuendum seorsim à coniuge in domo separata, & relicta esset ad mutandum statum per professionem religiosam, quod multò plus est; Nam coniux habens copulam cum consanguineis sui coniugis priuatus iure petendi debitum, atque adeo coniux potest ei non reddere, sed thorum separare: non tamen potest in gredi religionem sine consensu coniugis, aut nisi coniux etiam statum mutet. Et certè in casu nostro multò plus præiudicat coniugi heretico conuerso, quod eo in iure possit coniux Catholicus religionem profiteri, quam quod possit quoad thorum, & habitationem separari. Nam professione religiosa semel emissa, præcisa est omnis spes alteri coniugi, qui debet manere incapax alterius matrimonij, dum coniux religiosus vivit, & sine spe reconciliationis. Quando vero singuli in seculo seorsim manent, tempore potest esse spes reconciliationis, ad quam pro merendam, & obtinendam potest coniux conuersus continuò aspirare. Facilius ergo posset relinqui coniugi Catholicæ facultas ad manendum seorsim in seculo, quam ad præcidendam radicis spem totam suo coniugi per professionem religiosam.

Dicit aliquis, coniux etiam potest post matrimonium ratum, & non consummatum fieri religiosus, & tamen non potest manens in seculo separari à suo coniuge; non ergo mirum, quod hoc ipsum concederetur coniugi Catholicæ post iudicium Ecclesiae. Respondere est magnum discrimen: nam in primo casu per professionem religiosam, dissoluitur matrimonium quoad vinculum; quare facultas illa multò minus grauis est alteri coniugi, cum maneat liber ad contrahendum aliud matrimonium, quam si manente vinculo, posset fieri separatio quoad thorum eo in iure: non ergo datæ facultas ad aliquid plus, & ad difficilius, sed ad aliquid minus, & quod minus præiudicat alteri coniugi: at in casu nostro vinculum remaneret integrum, & ablata esset omnis spes coniugi conuerso obtinendæ reconciliationis quoad thorum, quod quidem multò magis durum esset ipsi, quam si coniux Catholicus remaneret in seculo separatus. Cum ergo tota haec facultas coniugis Catholicæ, sit in pœnam hereticæ, non esset ratio ni cōfōnum, quod mitigaretur haec pœna, quoad id, quod minus torquet, & relinqueretur quoad id, quod magis torquet: imo non solum relinqueretur, sed etiam augeretur pœna: si enim

FF 3 coniugis

coniux Catholicus non posset separari sine professione religiosa, eligeret sepius hanc professionem, ne ad coniugem cogeretur redire, quam tamen professionem non eligeret, si posset liberè in seculo separatus manere: quod totum redundaret in grauiorem conuersi coniugis poenam, cui melius esset, quod Catholicus posset manere in seculo separatus, quam quod non posset, cum ex illa necessitate ad professionem religiosam priuaretur sepius coniux conuersus spe reconciliationis ad thorum, qua spe, & quidem satiis probabili posset interim suam solitudinem facilius tolerare.

53 Quartò probant aliqui, quia hac facultas universalis in coniuge Catholicο videtur fundata aliquo modo in iure, quatenus in iure fideis absoluuntur ab omni debito infidelitatis, & obsequij hæreticis damnatis debiti, vt confat ex capitulo, de hæreticis (non lib. 6. vi citat Sanchez vbi suprā, num. 19.) vbi omnes ab eiusmodi debitis ipso facto absoluuntur, sub qua generalitate videtur etiam hoc debitum comprehendendi. Hæc tamen fortasse non est ratio satis efficax.

Denique probati potest solutione fundamenti contrarij, quod totum defumebatur ex decreto Innocentij III. & Gregorij IX. super relatis. Et in primis Innocentius III. in dicto capitulo, non videtur contrarium assertus. Omnis autem solutionibus dicimus, Innocentium in illis verbis generalibus nihil determinasse, sed solum dixisse, posse ex doctrina a se ibi tradita decerni an coniux Catholicus redire cogatur ad coniugem ab infidelitate conuersum. Præmisserat enim contra Cælestini opinionem per hæretim non dissolu quoad vinculum matrimonium inter baptizatos celebratum, nec eos posse postea alia matrimonia inire: ex qua responsione dicit colligi, quid dicendum sit in ea quæstione, an coniugi conuerso reddenda sit vxor Catholicæ quod verissimum est. Nam ex illo principio, quod scilicet matrimonium indissoluble sit quoad vinculum, pender magna ex parte decisio huius quæstionis. Consequenter enim dicendum est, coniugem Catholicum non potuisse aliud matrimonium celebrare, sed vel redditum ad priorem coniugem, vel celibem mansurum. Rursus ex eodem principio sequitur, quod coniux Catholicus non potuit propria auctoritate in perpetuum discedere; cum enim maneat vinculum coniugij, tenetur cessante causa hæretis, ob quam potuit iuste discedere, redire ad coniugem conuersum. Cum hoc tamen stat, quod si non propria auctoritate, sed Ecclesia iudicio discessit, possit non redire, quia Ecclesia in poenam potuit iuste priuare hæreticum iure repetendi, & cogendi coniugem, sicut potest cum aitis grauioribus poenis punire; & sicut ob copulam cum consanguineis coniugis habitam, priuari perpetuè eum, stante etiam vinculo matrimonij, iure petendi debitum coniugale.

54 Vnde infertur primò ratio discriminis, cur discedens auctoritate propria tenetur postea redire ad coniugem conuersum, non verò qui iudicio Ecclesiæ discessit. Quia nimis discedens propria tenetum auctoritate propria vltis est iure natura ad viad coniugem tandem periculum imminentis ex consortio hæreticorum, tunc; quo pericolo cessante, cessat ius ad separationem verò qui iudicium Ecclesiæ, separatio est poena imposta ab Ecclesia,

quæ priuat hæreticum iure repetendi coniugem, poena autem non cessat etiam cessante peccato, sed adhuc post conversionem punitur iuste peccato ob hæretim præteritam.

Infertur Secundò, differentia inter adulterum, & hæreticum; nam coniux innocens discedens etiam propria auctoritate ab adultero, non cogitur ad eum etiam emendatum adulterum: Catholicus vero propria auctoritate discedens ab hæretico, tenetur redire ad ipsum conuersum, & emendatum. Ratio autem differentia, omisissi alii, hec est, quod hæretis solum dat ius separationis ratione periculi, quare cessante periculo cessat ius adulterium, verò non dat ius ratione periculi sed quia frangenti fidem fides seruari non debet; solum autem fieri non possit, quod adulterum fidem coniugi non violauerit, necesse est, quod maneat innocentia ius perpetuum ad non fernandam fidem in cohabitatione, & thoro promissum.

Hac tamen occasione queri potest quartus, an sicut Ecclesia potest hæretico conuerto, & emendato remittere postea poenas alias, quas pertinentiam incurrit, sic etiam possit remittere hanc poenam atque adeo cogere Catholicum coniugem, vt ad ipsum redeat etiam iudicium Ecclesie præcesserit de separatione perpetua: de qua quæstione nihil apud Autores inuenio. Videlicet seruari autem ex proxime dictis sequi, quod possit hæretica poena remitti, & consequenter coniux Catholicus possit postea cogi ad coniugem conuersum redire, quia cum ex fe non habeat ius diuertendi in perpetuum, sed solum hæreticus priuat coniugem iure repetendi coniugem in poenam sibi delicti, consequens est, vt condonata hac poena, recuperet ius illud repetendi coniugem, atque adeo coniux Catholicus, non habeat exceptionem, qua excusat à reditu. Confirmatur potest, quia similiter propter copulam cum consanguineis coniugis priuari coniux incestuosis iure petendi debitum, & consequenter alter coniux potest ei petenti negare, & separare quod thorum: si tamen incestuosis dispensetur, vt possit petere, & condonetur ei poena illa, eo ipso alter coniux perditius negandi, & teneri petenti reddere debitum, vt fateretur Sanchez lib. 9. de matrim. Disp. 6. num. 10. Idem ergo erit in casu nostro condonata hæretico conuerto pena, que sola dabat ius coniugi Catholicæ negandi redditum ad coniugem post iudicium Ecclesie.

Aliunde tamen videtur non posse post iudicium Ecclesiæ condonari hanc poenam coniugij hæretico in præiudicium coniugis Catholicæ, qui iam videretur ius acquisitus ad diuortium perpetuum, nec videretur posse hoc ius semel acquisitum ab eo austeri. Ad quod est optimum exemplum in seruis hæreticis, qui in poenam dominii, liberi sunt statim post declarationem hæretici à iudice factam: si verò postea beneficio Principis hæreticus conuersus in integrum restitutatur, & condonetur ei omnis pena, non ideo serui illi liberi iam facti redeunt ad pristinam seruitutem; quia libertas semel acquisita austeri non debet, vt cum Molina tom. 1. de Isf. disp. 40. Penna, & Simancas docet Thomas Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 14. numero 12. similiter ergo coniux Catholicus, qui liber sit ab obligatione cohabitationis, & thori post declarationem iudicis, non debet hæc libertate iam semel acquisita priuari, etiam si coniux in pristinum statum Principis beneficio restitutur, & Penna

penæ omnes ei condonentur. Ad quod potest etiam deferire exemplum filij, qui per hæresim patris iuridicè declaratam exit ab eius potestate fitque sui iuris: si autem pater postea Principis beneficio restitutus, & liberetur à penâ, non ideo filius debet recidere in patriam potestatem à qua semel liberatus fuerat.

58 Ego huic secunda parti magis assentior, cuius exempla aptiora, & similiora videntur. Ad exemplum verò in contrarium adducum illius, qui dispensatione obtenta potest debitum conjugale petere, & coniux debet ei reddere non obstante copula cum consanguineis suis præcedente, responderi potest differentiam esse, quod in eo casu impedimentum petendi debitum totum se tenet ex parte cōiugis incestuosi, qui ob affinitatem contractam impeditur à petenda copula, licet consequenter possit coniux innocens illam negare, cui quidem Ecclesia nullum ius concedit ad negandum, sed ipso facto, & ex natura tei, eo quod alter non habeat ius petendi, potest ei negari, quod sine iure perit. Impedimentum autem affinitatis etiam ante matrimonium contracta auferri bene potest ab Ecclesia per dispensationem in iusto etiam uno ex contrahentibus, quare non minus poterit auferri impedimentum affinitatis contracta post ipsum matrimonium, & consequenter auferuntur eius effectus, quorum unus erat, quod coniux innocens negare posset copulam, quæ sine viuere propter impedimentum non ablatum ab ipso petetur. At verò in casu nostro ius ad separationem, & diuortium perpetuum non consequenter, sed immediatè tribuitur coniugi Catholico ab Ecclesia in penam hæresis: sicut seruis conceditur immediatè libertas ob hæresim domini: neque enim illa libertas est effectus procedens ex aliquo impedimento tenente se ex parte domini, sed ex beneficio proprii seruis concessum in odiu domini, quod beneficium semel seruo concessum non potest ab eo in iusto auferri, similiter in casu nostro coniugi Catholico immediatè, & non consequenter conceditur facultas diuertendi in perpetuum, quæ facultas, & quasi libertas à debito cohabitationis, & thori semel ei concessa non potest ab eo in iusto auferri; quia id quod nostrum semel est, sine facto nostro auferri à nobis non potest, iuxta vulgarem iuris regulam.

59 Confirmatur, & explicatur primò hæc differentia exemplo excommunicationis, quæ priuat excommunicatum iure agendi in iudicio, atque ideo aduersarius potest cum exceptione repellere, vt constat ex cap. 1. de exceptionibus in 6. & tamen quia hæc facultas repellendi non cōceditur aduersario immediatè, sed est effectus natura sua consequens ex impedimento tenente se ex parte actoris, qui ob excommunicationem non habet ius agendi in iudicio; hinc fit vt in iusto aduersario possit totum illud impedimentum per absolutionem auferri, & consequenter aduersarius non habet amplius facultatem illum repellendi. Sic ergo se habet impedimentum ex copula illa incestuosa, quod totum se tener ex parte cōiugis incestuosi, & ideo potest in iusto altero coniugi innocentem auferri.

Confirmatur secundò quia impedimentum cōiugis incestuosi ex copula cum consanguineis cōiugis post matrimonium ortum non potest per conditionem cōiugis innocentis condonari, itaut postea possit coniux incestuosus liberè

debitum petere; sed debet per solam dispensationem auferri: cum tamen ius ad diuortium, quod coniux Catholico post iudicium Ecclesiæ habet, vt diuertat ab heretico etiam conuerso in perpetuum, possit per ipsius coniugis Catholici condonationem auferri. Quæ differentia oritur solùm ex eo quod impedimentum primum ita sit pena, vt non imponatur in fauorem coniugis innocentis, sed in meram penam incestuosi, licet consequenter innocens habeat facultatem negandi copulam; at verò ius ad diuortium ab heretico ita est pena, vt sit etiam fauor Catholico concessus, vt notavit Sanchez dicto lib. 10. disp. 15. num. 26. vbi obiter hanc nostram sententiam significauit dicens de hoc iure ad diuortium: *Vnde de ipso Catholico iuncto negavit id impedimentum tolli*: quia nimur fauor ei in immediatè concessus non potest ipso in iusto ab eo per dispensationem auferri.

Quaritur quintò, qualis Ecclesia sententia 60 desideretur ad hoc ius diuortij perpetui, an scilicet sententia diuortij expressa, an verò sufficiat sententia declarans coniugem hæreticum, & an sufficiat sententia declarans fuisse hæreticum, an ius diuortij perpetui.

Prima sententia est Dufandi in 4. diff. 39. diff. 39. *Prima sententia* *unica, propositione 13.* dicentis, sufficiat si hæreticus in absentia damnatur, & eius statua combatitur; fecus si per inquisitores reconciliatus sit. Ab hac sententia patrum distat Rebellus 2. part. de oblig. iustit. lib. 2. qnaest. 18. num. 5. & seqq. qui docet, si vxore directè agente ad leparatricem ob causam hæretis, lata sit ab Ecclesia sententia diuortij, non teneri postea vxorem ad recipiendum virum reconciliatum, & emendatam, si vxor velit ingredi religionem, iuxta id quod deciditur in dicto cap. de illa. Si verò non præcessit sententia directa diuortij, sed condemnatio hæretici, vt pertinacis, licet non sit improbabile, quod possit etiam tunc vxor religionem ingredi, verius tamen esse, viro postea reconciliato reddendam esse vxorem, saltem si non fecerit professionem in religione: si verò eam fecerit, possit in foro conscientiae vxorem non redire, in foro tamen externo reddendum esse viro resipiscienti, quoties sententia de diuortio non præcessit. Si verò vxor confit coniugem non esse emendatum, poterit, si damnum spirituale sibi ab eam confortio timat, ad eum non redire, quantumuis ab Ecclesia redire cogatur. Vnde tandem *sententia 3.* concludit, quando vit per sententiam declaratur fuisse hæreticus, sed iam nunc emendatus, & ideo publicè reconciliatur, cogendam esse vxorem in vitroque foro ad illum recipiendum, nec posse ingredi religionem & in vniuersum quoties diuortij sententia expressa, non præcessit, debere redi vxorem viro resipiscienti: præcedente tamen diuortij sententia ob hæresim posse vxorem religionem ingredi: quod si velit in saeculo manere reddendum esse coniugi, quoties resipuerit. Hæc Rebellus loco citato.

Alij plures communiter docent, sufficere iudicium Ecclesiæ, quo declaratur coniux hæresim contraxisse, etiamsi specialiter non declarat, facultatem diuortij alteri coniugi competere, quo iudicio posito, etiamsi hæreticus resipiscens reconcilietur Ecclesia, coniux Catholico potest ad eum nunquam redire. Ita plures, quos afferuntur

& sequitur Sanchez *dicta disp. 15. num. 20.* Basilius Pontius *dicto lib. 9. cap. 22. num. 3.* Hurtado *dicta disp. 7. 6. §. 206. & alij, quos afferunt.*

Probare vero sufficere, quod coniux declaratur ab Ecclesia hereticus, licet non declaretur impenitens, sed ob penitentiam ad reconciliacionem admittatur. Quia sicut alia poena hereticis imposita non requirunt impenitentiam, nec per penitentiam subsequentem auferuntur, sed incuruntur eo ipso, quod aliquis heresis damnerit; ita dicendum videtur de hac poena, ad quam decreta supra allegata nihil aliud pertinet, nisi ut coniux propter coniugis heresim iudicio Ecclesiae separetur, & eo ipso dicunt, non esse coniugi reddendum, postquam ad fidem reversus fuerit.

62

Obiectio 1.

Obiicit primò Rebellus *vbi supra num. 10. §. prima ratio*, quia iudices, & inquisitores, quando hereticum penitentem puniunt, non intendunt imponere hanc poenam perpetui diuortii, immo contendunt, ut a suo coniuge benevolè recipiatur, prout dicit in Lusitania fieri. Responderi posset, immo hinc posse argui coniugis Catholicum habere ius ad diuortium, siquidem contendunt iudices in gratiam penitentis ab eo impetrare, ne iure suo vratur, sed coniugem reconciliatum benevolè recipiat.

Obiectio 2.

Obiicit secundò *ibidem*, quia si Ecclesia hoc intenderet, separaret coniuges fideles, postquam infideles esse desierunt, atque adeo cessante iam omnino causa separationis, quod iniquum esse constat. Responderi posset ex decretis supra allegatis constare, quod Ecclesia in odium heresim concedere velit coniugi Catholicis ius, ut si iudicio Ecclesiae discessit, non redeat ad coniugem, etiam si convertatur ad fidem. Nec hoc iniquum est, quia sicut confiscationem bonorum, & alias poenas perpetuas sustinet hereticus, etiam si convertatur, & reconcilietur; potest etiam hanc poenam diuortij sustinere, praesertim cum haec possit a coniugi postea condonari, alia vero poena non ita facilè possint auferri. Est etiam congruentia ex parte coniugis Catholici, cui dum res esset, si cogeretur postea ad coniugem infamem, & damnatum redire, ut apud eum manens fieret etiam particeps infamiae: quare merito hoc totum benevolentiae coniugis relinquitur.

63

Obiectio 3.

An ius diuortij competat heretico aduersus hereticum, de quo postea, casum esse non moralem, sed metaphysicum, cum nunquam haeretica fuerint intentata, nec quidem moraliter intentari posse, cum non pateat aditus ad coniugem carceratum, ut coniux liber hoc ei dicat, nec decessent alia mala, quibus posset eum deterrere ab ipso detegendo, etiam non possit innari diuortium.

64

Sensatio An-
doris circa
predicatio,

Vt tamen verum fatetur, mihi adhuc satis probabile est, sicut coniux non potest propria auctoritate recedere a coniuge, postquam iam est convertitus; sic nec posse petere diuortium iudicio Ecclesiae, nisi id petat, quando adhuc coniux est hereticus. Fato cum Sanchez, & aliis, diuortio

hoc semel concessum, non esse cogendum coningetur: puto tamen non posse peti nec dari hoc diuortium, nisi quando coniux in heresi, vel infidelitate adhuc manet. Nam decretata omnia supra adducta, ex quibus ius ad hoc diuortium, & eius perpetuitatem habemus, loquuntur planè de vxore, quæ a viro iudicio Ecclesia recessit ob heresim, in qua adhuc maritus permanebat. Sic loquitur Urbanus III. in dicto cap. de illa, supponit enim vxorem separatam iudicio Ecclesiae ab heretico, & video non esse illi reddendam, quando postea convertatur. Si ergo potest convertitur, atque hereticus adhuc erat tempore separantis; eodem modo loquitur Gregorius IX. in dicto cap. mulier, de conversione coniugorum, dum dicit, posse inire viro, quæ ab infidelitate reverterit, fieri religiosam vxorem; quæ antea ab eo fuerat iudicio Ecclesiae ob infidelitatem separata: fuit ergo separata ab infidelitate adhuc perseverantem tempore separations; siquidem postea sequuta fuit mariti conuersio. Nec habemus textum, in quo separatio concedenda dicatur ob heresim præteritam, quare non video, quo fundamento hanc penam adstruere possumus, quam nullo iure videmus induci, nisi duce adhuc coniugis infidelitate. Aliunde etiam concedenda viderentur absurdum aliquo, & contra totius Ecclesiae proximum: enim in Germania nunc duo coniuges heretici Ecclesiae reconciliantur, quis credat si vir triduo ante vxorem reconciliatus fuit posse postquam vxor etiam reconciliata est, petere diuortium ab ea, eo quod in heresi permanerit triduo post viri conuersonem. Hoc certè inauditum est, & merito petio illa irridetur. Non ergo sufficit heresim præteritam ad hoc diuortium intentandum, nec id viplam in iure inuenitur concepsum. Vnde merito hanc sententiam expresse tradiderunt Ioan. Andreas in dicto cap. finali de conuerso coningat. num. 2. & Anchranus *ibid. num. 4.*

Maior difficultas esse potest, an ad hoc diuortium perpetuum sufficiat sententia super criminem, quin explicè feratur super diuortio. Et quidem licet opinio supra adducta, quod sufficit sententia lata super crimen probabilis sit; mihi fateremur tamen magis placet, quod requiratur sententia prolatâ super ipso diuortio. Ratio autem est, quia quamvis poena aliqua sint, que vinculantur, & exequutioni mandentur, non sic necesse est quod Iudex eas poenas imponat, quia impotest sunt à lege, ita ut non sit in potestate iudicis eas impetrare, sed eo ipso quod Iudex condemnaret talis criminis poenam censentur imposita à lege iure ipso sine altera sententia; alia tamen sunt poenæ designatae quidem à lege, sed ita vtriquatur sententia iudicis eas poenas imponens, ut cum aliis probat, & explicat Thomas Sanchez lib. 2. in *De cal. cap. 22. num. 27.* vbi nota, prioris generis esse penam confiscationis bonorum, quando ipso facto, vel ipso iure per legem imponitur, iuxta id quod dicitur in cap. *cumsecondum leges de hereticis in sexto*, vbi ita statuitur: *confiscationis exequuntur non fiat*, donec sententia fuerit promulgata super crimen. Requiritur ergo, & sufficit sententia super crimen heresim, ut confiscationis pena exequutione mandetur, quamvis sententia nihil explicite de confiscatione dixisset. Quo supposito, verius videretur penam diuortij perpetui non esse prioris gene-

ris, sed posterioris, & requiri iudicis sententiam de ipso diuortio, ut possit contra hereticum exequutioni mandati. Nam decreta, ex quibus hæc pena colligitur, sunt dictum caput, de illa, & dictum cap. mulier, in quibus si eorum verba considerentur, videtur exigi non solum iudicium Ecclesie circa heresim, sed etiam circa separacionem, seu diuortium. Nam in dicto cap. de illa, Urbanus III. dixit reddendam esse viro conuerso vxorem, quia sine iudicio Ecclesie ab eo recessit: & statim addit: *Si vero iudicio Ecclesie ab eo recessit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendum.* Quæ verba intelligenda videntur.

11. Iensu formalis de iudicio Ecclesie iudicantis posse recedere à viro: nam facere aliquid ex consilio, vel iudicio Petri, et Petrum consuluisse, vel iudicasse ut fieret: recedere ergo iudicio Ecclesie, est quod Ecclesie iudicauerit posse recedere. Quem sensum magis explicuit Gregorius IX. in dicto cap. mulier, ubi sic ait: *mulier, que in fide remansit, potest nolente viro, qui ab infidelitate renuntiatur, propter quam ab eo fuerat iudicis Ecclesie separata, ad religionem libere conuolare.* Vbi exigitur quod Ecclesia ipsa separationem fecerit, quod propriè non sit, quando sola heresim declaratur, nec sine violencia, & impropietate possum ea verba alium sensum admittere: Cum ergo non habemus alunde hanc penam diuortij perpetui, nisi ex iis decretis, in quibus tamen non exigitur sola sententia de crimine, ut factum fuerat circa generali confiscationis, sed iudicium de diuortio, & separatione, & nulquam hæc pena ipso facto, aut ipso iure lege aliqua imponatur, non est cur dicamus, sufficiere sententiam de crimine, nec opus esse, quod à iudice Ecclesiastico sententia etiam diuortio proferatur.

66. *An coniux posse diuortio perpetuum apud iudicium sufficiere abs. ref. reconciliatum est?*

Quæsi tamen potest sexto, an coniux possit hoc diuortium perpetuum apud iudicem petere, quando coniux non in publico, sed secretè penitentiam ab inquisitoribus accepit, & ab heresi reconciliatus fuit. Affirmant Sanchez acto lib. 10. de marria. disp. 15. num. 20. et pte, & Hurtado dicto disp. 76. §. 206. quia sine in publico, siue in occulto, iam præcedit iudicium Ecclesie, quod sufficit ad perpetuum diuortium. Negant tamen id sufficere. Rebellus ubi supra l. 3. & Barbola apud Sanchez. loco proxime citato, ubi fatetur huic etiam sententia fauere Sotum ibidem adiudicatum.

Hæc quæsi videtur ex parte à præcedenti quæsione pendere. Qui enim dicunt, sufficere ad diuortium perpetuum, quod præcedat iudicium Ecclesie de heresim criminis, consequenter dicunt, sufficere, etiam si non in publico, sed secretè sententia profatur; quia iam præcedit verè iudicium Ecclesie. Supposita tamen sententia, quam magis probauimus, quod requiratur etiam Ecclesie iudicium circa diuortium, & separationem, posset magis dubitari, an reconciliatio coniuge post sententiam secretam possit alter coniux ut iure suo, & petere diuortium, & ut debet iudicio Ecclesie id concedi. Videtur enim, id fore contra intentionem iudicium, qui ideo noluerunt in publico reum reconciliare, quia voluerunt eius famam, & existimationi conuulere, dum sententia in occulto profertur, & penitentia secreta imponitur. Id autem totum frustra fieret, si posset coniux obtinere diuortium legitimum intuitu illius sententie, & reconciliationis secreta: nam eo ipso publicaretur sen-

tentia, & condemnatio præcedens; quod confirmari potest, quia confiscatio etiam bonorum est pena magis annexa heresi, & ad quam exequendum sufficit declaratio criminis, & ex cap. *cum secundum leges*, de hereticis in 6. supra vidimus; & tamen hæc ipsa pena non mandatur aliquando exequutioni contra hereticum, cui penitentia per secretam sententiam imponitur, ut videntur sentire plures, quos afferat Castro Palao tom. 1. tract. 4. disp. 5. punct. 24. n. 2. multò ergo minus debet exequutioni mandati pena diuortij, ad quam noua sententia circa separacionem, & diuortium requiritur.

Ego tamen primis puto, sequendo sententiam dicentem posse intentari hoc diuortium, etiam post reconciliationem, & ob heresim præteritam dicendum esse, si vetè sententia condemnatoria circa heresim præcessit, posse alterum coningem diuortium petere, nec id posse à iudice Ecclesiastico negari, excepto semper Summo Pontifice, qui penam remittere potest. Nam de creta Pontificum, ut vidimus, eam penam statuant, & quidem in favorem coniugis Catholicæ, qui eo ipso habet ius petendi, ut iudicio Ecclesie declaretur id, quod ei de iure competit, nec potest iudex inferior penam lege statutam in favorem tertij ei non applicare requisitus ab eo cuius interest, ergo iam constet de crimine per sententiam, non potest iudex negare id, quod coniux iure suo petet, iuxta facultatem, & ius lege sibi concessum. Nec obstat, eo pacto posse diuulgari sententiam in occulto prolatam: quia ja primis id per accidentem erit, & quamvis iudices voluerint benignè, quantum erat ex parte sua confulere famam delinquentis, non tamen se diligunt ad id non detegendum, quando iure cogentur. Ponemus, quod ageretur postea de illo eligendo ad Episcopatum, vel aliquid aliud, ad quod heresim præterita esset impedimentum legitimum, & propter suspicionem de sententia, & reconciliatione illa cogeneretur dicere, an habet tale impedimentum. Adde, quoties sententia iudicè pronuntiatur, non manere vñquam rem ita occultam, ut non generetur infamia aliqua in reo damnato, ratione cuius durum sit coniugi, si cogatur ad illum recipientum: quare potius ex lege ius habere, ut ab hac obligatione liberetur.

Nec etiam obstat, quod penam confiscationis, non semper in eo casu mandetur exequutioni: quia præterquam quod in Hispania nulli heretico remittitur confiscationis pena, nisi sponte comparanti, ut testatur Simancas & Peña, quos affer & sequitur Castro Palao ubi supra num. 3. Aduerendum est, penam illam non ita absolute latam esse Ecclesiastica, sed cum facultate, ut iudices fidei possint eam in aliquibus casibus remittere, ut colligitur ex cap. *Vergentis*, de hereticis, ubi de hereticis dicitur: *negare ad eos bona voluntarius revertantur, nisi eis ad eorū revertentibus, & abnegantibus hereticorum consortium misereri aliquis voluerit.* Atque ita remitti posse in aliquibus casibus fatentur Glossa ibi, Abbas, Felinus, Fatinacius, Simancas, & alij, quos affer & sequitur Castro Palao dicto puncto 24. num. 1. quæ tamen facultas non inuenitur concessa illis iudicibus quodam remissionem diuortij.

Difficilius tamen potest septimo quæsi, an coniuge heretico sponte comparante, & reconciliato absque sententia, arque ad penitentiam heretico re-admissio

q̄oꝝ lato abs-
fue sententia
Coffi coniux
peccatorius
civer iudi-
cium Ecclesiæ
civea diuorti-
tum

admisso, & consequenter ad eandem opinionem
quod possit ob hæresim præteritam peti hoc di-
uortium, possit coniux Catholicus petere iudi-
cium Ecclesiæ circa diuortium. Negant omnes,
qui de condemnato iudicio secreto negarunt, &
rursus idem videtur sentire Hurtado dīlā dīf.
76. §. 206. his verbis, si verò hæretici sine accu-
satore adit iudicium, & ab eo reconciliatur more
paterno, absque frēpiti iudiciali, non potest dese-
ri ab alio corrigi; quia illa non est sententia, nec
eam sequitur vila pœna forensis: & ratio vide-
tur esse, quia cùm hæc separatio sit pœna, non
potest infligi hæretico non damnato, nec potest
esse damnatio, vbi nulla est coniunctoria senten-
tia.

Hæc doctrina adhuc non caret difficultate;
quia si decretæ Pontificum ad hoc perpetuum di-
uortium coniux Catholicus concedendum nihil
aliud exigunt, nisi sit propria coniugis au-
toritate, & sine iudicio Ecclesiæ, non facile appa-
ret, cur coniux Catholicus non possit intentare
causam diuortij ob hæresim coniugis, quamvis
nulla de cœmine sententia præcesserit. Utitur
enim iure suo ab Ecclesiæ sibi concessò, vt quia
coniux hæreticus extitit, Ecclesiæ iudicio liceat
ipso ab eo recedere. Poterit autem coniugis hæ-
resim ex propria confessione comprobare, qua
hæresi probata videtur habere ius ad separa-
tionem Ecclesiæ iudicio faciendam.

70

Ego distinguendum puto, si enim coniux Ca-
tholicus probare potest in iudicio hæresim sui
coniugis, videtur consequenter ad illam opinio-
nem posse, & debere audiari, vt obtineat iudicio
Ecclesiæ facultatem, & diuortium, & separatio-
ne, quamvis coniux sponte ante comparuerit,
& absque sententia condemnatoria reconcilia-
tus fuerit. Si verò in iudicio nos probare id po-
terit, confessio coniugis sponte comparentis
non facit, quod ex vi illius iudicis proferant
sententiam separationis. Ratio prioris partis est,
quia hæc separatio sit quasi pœna hæresis, ob
quam Catholicus datur ius ad diuortium au-
toritate Ecclesiæ faciendum: non est tamen merè
pœna, sed favor etiam mixtus, qui conceditur
coniugi Catholicus. Sicut etiam dotis amissio est
pœna vxoris adulteræ, sed simili est favor viri
innocentis, vt dorem lucrari possit, & petere à iu-
dice, vt eam sibi applicet; quare licet vxoris sponte
comparens apud iudices adulterium proprium confessa impunitatem impetrasset; non
tamen conferetur derogatum iuri mariti, ad lu-
crandum sibi dotem, & eam coram iudice pe-
tendam, si adulterium vxoris probare posset:
nam impunitas concessa vxori non debet esse in
præiudicium viri innocentis, cui ex lege ius da-
rum est ad dorem lucrandam. Idem ergo dicen-
dum videtur de hoc iure ad diuortium, quod ita
est pœna hæretici, vt sit favor lege concessus
coniugi Catholicus, cui in odium hæresis con-
ceditur lege favor ille, vt possit Ecclesiæ iudicio in
perpetuum separari. Non est ergo hæc pœna si-
c ut confisatio bonorum, quæ est in merum odii
hæretici, per accidens autem, & conseque-
ter prouenit lucrum fisco, cui bona hæretico ab-
lata applicantur. In nostro autem casu immedia-
tè attenditur favor coniugis Catholicus fugientis
hæretici consortium, & in eis pœnam imponi-
tur etiam hæc pœna coniugi hæretico, arbitrio
tamen coniugis catholici exequenda, si ad Ecclesiæ
iudicium recurrit: sicut amissio dotis vxoris

adulteræ respicit immediatè fauorem viti inno-
centis, & qui grauitate ab uxore laetus fuit, & ideo
adulteræ imponitur etiam hæc pœna, si maritus
cam à iudice petere voluerit.

Posterior verò nostra sententia pars locum
non semel habere poterit, quia sepe coniux non
poterit in iudicio probare hæresim sui coniugis,
vt diuortium obtineat, nimisrum quoniam sponte
comparens, non solum voluit sibi promitti im-
punitatem ab aliis pœnis, & penitentias publicis,
sed voluit etiam sibi ad hac alia praecavere,
dando notitiam sui delicti solum in foro pater-
no, ita vt notitia illa non possiderat iudicium con-
tentiosum deseruire, sed solum ad remedium
spirituale sua anima: quoad cœtera verò inqui-
sitiones non possunt vti notitia, & confessione illa.
Poitea ergo, quamvis coniux Catholicus ex
suspicionibus, & rumoribus id sciat, non tamen
poterit sufficenter in iudicio probare hæresim
sui coniugis, nec requiri ad notitiam, quam in-
quisitiones alii unde habent, quia notitia illa deser-
uire solum potest ad remedium, non ad damnum
hæretici: in quo, & similibus admittit sponte
comparentes effugere posse hoc iudicium Ecclesiæ
ad diuortium: secus verò, quando alii unde pro-
bari potest corum hæresis à coniuge Catholicus:
tunc enim impunitas eis promissa sponte com-
parentibus non austerius solum coniugi Catholicus,
non causam diuortij ob hæresim coniugis
prosequi possit, si reuera diuortium ob hæresim
præteritam peti potest. In nostra tamen sententia
hæc duæ ultime quæstiones locum non habent,
quia ius ad hoc diuortium non conceditur, nisi
durante coniugis hæresi: quare si ipse sponte
comparens, sive per sententiam fecerat recon-
ciliatus sit, non potest postea coniux intentare
separationem iudicio Ecclesiæ, sed solum posset
in eo perseverare, si ante reconciliationem iudi-
cio Ecclesiæ separari videntur.

Quæritur octauo, An ad separationem ob
hæresim sufficiat viuicus lapsus, an vero exige-
tur reperio, & perseverantia, quæ ostendat rationem
incorrigibilitatem. Negant communiter doc-
tores sufficere viuicum lapsum ad separationem au-
toritate propria, licet sufficiat ad eam iudicio
Ecclesiæ faciendum. Plures affer, & sequitur
Sanchez dīlō lib. 10. dīf. 15. num. 11. Pontius
dīlō lib. 9. cap. 22. num. 2. Hurtado dīlō dīf.
76. §. 208. qui benè adiutit, sufficere vnum
actum adeo vehementer expellit, vt non sit
spes melioris frugis. Ratio autem est, quia cum
facultas discedendi ante iudicium Ecclesiæ non
sit in pœnam, sed ex ipso iure nature ob pericu-
lum commercij, & cohabitationis cum hæreti-
co, necesse est, quod hæresis ita egredi radices in
corde coniugis, vt sit ab ea timendum: ex eo
enim quod casu, & ex fragilitate semel, aut eti-
erum coniux lapsus sit, ita vt facile relinqueretur,
& corrigitur credatur, non timetur pru-
denter tale periculum, in dō coniugij: pœnas amor
exigit, vt coniugi lapsu manus porrigitur à
coniuge Catholicus, nec in ea necessitate spiritu-
li deferatur. Cur autem viuicus actus aduersari
sufficiat ad diuortium, non verò vnuus actus hæ-
resis, ratio facilis est, quia per adulterium fran-
gitur fides matrimonij, & frangenti fidem, non
debet fides seruari: per hæresim autem maritimi-
nij fides non frangitur, sed solum periculum
commerciali perniciosi reddit licet separatione
nem, quando coniux hæreticus non respicit,

vel quando intercedit iudicium Ecclesiae concedens diuortium perpetuum in fauorem coniugis Catholici, & odium haeretici.

73 Quæ potest nonò, an si eterque coniux sit haereticus, possit quilibet vel propria auctoritate ad tempus, vel Ecclesie iudicio in perpetuum ab altero diuertere. Affirmant Doctores recentiores, Sanchez dicto lib. 10. disput. 16. num. 4. Hurtado dicta disp. 76. §. 220. & fuit Basilius ad ipsum, vel dicto cap. 22. num. 6. Quia pena haec imposita est in odium haeretici: ex eo autem, quod auctor sit æquæ nocens, non minuit alterius delictum, nec sit ut minori pena dignus sit. Nec obstat exemplum adulteri, qui non potest diuortium petere ab alio coniuge adulterio, sed delicta quod hoc compensantur: est enim differentia, quod diuortium ob adulterium conceditur in fauorem coniugis innocentis, & ab ipso debet haec pena infligi: diuortium ob haeretum conceditur in penam haeretici, qui semper manet ea pena dignus, licet coniux etiam haereticus sit.

74 Haec sententia nunquam mihi satis placuit nec eam in antiquioribus reperio; nec inquam in vsu fuit, nec forte moraliter contingit, quod inquam ad proxim reduci posset, & quod haereticus petat diuortium ab haeretico, quia haereticus est. Et in primis loquendo de separatione propria auctoritate facta absque iudicio Ecclesiae non facile appetit, quomodo possit subsistere, cum iidem Autores doceant, separationem illam non esse penam, sed esse licitam de iure naturæ ob vitandum periculum peruersiois. Quomodo ergo potest maritus, v.g. haereticus, qui ipse propriam vxorem iam peruerit, & haereticam fecit, separari ab illa, quandiu vxor non conuertitur, & hoc ad vitandum periculum exi consortio, cum tamen vir ipse in haereti obstinate persistat, & vxorem in haereti conferat; Apparentius dici posset, quod vxor tunc adhuc haeretica possit discedere à viro, si tamen aliquam animum habeat cogitandi melius de religione vera eligenda, & exanimanda, cui mari-
75 ti coniunctus impedimento maximo esse posset.

Loquendo verò de separatione, & diuortio faciendo auctoritate, & iudicio Ecclesiae, non video, quomodo ex decretis Pontificum colligi possit, haeretico etiam aduersus haereticum facultatem hanc concessam fuisse: Imo enim excepte dicunt id coniugi Catholico concedi aduersus haereticum, ut constat ex sepe citato capitulo finali de conversione coniugatorum, cuius verba sunt clara: *Mulier que in fide remansit potest nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur propter quam fuerat ab eo Ecclesie iudicio separata, ad religionem liberè conuolare, in quo codem, sensu loquuntur fuisse videtur Urbanus III. in dicto cap. de illa, de diuortiis, vbi non videtur dubium, quod de vxore Catholica loquatur, dum dixit, de illa, que à viro suo labente in haeretum, ipsius consortium sine iudicio Ecclesie declinavit, videtur nobis, quod mulier ei, cum reuertitur fuerit, est reddenda, qua et si reuerti noluerit, compellatur; si verò iudicio Ecclesie ab eo recessit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendam.* Ceterè si vxor fuisse haeretica frustra censuris Ecclesiae compelleretur, ut ad virum coniugum redire, cum ipsa Ecclesie censuras contemneret. Imò patum prudenter præcipiter Pontifex, quod mulier haeretica redderetur viro

iam ad fidem conuerso; deberet enim potius separata tunc magis retineri, ne virum conuersum iterum peruerteret. Denique minus de vxore haeretica verificari possent verba postrema, si iudicio Ecclesie ab eo recessit: quomodo enim vxor haeretica, quia Ecclesiam non agnoscit veram, recurrisset ad Ecclesie veræ iudices Catholicos ut diuortium obtineret? Decreta ergo illa nunquam egerunt, nisi de discessu coniugis Catholicorum, ab haeretico, & haec sola quæstio erat illo tempore agita propterea significauit Innocentius III. in dicto cap. *Quanto de diuortiis, dicens.* Per hanc ipsam responsonem soluit illa quæstio, virum ad eum, qui ab haereti, vel infidilitate reuertitur is qui permanst in fide, redire cogatur. Non ergo erat quæstio generalis, de quolibet coniuge, sed de illo qui in fide remanerat, an posset coniuge iam conuerso adhuc separatus remanere.

Ratione item probari hoc ipsum potest secundò, quia inutilis esset lex concedens coniugi haeretico facultatem diuortij iudicio Ecclesiae faciendi à coniuge haeretico: quia nunquam coniux haereticus iudicium Ecclesiae adiret, cum veram Ecclesiam non agnoscet, nec eius potestatem, sed ab ea per haeretum se separauerit. Quorsū ergo Ecclesia hunc fauorem lege sua promitteret haereticis manentibus haereticis, qui nunquam co frui per Ecclesie iudicium vellent?

Tertio probatur, quia coniux haereticus excommunicatus est ipso facto, ut constat, excommunicatus autem excommunicatione majori, non debet audi in iudicio tanquam auctor, sed repellitur ab agendo eo ipso quod est excommunicatus, ut constat ex cap. 1. de exceptionibus in 6. & ex cap. foliis. de sententia excommunicationis eodem libri. Quod procedit etiam in excommunicato tolerato, & quidem, quando edita fuerint illæ decretales Urbani III. & Gregorij IX. omnes excommunicati excommunicatione majori erant vitandi, & non tolerati; quare inutiliter concederetur tunc haeretico ius agendi ad diuortium, cum eo ipso, quod esset haereticus, non deberet in iudicio audiri ad aliquid pertendum.

Quartò denique ratio à priori est, quia falsò supponitur hanc esse meram penam, & non etiam fauorem concessum coniugi Catholicorum constat enim ex dictis, esse etiam fauorem coniugi concessum, & ideo ipso solùm potente mandatur exsequectioni, & ipse coniux Catholicus potest postea iuri suo cedere, & reconciliari coniugi, à quo per iudicium Ecclesie discesserat, quod non posset facere, si esset mera pena, ut constat in eo, qui cognovit confanguineam coniugis, & ideo non potest amplius debitum coniugale ab vxore petere, nec coniux innocens potest ei hanc penam remittere, quia non est fauor coniugis innocentis, sed mera pena coniugis incepsiois. Non est ergo fundamentum, ut dicimus Ecclesiam hunc etiam fauorem coniugi haeretico concessisse aduersus coniugem haereticum.

Hoc tamen contraria sententia concederem quando eterque coniux in haeretum lapsus est, & postea alter ad fidem reuertitur, posse hunc coram iudice Ecclesiastico agere, & petere diuortium à coniuge, nec posse excludi, eo quod etiam ipse fuit haereticus, quia iam nunc est Catholicus & vult recedere à coniuge ob eius haeretum, atque

que ideo verificatur de illo, quod remanens in fide à coniuge ob infidelitatem recedit, quod solum petunt Pontifices in illis decretis ad hoc diuortium perpetuum concedendum.

78 Difficultas est posset, an coniux qui prior ab coniuge hæreti recessit, possit petere diuortium à coniuge prior ob eum, qui in hæreti remansit, & hoc etiam post hæreticecessit? quam hic etiam ad fidem rediit, & reconciliatus d' uortium & est. Hæc tamen difficultas solum procedit in sententiis, qui tentia dicente, posse hoc diuortium ob hæretici re-sistem præteritam, etiam postquam coniux est mansit, etiam Ecclesiæ reconciliatus. Ino propter hoc absurdum ab illa sententia suprà recessimus, quia posse senti coniuges hæretici, postquam vterque est Ecclesiæ reconciliatus alter ab altero diuortium intentare, eo quod hæretici fuerint; quod certè inauditum est, & nullo modo in iudicio Ecclesiæ audirentur. Vnde constat haec actionem non concedi, nisi perseverante adhuc coniuge in sua hæretici, vel infidelitate, prout ex ipsis Pontificum decretis su præ deduximus.

79 Decimò queritur, an coniux separatus à coniuge iuge hæretio ob eius hæsim possit ingredi reseparatus à ligionem. De coniuge Catholicio iam dictum est, coniuge hæretico ob eius hæsim possit ingredi, si recessit auctoritate hæsim possit propria, posse vero si iudicio Ecclesiæ recessit, ut ingredi religione, & alii iuribus. Idem autem dicendum de facultate recipendi ordines facies extra religionem, docet Sanchez dicta diff. 15. num. 21. qui bene aduertit num. 2. ad hoc, ut Catholicus fieri religiosus, vel accipiat ordinem sacram post sententiam illam diuortij, non esse necesse quod alter coniux damnatus de hæreti fieri etiam religiosus, vel vœuat castitatem manens in sœculo, quia hæc facultas Catholicus conceditur in prædictis decretis, sine villa conditione, aut limitacione, nec potest ille alius coniux cogi iniutus ad professionem religiosam.

80 Quid tamen? Difficultas est de coniuge hæretico, à quo Catholicum de coniuge hæretico recessit, ut possit ipse postea conuersus fieri religiosus. Et quidem si Catholicus recessit, eus propria auctoritate recessit, non est dubium an possit ipse quod hæreticus postea conuersus non possit ingredi religione, cum Catholicus teneatur illum iam conuersum recipere, quare solum posset id fieri, si vterque communis consensu religiosus fieret, sicut possunt ex communis consensu alii coniugati. Quando vero præcessit indicium Ecclesiæ, vi cuius Catholicus diuortium fecit: tunc variae sunt sententiae, quas omittimus, quia quæstio communis est etiam ad adulterum, à quo coniux innocens diuortium fecit, de qua videri potest Sanchez dicta diff. 15. num. 24. & diff. 10. eodem lib. Cum quo breuiter dicendum est, hæreticum post sententiam diuortij prolatam reconciliatum Ecclesiæ non posse, sine coniugis Catholicus licentia, ingredi, & profiteri religionem: quia non obstante diuortij sententia, potest Catholicus quæcumque voluerit, hæreticum conuersum sibi reconciliare, & ad eum redire, nec diuortium datur in favorem hæretici, sed Catholicus, qui potest licentia sibi concessa vti, vel non vti, prout voluerit, & quantum voluerit. Censetur autem coniux Catholicus facultatem dare coniugi hæretico, ut religiosus fiat (et idem est ad ordinem sacram suscipiendum, nisi irregularitas contracta obstat) quæcumque ipse Catholicus religionem profiteretur; vel sacram ordinem suscipit, cum iam non possit amplius ad coniugem redire. Sufficit item, si li-

centiam ei exprestè concedat, quamvis coniux Catholicus in sœculo maneat sine voto castitatis prout in simili dici soler de adultero per sententiam diuortij separato, in quibus consenteat Hurtado dicta diff. 7. 6. §. 221. & Pontius dicta cap. 22. num. 4.

Vnde cimò queritur, quid juris habeat coniux Catholicus, si per vim impeditur, ne indicem Ecclesiasticum adeat, & diuortium petat? Religio, hæretici, & alii, qui se facili posse sunt ab eo; qui iniuriam inferit, derur ex iniuria obligatio ad reddendum indemnem eum, qui passus est iniuriam, & violeniam: in iis tamen, quæ non sunt in potestate eius, qui vim intulit, ut reddat indemnem illum, qui vim passus est, non potest locum habere regulam illa. Hoc autem maximè locum habet in iis, quæ pertinent ad dissolutionem vincul, vel thorii matrimonij. Exemplum, est in matrimonio rato non consummato, in quo sponsi habent bimette, quo possunt non consummari, sed ingredi religionem, & per professionem dissoluere matrimonij vinculum. Vnde vir extorquens copulam intra bimette à sponsa per vim oppressa, infert illi manifestam iniuriam contra iustitiam. Non tamen potest postea sponsa ita liberetur ad religionem transire, ut dissoluatur matrimonij vinculum, quia primum illud dissoluendi vinculum datur professioni solum circa matrimonium ratum, non circa consummatum, quale vero est illud, ut cum aliis pro certo tenendum docet Sanchez lib. 2. de matrimonij. diff. 22. num. 4. nec enim vis illa facit, quod matrimonium maneat solum ratum, & non consummatum: noluit autem Deus hanc facultatem concedere coniugi circa matrimonium revera consummatum: similiter ergo noluit Ecclesiæ concedere diuortium perpetuum coniugi catholicæ, & facultatem ingrediendi religionem ob hæsim coniugis, nisi præcedente eiusdem Ecclesiæ iudicio. Vnde cumque ergo proueniat, quod deit Ecclesiæ iudicium, non potest matrimonium dissoluiri perpetuum quod thorum ob hæsim, nec etiam per professionem religiosam coniugis Catholicæ; Quia coniux hæreticus ob vim illatam, non tenetur ad ponenda ea, que ipse non potest ponere, non potest autem ipse manens in sœculo laicus dare facultatem vxori ad profitendam religionem, id enim sola Ecclesia facere posset, & non facit, nisi præcedente sententia diuortij ob hæsim coniugis.

Dicit aliquis, retorqueri posse contra nos exemplum adductum: nam si sponsa post matrimonium ratum intra bimette per vim opprimatur ad copulam, quamvis matrimonium non dissoluatur quod vinculum, ipsa profiteretur religionem; potest tamen iniuto marito religionem profiteri ipso in sœculo calibre manente, ut cum aliis docet idem Sanchez eadem diff. 22. num. 6. quia sponsa ius habebat ingrediendi religionem, quo iure priuari non debet ab iniusto oppressore: ergo cum coniux Catholicus habeat ius ad diuortium ab hæretico, non debet eo iure posse priuari per violentiam ab hæretico, ipso

ipso invito poterit religionem profiteri. Respondeo negando Antecedens, & doctrinam illam Sancij, & aliorum, cuius convarium docet communior Theologorum sententia, quos afferat idem Sanchez, *ibidem num. 5.* & probat latè, & bene Basilius Pontius *lib. 9. de matrim. cap. 10. num. 3.* Nam illud diuortium non procedet ex priuilegio professioni religiose concessio, ut disoluat matrimonium ratum; neque etiam ex alia facultate ab Ecclesia concessa, cum nullibi reperiatur, neque ex consuetudine, cum nunquam fuerit in vnu. Ratio autem à priori est, quan dicauimus, quia vir ratione iniuria non tenetur ad ea, quae non sunt in eius potestate: non est autem in eius potestate, quod manente viro laico in seculo, viror possit fieri religiosa, cum id Ecclesia vniuersaliter prohibuerit: non debet ergo vir id permittere ad resarcientiam iniuriam per violentiam illatam.

83 Maior diff. cultas. Major est difficultas, An licet hæreticus per vim impediens ne vir diuortium petat, non posse postea, nec teneatur finere, quod vir transeat ad religionem, prout transire potuisset, si peti- fset diuortium, teneatur tamen permittere, quod vir sit separata ab eius thoro, sicut fuisse si ob- tinuisse iudicium Ecclesie ad diuortium, si suo tempore potuisset illud petere. Ratio dubitandi esse potest, quia si ratione violentie adhibite vir tenetur ad permittendam virorum separationem, nec potest eam cogere ad thoru repetendum; iam videtur vir abhunc iudicio Ecclesie obti- nuisse diuortium perpetuum. Quid enim vir Ecclesie iudicio obtineret, nisi facultatem separationis à viro, donec ipsa redire vellere? Hoc au- tem totum videtur per violentiam sibi factam obtinuisse, cum iam non possit amplius vir eam cogere ad thori repetitionem.

84 Ceterum in vigore loquendo, non videtur ne- gandum coniugi Catholico hoc saltem ius ad thori separationem ob violentiam sibi factam ad non pertendum diuortium, quod petere volebat. Diximus enim, virum ratione iniuriam, & violen- tiam illatam obligari ad reddendum indemnum vxori in iis omnibus, in quibus ipse indemnum reddere potest. Hoc quippe onus secum affert iniuria cotta iustitiam, ut qui cam intulit, debeat si potest reddere illum, qui iniuriam passus est, in eum statim, in quo fuisse, nisi praecelluisse iniuria, ita ut nihil minus habeat, quam secula iniuria habuisse. Hoc enim est & qualitas, quam iu- stitia intendit. Quamvis autem vir non possit permittere postea virori ingessum in religionem, quia leges Ecclesie non permittunt hunc ingressum durante vinculo matrimonij, nisi in cassis casibus, & cum certis conditionibus: potest tamen permittere ei separationem thori: ad hanc enim possunt se se inuicem pœna mutuo coniuges obligare, & potest quilibet eorum alteri pœna remittere ius petendi debitum coniugale, qua cessione posita ex parte viri, v.g. non potest amplius vir à viro cogi ad debitum reddendum, ut cum communis Doctrinam docet Sanchez *lib. 9. de matrim. diff. 37. n. 19.* Ad hoc ergo ipsum, quod vir nulla praecedente iniuria, aut violentia potuisset sponte sua promittere virori, & ad quod ex vi pœna teneantur, cur non poterit teneri titulo iniurie, & violentie illata, ut seruer quantum potest vxorem indemnum, & fruenter ea- dem libertate, quam habuisse, nisi per vim fuisse impedita à petendo diuortio perpetuo tunc,

Card. de Lugo de virtute Fidei diuine.

quando facile diuortij sententiam obtinere po- tuisset?

Duodecimè queritur, an coniugis Catholicus possit condonatione cedere huic iuri, quod ha- bet ad diuortium ob hæresim sui coniugis. Ratio dubitandi esse potest, quod hæc separatio est pena ab Ecclesia inflicta hæretico: pena autem criminis non potest condonari, nisi à Principe. Omnes tamen supponunt, & fatentur posse con- iugem Catholicum renuntiare huic iuri, & re- conciliari suo coniugi, ut fatetur Sanchez *lib. 9. diff. 1. n. 16.* & solum dubitant, an per copulam censeatur hoc ius esse condonatum, de quo mox dicimus. Ratio autem est, quia, ut supra diximus, hæc pena est mixta ex favore etiama erga coniugem Catholicum: quare sicut eo non petente diuortium, non incurritur ipso facto, sic etiam corremittente omnino cessat. Po- test verò Catholicus multipliciter huic iuri ce- derentiam in primis sententiam Ecclesie, ha- bet ius diuertendi, donec hæreticus relipiscatur, & licet aliquando habeat etiam obligationem dis- cedendi, & tunc non possit renuntiare huic iuri, quia non potest obligare se ad non faciendum id, quod sub peccato facere tenetur: quia tamen aliquando potest quidem, sed non tenetur dis- cedere in iis casibus potest renuntiare huic fa- cultati, & obligare se ad non discedendum sal- tem ante sententiam diuortij. Potest item renun- tiare iuri, quod habet ad implorandum iudicium Ecclesie circa diuortium. Potest denique post ipsam diuortij sententiam prolatam renuntiare huic iuri, & obligare se ad recipiendum coniugem non obstante hæresi pœnitentia, & sententia diuortij prolat. Indò ante ipsam sententiam po- test antecedenter renuntiare iuri, quod per di- uortij sententiam acquirere, si forte ipso non pe- tent, vel etiam petente pœnitentia: hæc enim omnia pœna non repugnant, cum totum hoc ius sit concessum in favorem Catholici, & eius vo- luntati subdatur.

Quæritur ergo decimo tertio, An copula cum coniuge habita sit tacita & virtualis condonatio ac reconciliatio, ac proinde æquivalat condo- nationi expresse. Certum est copulam habitan- durante in Catholicis ignorantia de hæreti coniugis, non esse implicitan condonationem, sicut etiam dici solet de copula habita cum coniuge adultero, quando innocens ignorat adulterium. Idem etiam est quando Catholicus ex errore contentire copula putans se ad eam obligari, non obstante hæreti sui coniugis: non enim po- test esse condonatio, nisi sit spontanea, nec potest esse spontanea, quando ex errore, & ignorantia procedit, ut notauit Sanchez *dicto numero 26.* Quæstio est de copula abhunc ignorantia habita, in qua quæstione aliqua sunt communia cum quæstione simili, an coniugis innocens per copu- lam cum adultero condonetur ei crimen adul- terij, alia tamen sunt in quibus iij duo casus dis- ferunt.

Conueniunt primò hi duo casus, quod in utroque copula innocentis habita post adulte- rium, vel post sententiam diuortij ob hæresim la- tam, non censeretur condonatio diuortij, si vi, me- tu, vel dolo fiat; debet enim esse libera, & spontanea, ut censeatur esse reconciliatio, & condo- nation: de quo videri potest Sanchez *dicto lib. 9. diff. 1. n. 13.* & sequentibus, vbi varios ca- sus enumerat, quibus deficit condonatio ob de-

85
An coniugis Catholicus possit con- donatione cede- re huic iuri, quod habet ad diuortium ob hæresim sui coniugis.

86
An copula cum coniuge habita sit ta- cita, & vi- tualis con- donatio.

Præcedens quæstio, que- dam habet communia cum hac: An coniugis innocens per copulam cum adultero condonetur ei crimen adulterij?

87
In quo con- siderant ha- duo quæstionei

G G g festum

fectum spontanei. Secundū in vtroque casu sufficiunt ad præsumendam condonationem oscula, amplexus & alia similia; quibus adulteri, vel expulsi, post diuortium admittitur ad confortium coniugale, de quibus idem Sanchez *ubi supra num. 17.* Tertiū in vtroque casu potest esse eadem quæstio, an copula non solum in foro exteriori det præsumptionem condonationis, sed re ipsa sit condonatio, ita ut coniux innocens non retineat amplius ius ad diuortium, etiam si copulam habuerit animo non condonandi. De qua quæstione agit latè idem Sanchez *ibi num. 20. & seqq.* & satis rationabiliter docet, non esse reuera condonationem, sed inducere præsumptionem illius atque adeo in foro interno posse coniugem innocentem, qui habuit animum non condonandi, retinere ius suum ad diuortium, & in eopseuerare.

88 - Differunt tamen in aliquibus. Prima differentia est, quod copula innocentis cum adultero præsumitur condonatio, siue habeatur ante sententiam, siue post sententiam diuortij, dum tamen spontanea sit, & post notitiam adulteri, ut cum aliis docet Sanchez *dicta diff. 14. num. 7.* At vero copula Catholici cum coniuge heretico ante sententiam diuortij in mea opinione (in aliorum vero opinione, ante sententiam super criminis heretici) non fundat præsumptionem condonationis quia nondum Catholicus acquisiuit ius ad diuortium perpetuum, sed solum potest ratione periculi separari ad tempus, donec coniux resipiscat: non ergo præsumitur reconciliari, qui adhuc non se separavit: ita Sanchez *dicta diff. 15. num. 26.* Hurtado *dicta diff. 76. §. 213.* Pontius *lib. 9. cap. 22. num. 5.* Cæterum, siue etiam ante sententiam posset Catholicus expresse condonare, & renunciare iuri, quod habebit ad diuortium post sententiam; ita potest tacere per copulam condonare, etiam ante sententiam si velit, ut fateretur idem Sanchez *dicta num. 26.*

89 Secunda differentia inter vtrumque casum est potest, quod copula innocentis cum adultero fundat adeo vehementer præsumptionem condonationis, ut etiam si ipsemet coniux innocens neque habuerit animum condonandi, neque non condonandi, debeat tamen præsumere se condonari, atque adeo non possit licet diuertere: secundū tamen in copula habita cum coniuge heretico: quia magis connaturaliter, & quasi necessariò consequitur reconciliatio adulteri per copulam quam heretici, cuius iniuria non fuit diuisio carnis, quæ facilè per copulam redintegratur, sed infidelitas in Deum: ita Sanchez *dicta num. 26.* A quo profitetur se discedere Basilius Pontius *dicto num. 5.* docens, si copula habeatur post sententiam concedendam esse condonationem, & ita iudicandum in foro externo, quamvis Catholicus contrarium affirmet, nec quoad hoc differentiam esse inter illos duos casus. Sed reuera in hoc non discessit à doctrina Sancij qui, ut eius verba legenti constabit, nihil ibi dixit de præsumptione, & iudicio faciendo in foro externo, sed solum dixit in foro interno esse differentiam, quia copula cum adulterio est condonatio, etiam si innocens non habuerit animum condonandi, nec non condonandi: copulam vero cum heretico cum illo neutrano animo non esse condonationem: non tamen negavit in foro externo præsumi condonationem & non credi

coniugi affixmant se non habuisse animum condonandi.

Quando ramen de re ipsa, verius mihi videtur non esse quoad hoc differentiam in foro interno inter vtrumque casum: quia etiam requiriatur in coniuge innocentem animus aliquis polius condonandi adulterio, sicut requiriatur in Catholicis ad condonandum hereticum: omnis enim condonatio debet constitui per voluntatem aliquam cedentem iuri præsenti, vel futuro; in praxi tamen in vtroque casu adest illi animus, dum non adest animus non condonandi; quia siue verba habent ex se significare condonationem, atque adeo qui dicit coniugi, condono tibi, ex ipso habet voluntatem implicitam condonandi, si non habeat voluntatem contraria: ita copula significat coniunctionem, & amorem, quare siue fiat cum adultero, siue cum heretico, significat reconciliationem, & amorem, & ponit condonationem, nisi impeditur per voluntatem contraria.

Tertia differentia esse potest, quam insinuare & considerare viderunt Hurtado *dicta diff. 76. §. 218.* quod innocens confitit adulteri sibi in ipsis, si copulam cum eo habeat, ex ipso condonat in rotum, nec potest postea ei sui copiam negare: fidelis autem post sententiam diuortij potest copulati coniugi ob heresim separari, quin condonet in futurum, sed retento adhuc sibi iure ad diuortium, quod cum sit pena ab Ecclesia inflicta, habet plures partes, & tractum successuum: quare potest fidelis coniux condonare, quod vnam partem, nempe quod hanc copulam, retento sibi iure ad negandas alias. Cæterum iam vidimus, in vtroque casu requiri voluntatem explicitam, vel implicitam condonandi: quare in vtroque casu, si coniux innocens, vel fidelis habeat voluntatem positivam non condonandi, copula non sufficer ad condonationem, licet in foro externo præsumatur condonatio, quandiu voluntas contraria non probatur.

Hinc quæri potest decimoquartus, an contrahens matrimonium scienter cum heretico consumatur, ex ipso condonare ius omne ad perendum diuortium ob heresim: an vero possit postea coniuge in heresi persistere, petere diuortium ob heresim, & coniugis heresim. Concedat fortasse, qui dicunt, quod vterque est hereticus, etiam in heresi permaneat, posse ab altero per diuortium discedere. A fortiori autem consummat potest, quando alter est Catholicus, quia licet non possit discedere ob heresim antecedentem, quia non obstante voluit matrimonium cum heretico contrahere, & illi copulati: videtur tamen nouum ius acquirere ob heresim postea perseuerantem, & continuatam, quæ est quasi nouum heresim citamen, ex quo resulat semper coniugi Catholicis ius nouum ad diuortium: quare semper potest de novo licet super diuortio intentare.

Hic casus multipliciter potest contingere. Primo, quod coniux Catholicus contrahat cum heretico ignorans eius heresim; & tunc non est dubium, quin postea factus confitius, & videns coniugem obstinatum perseuerare, possit petere diuortium. Secundo, si terti potest, ut coniux lebet heresim materialem, non tamen formalem, hoc est, sciret coniugem habere talem professionem, non tamen sciret illam esse sectam hereticam, & tunc eodem modo dicendum est, posse postea diuortium

mortum petere, quando cognoscit illam esse hæretum, & coniugem in ea retinenda pertinacem, & incorrigibilem. Tertio, fieri potest, ut utique ante matrimonium esset hæreticus, postea vero alter ad fidem Catholicam conuertatur, & alter pertinax in hæreti perseveret: & tunc potest coniugem factum Catholicum posse in primis propria auctoritate discedere ab hæretico, quod non convertitur, quia hoc ius independenter à concessione Ecclesiæ competit ex natura rei coniugii Catholicæ, ut supra vidimus, nec ex eo quod idem etiam fuiturante hæreticus, priuandus est hoc iure. Poterit etiam Ecclesiæ iudicio petere diuortium perpetuum: quia hoc ius in decretris supra relatis coniugi in fide remanenti aduersus coniugem infidelem, vel hæreticum; cum ergo coniux Catholicus in fide permaneat, altero in infidelitatem lapsus, in quam quotidie per nouam perseverantem relabitur, poterit iure suo ut, ut ab eo in perpetuum separetur. Vnde à fortiori idem dicendum erit, si alter coniux ante ignoranter hæretum amplexus postea coniugem corrigit nolentem discedere, & diuortium perpetuum Ecclesiæ iudicio postulare.

94. Solum posset obstat, quod hæreticus cum hæretico scienter contrahens matrimonium, eo ipso videtur tacite renuntiari iuri diuortii, quod eo titulo posset petere: nam qui vult contrahere cum hæretico, eo ipso significat se velle cum eo cohabitare, & thorum communem habere, non obstante hæretum non potest ergo posita, ob solam coniugis hæretum, quam iam præuidit, diuortium petere. diximus enim, posse coniugem per condonationem, & renuntiationem antecedentem spoliare se omnino iure petendi diuortii, quod alias posset ei competere. Ad hoc tamen responderi potest, in eo matrimonij contractu non intelligi explicitam, vel implicitam renuntiationem separationis: nam in primis non adest renuntiatio explicita, cum tunc temporis coniux nullum habeat tale ius, quod renunciat, nec habiturus sit, donec ad fidem conuertatur. Nec etiam est implicita renuntiatio: immo videtur esse retentio implicita talis iuris futuri, si quando erit, sicut enim contrahens spolialis de futuro, & promittens matrimonium, semper intelligitur reseruare sibi facultatem ingrediendi religionem, atque adeo promittere solum sub conditione, nisi religionem ingrediatur: sic coniux hæreticus contrahens matrimonium cum hæretico, videtur à fortiori reseruare sibi facultatem diuertendi, si ad religionem Catholicam ipse solus transierit, atque adeo obligare se ad cohabitationem, & thorum sub conditione implicita, nisi ad religionem Catholicam transiero, & diuortium in iudicio obtinuerit aduersus coniugem in hæreti persistentem: magis enim necessarius est ipsi transitus ad religionem Catholicam, quam sponso transitus ad vitam religiosam; quare minus videtur comprehendendi causus ille, quam iste in illa obligatione generali.

95. Quartio, & ultimò potest contingere hic casus, si coniux Catholicus scienter contrahat matrimonium cum hæretico, siue obtenta dispensatione Pontificis, siue etiam non obtenta in iis locis, in quibus ex consuetudine non est necessaria dispensatio. Quo casu non occurrere noua causa, non credo posse Catholicum petere in iudicio diuortium ob solam coniugis hæretum: tunc enim locum videtur habere tacita falem renun-

Card. de Lugo de virtute Fidei divina.

tatio illius iuris. Quia Catholicus sciens coniugem esse hæreticum, & tamen volens eum in coniugem accipere, eo ipso significat se velle cum eo cohabitare, etiamsi hæreticus sit, alioquin frustra cum eo contraheret, quem scit esse hæreticum, & nolle ad fidem conuerti: quare nunquam iij diuortium postea petunt, nec credo in iudicio audiendos si peterent, quod etiam sensit Hurtado dicitur lib. 76. §. 223.

96. Dixi tamen, non occurrere noua causa, si enim hæc occurret, posset diuortium intentare, v.g. si matrimonium contractum esset præcedente ex parte hæretici promissione amplectenda fidei Catholicæ, quod postea expellere nollet; frangenti enim fidem in re tanti momenti, non esset obligatio servandi fidem; idemque esset si alia promissio in fauorem fidei, nempe promittere solum liberum religionis Catholicæ suis subditis, vel suæ, aut coniugis familiæ, permittere quod filij baptizarentur à ministris Catholicis, vel educarentur in religione Catholicæ, quæ postea non obseruaret. Similiter esset iusta causa, si coniugem Catholicum sollicitaret ad fidem deferendam, vel non sineret libere, & pacifice ritu Catholicico vivere: Imo quoties coniux Catholicus non solum posset, sed debet ab hæretico discedere propter periculum proximum peruersiorum: promissio etiam explicita præcedens non diuertit nullo modo obligatorum cohabitandum: promissio enim de re alioquin illicita nullius est valoris, ut constat, cu[m] nemo possit validè se ad illicita obligare: quare etiam si scienter cum hæretico contrahat matrimonium, semper intelligitur exclusus casus ille, in quo secula promissione non possit licet apud coniugem hæreticum manere.

97. Quaritur de cœmoquinto, an sicut in adulterio carnali datur compensatio, propter quam coniux adulterio car-
etiam adulterio, sic etiam in hæreti decur similiis compensatio, & ideo coniux hæreticus oppone-
re posset hæretum coniugis petentis diuortium. Illi, qui dicunt, hæreticum posse petere diuortium ab hæretico, dicunt consequenter, si utique sit per sententiam Ecclesiæ damnatus de hæreti, posse singulos à coniuge diuertere, nec dari compensationem, si vero alter sit damnatus de hæreti, alter vero nondum sit damnatus, posse hunc ab altero diuortium facere, non è contra, nec posse damnatum opponere non damnato, quod ipse etiam hæreticus sit. Ita Sanchez dicit lib. 10. dicit. 16. num. 4, cui ferè consentit Basilius Pontius dicit lib. 9. de matrim. cap. 22. num. 6. & Hurtado dicitur lib. 76. §. 220.

Nos tamen iuxta nostra principia supra posita aliter ad hoc dubium distinguere debemus: nempe si utique in hæreti permanet, sive utique, sive alter solus damnatus sit de hæreti, neutrum posse petere ab altero diuortium ob hæretum, quia hoc ius petendi diuortium ab hæretico, ut supra vidimus, solum inuenitur concessum coniugi Catholicæ: quare eo casu datur compensatio in hoc sensu, quod neutri permanenti in hæreti conceditur ius petendi diuortium. Si vero utique sit iam ad fidem conuersus, neuter potest diuortium petere; quia hoc ius, ut supra vidimus, solum competit aduersus hæreticum non conuersum, & reconciliatum. Denique si utique sit hæreticus, & alter conuersus est ad fidem, poterit hic diuortium petere à coniuge coniunctionem renuente, nec hæreticus poterit opponere,

GG 2 quod

quod alter etiam hæreticus fuerit: nam hæretus præterita non dat ius ad diuortium, nec impedit ius coniugi iam Catholicæ, ut petat diuortium ab hæretico: quæ omnia ex supra dictis satis constant.

99

An coniugi Catholico periti adulterium ab hæretico possit compensatione debeat delicta, vel è contra coniugi hæretico petenti diuortium à Catholicæ adultero possit Catholicus opponere, quod ipse sit hæreticus, sicut opponere possit adulterium carnale ipsius, ut ita delicta compensari.

Prima sententia.

Secunda sententia.

100

Tertia & ve- rior senten- tia.

Secunda sententia concedit posse opponi hæretini, ad compensandum adulterium, atque adeo repellere hæreticum petentem diuortium ob adulterium coniugis, non tamen posse è contra opponi adulterium ad compensandum pro hæreti, atque adeo Catholicum petentem diuortium ab hæretico damnato non posse repellere, opponendo ei, quod sit adulterio. Quia compensatio debet esse inter aequalia, grauius autem multo est crimen hæretis, quam adulterij: quare non est æquum, ut hæreticus velit vi compensatione contra coniugem Catholicum reum solius adulterio: sed adulterio poterit, non obstante proprio adulterio, petere diuortium ab hæretico. Ita Paludanus, Ondanus, Alfonso Castro, & alij quos afferunt Sanchez *vbi supra* num. 2. ex quibus Palacio id limitat, ne procedat, quando hæretis est occulta, & adulterium publicum, quo casu dicit forsan dari compensationem.

101

Tertia & vterior sententia negat compensationem quoad diuortium inter adulterium, & hæretum, quia cum aliis docet Sanchez *vbi supra* num. 3. & Basilius Pontius *dicto cap. 22. num. 6.* videtur etiam fauere Hurtado *dicta disp. 76. §. 20.* quatenus dicit, non dari compensationem inter hæretum & adulterio quoad diuortium: sed tamen adhuc postea §. 223. dicit, *vbi* non est libertas conscientiæ hæretico accusanti coniugem adulterij non esse fauendum, si coniux ei probet hæretum, & addit hoc esse certum, loquitur autem in ordine ad diuortium petendum: quare non credo ipsum voluisse, quod detur compensatio adulterij cum hæreti: hoc enim non debuit, nec potuit dicere esse certum cum probabilior sententia id neget, sed fortasse solum voluit hæretum, sive ob excommunicationem, sive ob hæretum reprobri posse ab agendo in iudicio, atque adeo non esse audiendum, quando accusaret coniugem adulterum in ordine ad obtinendum diuortium. Tunc tamen non daretur propriæ compensatione, sed maneret inutile ius ad diuortium ab adulterio, eo quod actor hæreticus non auditur in iudicio.

Loquendo ergo de compensatione, probatur communiter, eam non habere locum in hoc casu, quia duo delicta illa, ex quibus oritur ius diuortij, sunt valde diuersa: quæ tamen ratio explicanda videtur, & omisisti alii, quæ in eius confirmationem afferunt Sanchez *vbi supra*, explicari potest quia compensatio ex natura sua ten-

dit, ut is, qui compensatione vtrit, habeat id, quod suum est, vel quod sibi debetur. Hac enim ratione licita est compensatio occulta cum certis conditionibus, quia hoc pacto creditor obtinet saltem in æquivalenti id, quod sibi debetur: & ideo *dis. 15. de Inßtr. scilicet 3. num. 4.* dixi non esse locum compensationis in derrogatione famæ, ita ut possis non restituere famam Petro iniuste ablatam, quandiu ipse non restituere famam tibi, quam iniuste abstulisti. Quia nimis retenio famæ alienæ, non facit illo modo, quod recuperes tuam saltem in æquivalenti, quare non potest illa esse propriæ compensatio. Similiter in calo nostro non appetet, quomodo possit esse propria compensatio: nam vir vxoris adulterio, &c. ex adulterio vxoris acquisivit quidem ius ad diuortium, seu ad negandum ei debitorum coniugale: potesta vxor ex hæreti mariti acquirit etiam ius ad petendum diuortium, post cuius sententiam non teneat reddere marito petenti debitorum coniugale. Vterque autem communis habet suum ius ad diuortium, & neuter alterum impedit, quod illud habeat. Pro quo ergo debito volunt sibi compensatio: Vxor enim habet suum ius ad petendum diuortium, & negandum copulam potest sententiam, quod ius maritus illi nec auferit, nec negat. Maritus etiam ob adulterium vxoris habet ius ad diuortium, & ad negandum ei copulam, quod ius vxor ei non auferit, nec negat: si ergo vterque habet, quod suum est, quorum est compensatio: Appellari potest debet quodam quasi permutatio, que singuli cederent iure suo, ut alter cederet iure suo. Permutatio autem non sit inutile permutantibus, nec lex ipsa sine eorum consensu permutations facit, sed sicut singulos iura sua possidere. Hæc ergo videtur ratio vtrima à priori, ob quam non obligentur coniuges in casu nostro ad faciendam compensationem.

Hinc soluitur facile exemplum, quod aliqui afferunt dicentes, debita posse bene compensari, quantum procedat ex iniuria, vel radi- cibus valde diuersis, si ramen debita sunt eiusdem rationis. Si enim debes Petro ex contractu centum, & ipse debeat tibi totidem ex furto, vel iniuria, fit compensatio: ergo licet iura ad diuortium oriantur ex diuersis delictis adulterij, & hæretis, poterunt compensari. Respondet facile ex dictis, debita quidem vnde cumque proueniant posse compensari, quia retinens centum, que debes Petro ex contractu, recuperas centum que ipse debet tibi ex delicto: at in casu nostro neuter coniux debet, sed potius per ius ad diuortium definit esse debitor reddendi copulam: ad quid ergo indiger compensatione? Rufus, si quid viro v.g. debetur ob adulterium vxoris, et quod vxor non possit eum cogere ad cohabitationem, & thorum: hoc autem non acquirit sed perdit, si compenset potesta adulterium cum sua hæreti: ergo non est locus compensationi, per quam neuter acquirit, in modo perdit id, quod sibi debebarat.

Difficilius obici solet exemplum compensationis, que fieri debet inter adulterio utriusque coniugis: si enim vterque adulterio sit, compensantur delicta, & neuter potest petere, aut vterpare sibi diuortium altero invito: non ergo repugnat compensatio in ordine ad diuortium, nec appetit, cur sicut sit compensatio, quando sua ad diuortium procedunt ex delicto eiusdem rationis

tionis, non possit etiam fieri quando procedunt ex delictis diuersis hereticis, & adulterijs. Ad hoc etiam, omisiss variis solutionibus, quae in idem fortasse recidunt, respondet potest, differentiam magnam esse inter illos casus; nam inter adulteria utriusque coniugis potest reperiiri aliqua species compensationis in ordine ad diuortium, quae non potest reperiiri in uno casu. Ius enim, quod coniux habet ad diuortium ob adulterium sui coniugis fundatur in ipso contractu matrimonij: & in obligatione mutua utriusque coniugis in ordine ad indiuisiunem corporum, ut sint duo in carne una. Cui obligationi deficit adulteria, atque adeo indignus redditur, cui fides seruari debeat; frangenti enim fidem in contractu fides non debet seruari. Hinc innocens acquirit ius ad non seruandam fidem adulterio, manente tamen vinculo matrimonij, & obligatione radicali, que dissolui non potest, & ideo potest ab adultero diuertere, quia non debet seruare ei fidem cohabitationis & thori promissi. Quando vero idem innocens adulteratur, non potest amplius ut iure ad diuortium, quia iam usurpauit sibi, & quidem modo illicito id totum, ad quod acquisierat ius: habebat quippe ius ad frangendam, seu non seruandam fidem, quoad corporis indiuisiunem: id autem totum per proprium adulterium iam sibi usurpauit: quare si vterius pergeret non tradendo corpus coniugi petenti, vellet iam ultra id, ad quod habebat ius: in hoc ergo sensu dicitur adulteria mutua compensati in ordine ad diuortium, quia extinguunt, vel impediunt ius ad diuortium: nam primus adulterus nullum acquirit ius ad diuortium ex adulterio secundi adulteris, quia cum ipse non seruauerit fidem, non est facta ei iniuria talis a secundo, ut dederit ius ad diuortium. Secundus etiam non retinet amplius ius, quod acquisierat ex adulterio coniugis ad diuortium, quia iam fecerit etiam ipse fidem, & ideo est iure, quod habebat ad non seruandam fidem, licet modo illicito, quare cum vinculum matrimonij manerit insolutum, obligat utrumque quoad thorum, & cohabitacionem, cessante impedimento, quod hanc obligationem antea impidebat.

Hac autem ratio non procedit, quando ius ad diuortium oritur ex heresi unius, & adulterio alterius: nam hereticus ex adulterio coniugis Catholici, acquisiuat ius, quasi ex contractu ad non seruandam fidem, & debitum coniugale negandum propter fidem sibi non seruatur, quod ius retinet integrum, licet labatur in heresim, quia per heresim adhuc non negavit aliquid coniugi promissum, ad quod negandum acquisierat ius ex coniugis adulterio; ergo potest adhuc petere diuortium ab adultero. Rursus adulter ex heresi sui coniugis acquisiuat ius, ad petendum diuortium, non ob violatam fidem sibi datam, sed in paenam heresim, cui talis pena ab Ecclesia constituta est. Nec potest ei opponi, quod ipse etiam sit adulter: fatebitur enim se ea de causa dedisse ius coniugi, ut ab eo diuertenter, nec posse eum ad cohabitandum cogere; posse tamen se petere, ut patiatur etiam ipse paenam lege statutam ne scilicet possit eum cogere ad habitandum cum ipso. Exemplum poterit esse ad hoc declarandum: si Titius conduxerit famulum ad obsequium anomum, & famulus fidem contractus violerit, poterit Dominus fidem pretij promissi non seruare, vel poterit etiam famulum cogere, ut ster-

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

promissis, & seruiat. Rursus si Dominus postea in heresim incidatur: famulus poterit petere, ut declaretur absolutus ab obligatione seruandi Dominum hereticum; non tamen poterit cogere Dominum hereticum, ut soluat pretium promissum. Ecce eterque retinet suum ius, Dominus ad non soluendum pretium ob fidem contractus non seruatum: famulus ad non seruendum, quia habet ius, ut declaretur solutus ab obligatione famulus, propter heresim Dominum: nec dabitur compensatio, sed eterque ius suum retinet, Dominus ex fide contractus violata, famulus ex persona a legi statuta, quae duo iura habent obiecta diuera: nam ius Domini habet pro obiecto retentionem pretij promissi, & ius famuli habet pro obiecto negationem promissi famulus; & ideo non se se mutuò extinguunt, quia potest utrumque ius simul manere ad obiecta omnino diuera. Sic in casu nostro coniux hereticus habet ius ob fidem sibi ab adultero non seruatum: adulter etiam habet ius ob paenam heresim constitutam: quae duo iura possunt simul remanere, nec se extinguunt, quia habent obiecta diuera: nam hereticus habet ius ad negandum suum corpus coniugi adultero, propter fidem contractus non seruatum: adulter vero habet ius, ut declaretur absolutus a debito reddendi suum corpus hereticum: illa autem duo corpora sunt obiecta diuera, quare singuli possunt retinere ius ad negandum suum corpus coniugi, sine eo quod illa duo iura se se inuicem extinguant.

Aliqui agunt hoc loco de libertate conscientia hereticis neganda, vel aliquando iustis causis, & ob necessitatem permittenda, de hoc tamen diximus, quantum fatis erat *supra* *disp. 19. sect. 2. §. 4.*

SECTIO IV.

De communicatione ciuili cum Paganis, & praesertim cum Iudeis prohibita.

Diximus de communicatione prohibita cum hereticis: nunc dicemus de prohibita cum Paganis, vel Iudeis, ut postea dicamus alia communia, ad communicationes prohibitas cum omnibus infidelibus. Nunc autem sub Paganis, & Iudeis comprehendimus eos etiam, qui post baptismum, ad Paganismum, vel Iudaismum transiunt: nam hi etiam Pagani, vel Iudei propriè sunt, & communicatione aequa cum illis prohibetur. Non est autem sermo nunc de communicatione in eorum ritibus: de hac enim diximus *supra* *disp. 14. sect. 5. §. 4.* vbi visum est, quomodo, & quando ea communicatio continet negationem externam fidei saltem implicitam.

Magis posset dubitari de communicatione quasi actiua, qua iis infidelibus ritus nostræ religionis communicaremus. In quo certum est, non posse iis conferri sacramenta Ecclesie, cum non sint eorum capaces sine baptismi: ipse autem baptismus potest iis conferri, si sint sufficenter discipuli. Sacramentalia aliqua possunt iis communicari, quando non essent irreuerenter accipientia, ut panis benedictus, aqua benedicta, & alia eiusmodi: possunt etiam admitti ad communiter orandum Deum verum ritu Catholicu. Difficultas esse potest de sacrificio Missæ, an possint per-

mitti

105

G G 3

mitti infideles, ut ei interficiant. Aliqui enim id vindicentur in viuierum negare, ex cap. Episcopus nullum 67. de consecr. distin. 1. Ita Suarez alios referens in presenti dis. 1. 8. scilicet 6. n. 3. Coninch dis. 1. 2. dub. 11. num. 164. & Castro Palao tom. 1. tract. 4. dis. 2. punct. 9. num. 4. qui tamen cum Coninch excipit casum, quo ex eorum admissione speraretur fructus, sive eorum conuersio; omnes vero concedunt, posse adeste Misericordia, sive ad offeritorum exclusum, ut constat ex dicto cap. Episcopus nullum, in quo quia communiter fructus speratur, credo sapientia Ecclesie ministros connuere, nec expellere infideles, quando turmis fidelium se se immiscent, ut res nostras sacras obseruent.

107

An admitti debet Iudeus, vel Paganus, qui delicti reus, ad Ecclesiam configuit, ut eius immunitate gaudeat, & liberetur a ministris curia, qui cum capere voluntati reus, lunt. Negant plures: Suarez tom. 1. de relig. tract. ad Ecclesiam 2. lib. 3. c. 10. num. 11. Farinacius, Peregrinus, Melchior, & gala, Layman, Pereira, & alij, quos affer Diana tract. 1. resol. 2. & part. 4. tract. 1. de immunitate munitat. resol. 50. & alij plures, quos affer, & sequitur Castro Palao tom. 2. dis. unica, de reuvenientia debita locis sacris, punct. 7. num. 5. & seqq. quia fatentur gaudere immunitate infidelem, qui non simulatio animo, sed vero baptismum petat, quamvis quæsio sit inter illos, an qui ante patrum delictum baptismum non petat, & postea, quando extrahere eum volunt ab Ecclesia, baptismum petat, presumendum sit factum petere, & presumptio illa sit juris, & de iure, an vero possit probatio contra presumptionem admitti, de quo puncto videri potest Suarez, Castro Palao, & Diana locis citatis. Fundatur potissimum haec sententia in d. 1. Cod. de his, qui ad Eccles. conf. vbi dicitur Iudeum simulante voluntatem baptismi non gaudere hac immunitate: quod idem dicendum videtur de Paganis, & Saracenis. Quamvis autem lex illa sit civilis, & ideo in materia Ecclesiastica non videatur attendenda; aliunde tamen videatur approbata in cap. inter alia; de immunitate Eccles. vbi Innoc. III. respondet, hanc immunitatem seruandam iuxta statuta Canonum, & traditionem legum ciuilium: quare cum lex illa non inueniatur reprobata in vlo Canone Ecclesiastico, non videatur immunitas infidelibus concessa.

108

Secunda sententia.

Alij tamen multi dicunt, eos infideles gaudente hac Ecclesie immunitate, si ad eam confundiant, sive baptismum petant, sive non petant. Ita Antonius, Sylvestris, Azor, Gauantius, & alij plures, quos congerit, & sequitur Diana locis proxime citatis, & 5. part. tract. 1. resol. 2. quæ sententia mihi etiam placet, quia leges Canonicae, quæ in hac materia attendenda sunt, generaliter loquuntur, & fauorem non concedunt delinqüentibus, sed loco sacro, cui videtur inferri aliqua iniuria, & violentia, quoties ibi delinquet, vis infertur. Ad quod parum refert, quod ex Ecclesia violenter extrahatur fidelis, vel infidelis. Quod à posteriori confirmari potest, quia Legati Regum, & alij similes Principes a gro animo servunt, quod in eorum palatis satellites publici, non petita saltem prius ab eis licentia, delinquentes capiant, quicunque illi sint, sive subditi, sive non subditi, sive suorum, sive alienorum, & contraria etiam nationis reputant enim minus reverenter id fieri, quod locus ipsius videatur quodammodo

esse sub eorum protectione. Similiter ergo videatur fieri contra reverentiam loci facti, si indices publici, & eorum officiales iurisdictionem ibi fuant exercere presumant quod genus iureuenientia idem est sive sit contra fideles, sive contra infideles, si tamen sine licentia, & consensu Ecclesie id fiat. Denique (quod multum pondet affectu huic sententiae) cum paucis ab hinc annis in hac nostra Romana Urbe Iudeus quidam homicidio facto, ad Xenodochium agitudine simulata, & Iudeus occultato, se recipiet, & inter agrotos iaceret, cognitus tandem a satelliti publicis extractus fuit, reclamans, & immunitatem loci sacri semper obtendens. Re denique multum agitata, iussus fuit loco facto restituiri, de religio, & immunitas loci facti in persona etiam infidelis violaretur: cum tamen eodem tempore Christianus quidam ob homicidium, cum impatriato Alfonso factum, ab Ecclesia fuitus extratus, & capitali supplicio affectus. Vnde constat, mentem Pontificis esse, ut immunitas haec ad infideles etiam extendatur. Aliam decif. nem similem Congregations immunitatis factam anno 1631. refert Barbola de iur. Eccles. lib. 2. c. 1. n. 44.

Nec obstat dicta lex 1. C. de his qui ad Eccles. conf. nam limitatio in ea contenta videatur racere, reprobari in iure Canonico, in quo immunitas haec ad omnes personas delinquentes vinerat, extenditur, ut constat ex pluribus decretis relatis 17. quæst. 4. In dicto autem cap. Inter alia, non dicitur obseruandas esse limitaciones contentas in legibus ciuilibus, sed solum dicitur ex dictis factorum canonum, & traditione legum ciuilium constare seruandam esse immunitatem; quod verum est, quamvis non tota, & quoad omnes personas constare possit ex solis legibus ciuilibus. Nec obstat, quod infideles non sint subditi Ecclesie, & ideo legibus Ecclesie non videantur comprehensi. Respondeatur enim, haec legi nihil infidelibus præcipi, sed fidelibus solis præcipitur, ut reverentiam exhibant locis sacris non illata vi villa iis, qui ad ea confringunt; quicunque illi sint. Sicut etiam præcipitur fidelibus ob eorumdem templorum reverentiam, ne infidelium cadavera in iis sepeliantur & iudicibus ciuilibus, ne iudicia secularia in templo exerceant etiam in causis infidelium. Denique licet non sint digni Ecclesie fauore, qui Ecclesiam non agnoscunt, nec audiunt; ipsa tamen Ecclesia digna est, ut propter eius reverentiam fideles abstineant in templo ab omni violentia aduersus personas qualibet exercenda.

Vnde infertur, quid dicendum sit de hereticis, qui ad tempora configuntur, non quidem ob hæres delictum, sed ob alia, in quibus Catholici gaudent immunitate. Aliqui enim negant, quod illi in causis infidelium. Denique licet non sint digni Ecclesie fauore, qui Ecclesiam non agnoscunt, nec audiunt; ipsa tamen Ecclesia digna est, ut propter eius reverentiam fideles abstineant in templo ab omni violentia aduersus personas qualibet exercenda.

His

III
De communica-
tione solum ciuili cum infidelibus prohibi-
tione. sed
cum ciuili cùm
infidelibus
prohibita.

His ergo suppositis, nunc quæstio est de communicatione solum ciuili cum infidelibus prohibita. Quam prohibitionem in primis certum est non posse vniuersaliter dirigere ad infideles, cum illi non sint subditi Ecclesiæ, sed dirigitur ad fideles, qui Ecclesiæ subditi sunt, quibus prohibetur communicatio cum infidelibus in certis casibus: si tamen infideles illi suffident baptizati, possent etiam ipsi ab Ecclesiæ obligari: suppono enim nomine Iudaorum, & Paganorum in his legibus comprehendendi eos etiam, qui post baptismum ad Paganismum, vel Iudaismum defecerunt; nam iij etiam sunt propriè Pagani, vel Iudaici. Potest tamen Princeps Christianus hac ipsa prohibitione obligare directè infideles baptizatos sibi subditi propter pacem, & bonum regnum Reipublicæ, imò & Infidelibus exteris, & non subditis, propter eosdem fines, & propter bonum religionis prohibere commercium cum suis subditis, & ingressum in suum regnum, vt notauit Suarez in præsenti dīp. 18. sect. 6. n. 5. qui ibidem bene probat, non deesse iurisdictiōinem in Ecclesia ad prohibendam fidelibus hanc communicationem cum infidelibus, quamvis ex se & intrinsecè non sit prohibita, vel mala: sicut alia sepe præcipiuntur, vel prohibentur, quæ aliunde non erant præcepta, nec prohibita, sed talia, ut præceptum, vel prohibitiō conducat ad fines honestos.

112
Prohibetur
fidelibus fa-
miliaritatem cùm Iudeis; supponunt Suarez vbi supra
num. 6. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 31. num. 3.
Castro Palao 1. tom. træt. 4. disputat. 2. punct. 9.
num. 6. cum aliis antiquioribus. Quod probant

ex cap. Iudei. c. Ad hec, &c. finali de Iudeis. Sed in iis textibus non inuenitur ea prohibitiō vniuersalis, sed solum quoad familaritatem, & aliquas actiones peculiares, quare familaritas solum erit prohibita de iure naturæ, pro iis casibus in quibus periculum sit subuersiōnis, non vero de iure positivo, vt bene notauit Coninch dīcta dīp. 18. num. 167. Videtur etiam colligi posse illa prohibitiō ex Concilio Toletano IV. cap. 61. sed ibi non est sermo de omnibus fidelibus sed de conuersis nouiter ex Iudaismo ad fidem, quibus maius imminet periculum est frequenti conuersatione, & familaritate cum Iudeis, vt fatetur idem Suarez dīcta num. 6.

113
Prohibetur fide-
libus habi-
tare cùm Iudeis.
Quod est
Iudei; ita Sanchez vbi supra num. 4. Suarez
num. 7. Castro Palao dīcta num. 6. & alij, &
desumitur ex cap. nullus 28. quæst. 1. cap. Iudei 2.
dī Iudei. Hunc casum aliqui reiiciunt, quia il-
lud caput nullus, desumptum est, ex canonibus
Trullanis, qui in Ecclesia auctoritatem legiti-
mam non habent, ita Coninch n. 168. sed reuera
eadem prohibitiō continetur in dīcta cap. Iudei,
quod est Alexandri III. in Concil. Lateranensi,
vbi exp̄s̄ dicitur: excommunicentur autem
qui eum eis (nempe cum Iudeis, & Saracenis,
de quibus sermo erat) presumperint habitare.
Non tamen intelligitur prohibitiō, quod Christia-
nus seruum, habeat Iudæum, vel Saracenum;
imò id licitum supponitur in cap. eis Iudeos, de
Iudeis: qui dominus non dicitur habitare con-
seruo, sed seruos cum domino, nec seruos vide-
tur Domino afferre ruine occasionem, quam
dominus seruo afferit, & id praxis ostendit, qua
Saracenis seruos fideles pāsim vruntur, vt ob-
seruant Suarez, & Sanchez, quos afferit, & se-

quitur Hurtado vbi supra §. 42.

Tertio prohibetur fidelibus, ne ad conuiuum Iudei accedant, vel Iudæum ad suum conuiuum inuenient: ita Suarez, Sanchez, & alij locis supra citatis, & colligitur ex Concil. Agathensi cap. 40. relato in cap. omnes 28. quæst. 1. Idem etiam habetur in Concil. Aurelianensi 3. cap. 13. his verbiis. Item Christianis conuiinia interdicimus Iudeorum, in quibus si forte nūsse probantur, animali excommunicationi pro bniusmodi contumacia subiacebunt. Vbi tamen non videtur prohibitiō inuitare Iudæum ad conuiuum Christianorum, sed quod Christiani ad Iudaorum conuiuia accedant. Vtrumque tamen prohibetur in dīcta Concilio Agathensi, vbi ratio etiam prohibitiōis additur his verbis: omnes deinceps clericis, siue laici Iudaorum conuiinia evident, neque eos ad conuiuum quisquam accipiat, quia ciam apud Christianos communibus cibis non vntur, indigunt, atque sacrilegum est eorum cibos a Christianis sumi, ciam ea, qua Apofolo permittente nos sumimus, ab illis iudicentur immunda; ac sic inferiores incipiunt esse Christiani, quam Iudei, si nos que ab illis apponuntur, utamur, illi vero à nobis oblata contemnunt. Quia ratio ab aliquibus ita explicatur, ne nos videamur Iudeis minus sancti, qui pluribus cibis abstinent. Alij tamen, quos sequitur Coninch vbi supra num. 169. melius explicant, ne videamur nos iis hac in re tanquam inferiores cedere, nosque illis submittere comedendo qua nobis apponunt, atque ita eorum agendi modum aliqua ratione probando, cum illi nostrum improbat reiiciendo, qua illi apponuntur.

114
Prohibetur
fidelibus, ne
ad conuiuum
Iudei accedant, vel Iudeum ad suum
conuiuum
inuenient.

Aduerte primò, non fieri contra hanc prohibitiōem, si vel casu, vel ex industria in eadem mensa cum Iudeo comedas, nec ab illo inuitatus nec illum inuitans, sed in diuersorio communi, vel etiam in eius diuersorio emens ab illo cibos, licet ipse simul comedat; nam tunc non te inuitat, sed vendit tibi cibos: ita auctores supra citati. Vnde idem dicendum puto, si tu simul cum Iudeo ab alio Christiano inuitaris, quia tunc nec Iudæum inuitas, nec ab illo inuitatis, nec oblatos ab eo cibos comedis nec ipse oblatos à te respuit.

Aduerte secundò aliquos velle, non excusari Christianum ab hac prohibitiōe, etiam si Iudei cibos non discernant, quia adhuc nimia familaritas cum Iudeis contrahitur, ita Sanchez n. 12. Alij tamen dicunt eo casu non fieri contra hanc legem: ita Azor, Rosella, Angelus, Tabiena, Armilla, quos afferit idem Sanchez ibidem atque etiam Coninch num. 169. & Castro Palao dīcta num. 13, quod videtur satis probabile.

Aduerte tertio aliquos hoc extendere ad Saracenos discernerentes cibos, ita Hurtado vbi supra, §. 42. & alij multi, quos refert, & approbat videtur Sanchez num. 25. Addit tamen Hurtado id intelligi in prouinciis Christianis non Mahometanis. Alij in vniuersum negant hanc extensionem, quia lex odioſa non debet ad alios non expressos extendi: quare quod eos remanet solum obligatio iuris naturalis vel diuini ut id non licet, quando cederet in præiudicium nostræ religionis. Imò addit Coninch hoc totum quod ad conuiinia spectat, regulandum esse solo iure naturali, vel diuino, & iuxta consuetudinem in singulis locis receperam, quia canones illi supra adducti editi fuerunt in Conciliis Pro-

G G g 4 vñicia

uincialibus, quæ non habent vim obligandi ex sua Provincias. Vnde multò minus hac prohibitione comprehenduntur ea, ad quæ Sanchez num. 17. eam extendit; nempe ad nuptias Iudeorum accedere, vel ad eorum festiuitates eorum tempaingredi, cum eis ludos, & choreas agitare. Quæ omnia, ut bene notat Castro Palao n. 13. solum intelliguntur prohibita iure naturæ, & hoc quande vel luxurianis periculum esset, vel in præiudicium nostræ religionis cederet, aut eius implicita negatione continentur.

118 Prohibetur fidelibus Azyma Iudeorum comedere, ut habetur in cap. nullus 28. q. 1. quem Canonem hac etiam de causa suspicuntur habet Coninch num. 168. in fine, ne forte sicut alij editus sit ab aliquibus in odium Latinorum, ut fuggilarent nostram consuetudinem consecrandi panem azymum, quam deinde eorum postea in Ecclesia Latina appetitè damnarunt. Quidquid de hoc sit, id solum est illicitum, quando in approbationem titus Iudæi id fieret. Alioquin ex curiositate, vel alia de causa non est illicitum panem azymum manducare, ut fatentur Coninch num. 168. & Castro Palao num. 9. & videtur consentire Suarez vbi supra num. 7. Addit tamen propter suspicionem, & periculum intelligi hanc prohibitionem de quacunque manducatione azymi panis cum ipsis Iudeis, vel accipiendo ab ipsis, & clauso autem scandalo, & præfertim interueniente necessitate, non esse illicitum illum tanguam communem panem manducare. Ego tamen video Romæ nullum esse scandalum, immo solere à Iudeis dono dari in festo sui Paschatis Prælatis, & aliis nobilibus Christianis placentas ex azymo accurate factas, quæ sicut cibi alij ex parte delicatores absque villo scrupulo, ob delicias comeduntur.

119 Quinto prohibetur fidelibus in eodem cap. nullus, ne in infirmitate Iudeos curationis causa delibus, ne in aduocent, vel ab iis medicinam accipiant. Quod Iudeos curantur in qua rituunque licet. Secundum intelligitur, aduocent, vel ne medecina per manus, & ministerium Iudei ab eis medici recipiatur, & applicetur, quare licet eam vel gratis, vel pro pretio à Iudeo accipere, ab aliis postea applicandam, ita contra alios, quos assert Sanchez n. 9. Suarez n. 8. Hurtado §. 42. Castro Palao num. 11. Quidquid autem sit, an ex illo cap. nullus sit hæc obligatio (nam aliqui illius auctoritatem negant) adem habetur ex Bulla Gregor. XIII. quæ est 68. inter eius Bullas, in 2. tomo Bullarij Communis, in qua renouavit eandem prohibitionem factam à Paulo IV. pro statu Ecclesiastico, & confirmatam à Pio V. & extensam ad omnes alias Provincias in quadam Bulla, quæ est 6. inter Bullas Pij V. in eodem 2. tomo Bullarij Communis, in quibus prohibentur Iudei, & alij infideles Medicinetiam vocari, venire ad curandos Christianos, & iidem Christiani eos vocare. Notat autem Suarez dicto num. 8. prohibutum hoc fuisse, non solum propter periculum spirituale ægrotantium, sed etiam propter corporale: quasi significari posse merito timeri aliquid mali à Medicis Iudeis Christiani nominis, & sanguinis hostibus. Quam suspicionem indicat etiam mihi video Gregorius XIII. in prædicta tabula, in qua semel, & iterum dicit id prohiberi, ne Iudeis Medicis periculum detur grauiter delinquendi.

120 Addit Sanchez num. 10. eodem modo licere

Medico Christiau dare, aut vendere medicinas Iudeo ægrotanti, non tamen eas illi exhibere, & applicare extra casum necessitatis; eadem enim est ratio familiaritatis vitanda. Hoc tamen negotio reprobat Castro Palao num. 11. cum quia lex prohibens non est extendenda ad personas non contentas, & lex illa solum prohibet Christianis Medicum Iudeum, non e contra Iudeis Medicum Christianum: cum etiam, quia non est eadem ratio, cum magis obligatus maneat infirmus Medicus, quam Medicus infirmo: quæ magis timeri potest Christiano, ne afficiatur medico Iudeo, à quo curatus est, quam timendum sit medico Christiano, ne afficiatur Iudeo, quem curavit. Addere possumus rationem proxime iudicatum periculi corporalis quod Christiani ægroti subeunt, dum curantur à Iudeis quod periculum non subeunt Iudei, si currentur à Christianis.

Sexto prohibentur fideles, ne simul cum Iudeo in eodem balneo lauentur in dicto cap. nullus 28. q. 1. Læs: quod communiter intelligunt, ne quafi faciat, & ex condicione id faciant; Iesus esset, si calo, & eodem tempore balneum ingredierentur, nec ibi familiaritatem contraherent. Addunt Coninch, & Castro Palao, hanc prohibitionem non haberi, nisi ex dicto cap. nullus, cuius auctoritas non est legitima, ut supra reculimus.

Septimo prohibentur feme Christianæ ne sine nutrice filiorum Iudeorum: de qui probatur ratione, & eius sensu diximus fatis diff. 19. s. 3. ram.

Ostendit prohibentur fideles, ne Iudeos habentes suos, vel legatarios infirmitant, quod probantur ex l. 1. Cod. de Iudeis, sed ibi solum excluditur Vniuersitas, seu Collegium Iudeorum. Afferunt etiam caput, se quis Episcopus, & cap. in eis, de hæreticis, sed ibi prohibito fit solis Episcopis, & Clericis, ne consanguineos etiam hæreticos, vel non Catholicos hæredes infirmitant, vel legatarios: in hoc tamen standus est confundit, iuxta quam dicunt institutiones, & legata huiusmodi, à quoconque fidei fiant habent pro irritis: videatur Suarez num. 9. Sanchez num. 22. Coninch num. 17. 2. Castro Palao num. 16. Hurtado vbi supra §. 44. vbi bene aduerterit, Cathedram non comprehendit hac prohibitione, sed posse habendam, vel legatarium fidelis esse, cum non sit hæreticus, nec infidelis, sed Catholicus.

Vltterius prohibentur fideles famulam Iudeos, vel ipsos ad officia publica eligere inter Christianos: ipi etiam Iudei prohibentur ferros, vel ad officia eorum, & alij infideles Christianas habere in terris Christianorum: de his tamen dixi latius dictis diff. 19. s. 3. ne oportet ea iterum repetere.

Circa hæc tamen nonnulla sunt aduertenda: Primum est, concessum esse iis, qui sicut infidelibus prædican, vel de eorum conversione agunt, cibos ab iis recipere, & cum iis manducare, ut ex eo cap. quæ sit, de Iudeis, colligunt Doctores communiter. Sanchez num. 16. Suarez num. 4. & 7. Castro Palao num. 13. qui alios referunt.

Secundum aduerendum est, præcepta hæc co-

modo, quo obligant de iure positivo, non esse dispensabilia, nisi à summo Pontifice; quia sunt

præcepta Vniuersitatis, & ipsius Pontificis summi,

in cuius legibus non possunt Episcopi, vel alij

inferioris dispensare, nisi forte in eis particu-

lari magna, & urgentis necessitatis, & per quam-

dam epicheiam, de quo in materia de legibus.

Atque ita in eis nostro docent Sanchez n. 27.

Suarez

Suarez num. 9. Castro Palao num. 19. & alij com-
muniter.

124 Dubitatur primum, an haec prohibiciones intel-
ligantur solum in ordine ad Iudeos, an verò in
ordinis ad omnes Paganos. Affirmant aliqui,
quos affect Sanchez num. 25. & Castro Palao
num. 18. Alij dicunt comprehendi sicut Sar-
racenos, non vero Ethnicos, seu gentiles: ita Suarez
num. 10, tunc quia iura saepe exprimit Sar-
racenos simul cum Iudeis: tunc quia eadem videtur esse de illis ratio, cum non minus sint hos-
tes Christianae religionis; nec minus sit eorum
familiares perniciofa. Alij melius negant compre-
hendere alios infideles, nisi in iis casibus, in
quibus exprimitur: Ita Sanchez, & Castro Palao
locis citatis, Hurtado §. 40. & alij. Nam lex
penalis non debet ad alios in ea non compre-
hensionis extendi: & quia peculiaris est ratio in Iudeis,
qui acerbores sunt hostes Christianae reli-
gionis, & magis solliciti de propagatione suæ
fæctæ, atque adeo magis perniciofa est eorum
communicatio. Denique quando lex voluit Sar-
racenos, vel alios Paganos comprehendere, illos
etiam exprimit: quare dum exprimit folios Iudeos,
de aliis non confutur curare. Addit Castro Palao
in duobus foliis casibus, expressos suis aliis,
nempe non famulati Iudeis, & Saracenis, &
non praeficer Iudeum, vel Paganum publicis
officiis. Sed certe sunt & alij casus, in quibus
aliij præter Iudeos exprimitur, v. gr. in cap.
Iudei secundo de Iudeis, vbi prohibetur habita-
re cum Iudeis, & Saracenis. Item in bullis su-
pra citatis Pontificum, prohibentur vocari me-
dici Iudei, vel infideles, & ipsi prohibentur ve-
nire ad agros Christianos. Item in cap. in eos
de hereticis, prohibentur clerici aliquid testa-
mento relinquere Iudeis, vel aliis non Catholici-
cis: oportet ergo singulas prohibitions exami-
nare, & videre, an foli Iudei nominentur, an
etiam Saraceni, an denique omnes alij Pagani
vel infideles.

125 Dubitatur secundum, an transgressio horum le-
gum sit grauissimum solum peccatum veniale. Ne-
gant aliqui esse grauem, quando nec est pericu-
lum subversionis, nec dignitas Christiani nomi-
nis in aliquo minuitur, quæ sunt rationes illarum
prohibitionum, quas referit Sanchez vbi supra
num. 26. & probabile putat Hurtado §. 39. fal-
tem in aliquibus casibus. Ipse verò Sanchez di-
cit non excusari a mortali, quæ quasi continuam
conuerationem, vel niam familiariatem in-
ducunt, ac fidei dignitati derogant, vt cohabita-
tate cum Iudeis, famulati illis domiticè in qui-
bus ministeriis, eos in officiis publicis tolera-
re. At reliquæ excusat a mortali, quando deest
contemptus, & subversionis periculum, ac scandu-
lum, saltem si adit aliqua causa iusta, vel ex
incuria sit transgressio: excipi tamen etiam azy-
morum Iudei, qui semper est mortalis extra ne-
cessitatis casum.

126 Hanc sententiam nimis laxam iudicat Suarez,
num. 6. & 9. dicens has prohibitions tam ex
materia, quam ex fine esse graues, & obligare
sub mortali ex genere suo, quamvis ex leuitate
materie possit transgressio interdum esse venia-
lis: cui consentit Castro Palao num. 17, dicens
esse per se mortalia omnia illa, quæ in hac
materia iure communi prohibentur. Quod ex ge-
nere suo mihi etiam verum videtur: nam voca-
re medicum Iudeum sine necessitate grauissimè

prohibetur in bullis Pontificum, quem tamen
casum non numerat Sanchez in iis, quæ sunt
peccata grata: quare immerito à Castro Palao
affertur idem Sanchez tanquam exprimens ca-
sum illum de Medico, inter eos, qui obligant sub
mortali: id enim non inuenio saltem in eo loco,
in quo citatur. Ratio etiam est optima, quam insi-
nuat Suarez illo num. 6. quia si prohibitus legis
vniuersalis est, non cessat obligatio in particula-
ri, etiam si finis legis negatiæ tantum in tali per-
sona cesseret: quæ ratio maiorem vim habet in casu
præsenti, quia non cessat in toto ratio legis, ex
eo quod aliquis se firmum in fide reputet, & ideo
poterit non sibi immixtum periculum peruerptionis:
multi enim se tales reputant, qui postea in ipsa
occasione periclitantur. Alioquin possent etiam
libros hereticorum legere, qui se firmos reputant
in fide, nec timent periculum peruerptionis: quod
tamen Sanchez non concedet, & merito, quia lex
iustæ id prohibet omnibus, propter periculum,
quod imminet multis, si possent licite eos libros
legere quicunque ante nihil sibi periculi timent.
Idem autem cum proportione est de quolibet alio
generi communicationis, & familiaritatis, cum
Iudeis, & Pagani, quæ iustæ poterit omnibus
prohiberi propter periculum generale, quod ali-
qui verè poterunt subire, si omnes, qui nihil timent,
possent cum illis conuersari. Si ergo lex ali-
quid vniuersiter omnibus prohibeat in eogenere,
obseruandum est ab omnibus, licet videantur
sibi à periculo tuti, exceptis seper iis, quibus
incumbit cura conuertendi infideles; in quibus
finis legis cessat non solum negatiæ, sed etiam
contrarie, ut notavit idem Suarez illo n. 6.

127 Hoc loco tractat late Hurtado dicta dispe-
selt. 3. de prohibita armorum delatione ad infi-
deles. Hoc tamen pertinet ad materiam de cen-
tury, in expositione Bullæ concœ, vbi latè à Do-
ctoribus explicatur, nec enim oportet omnia fine,
quæ vbliber circa infideles tractantur, reducere
ad tractatum de fide, qui hac occasione cresceret
in immensum. Quia etiam de causa omittit que-
stionem, quam late tractat idem Hurtado ibi-
dem scit. 4. de communicatione licita cum infi-
delibus in bello, nimis quando liceat illos in
bello adiuuare, vel ab illis ad bellum adiuuari,
quod pertinet magis ad tractatum de bello.

SECTIO V.

Disputatio cum infidelibus, an, & quomodo
licita sit.

128 Hoc etiam pertinet ad communicationem
cum infidelibus prohibitam, & communione
est omnibus infidelibus, tam Iudeis, & Pagani
quam etiam hereticis. Potest autem prohibitio
hæc prouenire aliquando ex iure naturæ, ali-
quando ex iure politio humano. Notant autem
aliqui, duplēcē esse disputationem, alteram for-
malem, alteram quasi materialem: disputatione for-
malem dicitur, quando fit ad conuincendum ad
uersarium, & persuadendum ei, quod ipse negat
esse verum: materialis verò dicitur, quando vtr
que idem credit, sed amen exercēdi ingenij cau-
sa, & vt dici solet, disputationis gratia, impu-
gnatur conclusio de fide animo tamen catholico. De hac itaque disputatione materiali circa res
fidei

fidei non est prohibitio aliqua iuris positivi, sed solum in ea seruari debent conditions, quas ratio naturalis dicit, & quas attigit grauiter Suarez presenti disp. 20. seet. 1. num. 1. qui bene aduertit, non debere procedere ex dubitatione disputatis, nam dubium ipsum in rebus fidei pertinet ad haeresim, ut dictum est in superioribus. Non est etiam permittendum, ut etiam disputationis gratia proponantur defendenda assertions contra fidem, vel etiam erroneæ, imò nec improbables; tum quia doctrina assertio-
num, eo ipso asserti, & affirmari videtur; tum etiam quia ad nihil id defuerit, nisi ut paulatim afficiantur auditores ad doctrinam, quæ defendi potest.

129 Non est tamen purandum, disputationes omnes fidelium cum fidelibus esse solum materiales; imò enim ferè semper sunt formales, quia raro disputation de veritate dogmatis fidei; sed de rebus partim philosophicis, partim etiam Theologicis, sed quia in opinione versantur, & in quibus disputantes singuli trahere conantur ad suam sententiam aduersarios; quod proprium est formalis disputationis. Hæc tamen non est propriè disputation de rebus fidei, atque adeo non censetur prohibita iis, quibus de rebus fidei disputation prohibetur: est enim haec disputation de conclusionibus aliis, quæ ex fide probabilitate decidunt, vel de ratione diuersa, quæ fidei dogmata, vel probandi, vel defendendi modum possunt diuersæ esse sententiae apud Catholicos alioquin in fide ipsa, & dogmate quolibet consentientes.

130 Loquendo ergo de disputatione formalis circa res fidei, certum est apud omnes, eam ex se licitam esse posse, ut cum S. Thoma in presenti disp. 10. art. 7. docent omnes Theologi, & probat latè Suarez disp. 20. seet. 1. num. 3. & sequentibus: Colligitur autem ex Scriptura ad Titum 1. vbi dicitur, Episcopum oportere esse amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidem seruare, ut posse eos, qui contradicunt arguere; & ex 1. Petri cap. 3 vbi omnibus fidelibus loquens dicit: Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est spes, sed cum modestia: vbi in Graeco legitur, parati semper ad Apologiam & apud Fulgentium legitur, ad responsionem, & Actuum 6. surrexerunt disputationes circa Stephano, & non poterant resistere sapientia, & spiritui, qui loquebatur & cap. 17. Paulus disserbat de scripturis secundum consuetudinem, & infra: disputation in Synagoga cum Iudeis: & passim reperiuntur exempla lanctorum Patrum, qui voce, & scriptis disputatione contra gentiles, & haereticos, luxa illud Augustini præceptum epist. 48. cum hereticis verbis etiam agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum. Quod ipse Augustinus opere præstitit, ut constat ex eius disputationibus contra haereticos variis, & eruditis, quæ in 6. & 7. tomo operum ipsius continentur. Denique hoc ipsum necessarium est ad conuincendum haereticos, ad confirmandos Catholicos, ad fidem ipsam persuadendum, quæ exaudiens concipitur, nec potest prodenter admitti, nisi propositis motiuis, & argumentis evidenter credibilitatis, atque adeo dissolutis contractis argumentis quæ omnia disputatione indigent: videatur ultra alios Valentia in presenti disp. 1. quest. 10. punto 4.

Huic certissimæ doctrinæ videtur obstat lex nemo Cod. de sum. Trinit. vbi dicitur, nemo clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Christiana publicè turbu coadunatus, & audientibus, trattare conetur in peccatum ex hoc tumultu, & perfidie occasionem requiriens. Ad quam tamè legem, A. rot. tom. 1. lib. 8. cap. 6. num. 8. respondent, cum sit lex meritis ciuilis, non potuisse obligationem in hac materia inducere. Sed certè S. Thomas dicit art. 7. In 2. argumento supponit legem illam esse per sacros canones confirmatam, & Suarez vbi supra n. 7. in fine, non sine fundamento puer legem illam editam fuisse ab Imperatore Maitriano, consensu, vel etiam horatui Leonis Papæ, ut colligi videatur ex epist. 48. alias 50. Leonis ad ipsum Marianum in illis verbis, in eam fidem, quam Evangelium, & Apostolicis prædicationibus declaratam, per antiquos Patres nostros accepimus (nuda penitus disputatione cuiusquam retralationis admittit) omnium corda concurrant, & per vanam fallacemque veritatem, aut infirmavidentur, aut dubia, quæ in Christo firmata sunt, & sine fine man-
sura. Melius ergo S. Thomas vbi supra responderet, ibi solum prohiberi disputationem, que procedit ex dubitatione fidei, non autem illam, quæ est ad fidei confirmationem. Qui sensus colligitur satis ex verbis proxime sublequentibus eiusdem legis: nam & iniuriam facit iudicio Renerendissima Synodi, si quis semel indicata ac recte difficiatur, & publicè disputatione contendere. & infra redditi aliam similem rationem, quia non solum contra fidem vere expostionem venient, sed etiam Iudeis & Pagans ex hismodi cerimoniæ profanant veneranda mysteria. Ex quibus verbis constat solum prohiberi ibi, ut dicit S. Thomas disputationem, quæ ex dubitatione procedit, & quia in questionem, & dubium reuocetur, ac non uno examini subiciatur id, quod à Concilio stabilitum est. Non ergo prohibetur disputationem, quæ ordinatur ad confirmandam fidem, eaque incredulis perfudandam. Alia Scriptura, & Patrum loca obiici solent, quæ tamen non substantiam disputationis improbant, sed defectus aliquos, qui eam possunt reddere vitiosam, ut ex di-
cendis constabit.

Sunt ergo necessaria conditions aliquæ ad disputationis honestatem. Prima est, quod disputationis ita sit in fide firmus, & constans, ut non subeat periculum dubitandi ea occasione de rebus fidei, alioquin non se debet ingere, ne forte dum alios lucrari intendit, ipse miserè corrut. Secunda est, ut sit doctus, quantum ad id munus, sicut inveniendum requiritur; ad quod considerantur sunt vires aduersoriorum: minus enim regu-
ritur ad disputationem cum haeretico simplici, & imperito, quam cum docto, erudito, & sagaci, quales hodie in Hollandia & Gallia reperiuntur non pauci. Alioquin disputatione cedet in contentum fidei, & periculum auditorum. Nota autem Coninch disp. 1. 8. n. 14. sufficiunt hanc plerumque non tam metiendam ex maiori do-
ctrina, quam ex praxi & viu, ac facilitate explicandi ad caput auditum.

Tertia conditio est ex parte illius, cum quo disputationatur, ut scilicet talis sit, cui speretur profu-
tura disputatione: sunt enim haeretici plures, qui non ex ignorantia, sed ex malitia erant, nec cor-
rigi cupiunt, & cum iis regulariter est illicita di-
putatione

sputatio, ut notat Coninch num. 143. Suarez n. 113, & alij. Nam tunc disputatio erit non solum otiosa, sed etiam scandaliosa, quatenus sine utilitate praebetur occasio haeretico commitendi noua peccata in ipsa disputatione, & obstinata defensione proprii erroris. In quo sensu intelliguntur verba Pauli ad Titum 3. *haereticum hominem post unam & secundam correctionem denunciens, quia subuersus est, qui huicmodi est, cum sit proprio indicio damnatus.* ubi Chrysostomus homil. 6. dicit: *hoc de illo monet, qui corrigi non vult, quem in insanibili morbo destineri videris.* Additatem, non esse facile desperandum, sed expectandum patientes: *& ab illis solis, inquit, discedendum est, de quibus apertam possumus ferre sententiam, certique sumus, quod quantumlibet facimus, eos nunquam ad veritatis viam renocabimus.* Imò etiam in casu non est damnanda disputatio, si fructus speretur in auditoribus, qui vel conuententur, si haeretici sint, vel in fide solidiores manebut, si erant Catholici, vel certè haeretici timidiore sint, nec ita insolenter insultabunt, ut dixit Bernard. sermon 6. in Cantic. etiā haereticus non surgat ex face, Ecclesia tamen confirmatur in fide. His autem conditionibus celsantibus, & spe fructus ablata, disputatio fugienda est: & in eo sensu intelligi debent Gelasius Papa in commentario ad Faustum dicens, *nobilis nullum fuit inire certamen cum hominibus communicatiois aliena, dicente Apostolo haereticum hominem, &c.* Et Augustinus contra Faustum c. 1. 2. dicens: *non disputatione amant haeretici, sed quoquo modo superare impudentissima pertinacia, ut congregentur, quia non pepererant.* & Auctor imperfecti in March. sub nomine Chrysostomi homil. 12. dicens: *audi homo fidelis, qui contra haereticum libenter contendis, si Pharisaei vultu non sunt, tu certando contra haereticum potius eum placeas, cum spiceris?* Ex hoc tamen ipso exemplo conitatur, non semper disputationes omitendas, eo quod haeretici conuentendi non sint, cum & ipse Christus frequenter publicè cum Pharisaeis disputauerit, qui ob suam pertinaciam conuentendi non erant: proderat tamen disputatione illa ad eorum confusione, & ut alii conuerterentur, vel in fide confirmarentur. Vide alia familia loca Patrum apud Suarez n. 3.

Quarta conditio est ex parte auditorum, ne forte illis nocere possit disputatione audita, quod magis cauendum est, quando non sunt docti, vel ita perficaces, ut rationes nostrae fidei callere possint, sed simplices, & rudes, qui alias in fide quieti degebant, & fieri facile potest ut argumentis contra fidem commoueantur non ita facile solutionis vim capientes, vel certè turbari incipiunt, cogitantes posse in dubium reuocari ea, de quibus antea nunquam dubitarunt, qui primus gradus est ad haereses introducendas, atque adeo omni ratione cauendum: si tamen simplices illi iam ab haereticis sollicitarentur, & timet potest, ne ab iis deciperentur, oportet coram ipsis disputatione, ne silentium nostrum meliorem fortasse apud plebem reddat haereticorum causam, & quia videbunt saltem non deesse nobis rationes ad tuendam fidem, licet ipsis eas non omnino percipiunt. Ad quod facit illud Gregorij in Pastorali part. 2. cap. 4. *sicut inculta locutio in errorem pertrahit, ita indiscretum silentium, eos qui erudiri poterant in errore relinquunt.* Aduerte tamen cum Hurtado dicit ad disp. 74. §. 39. non esse

constituendos indices disputationis, & controversia auditores Laicos, qui nullo modo debus fidei iudicare possunt. Nec obstat apud August. tom. 1. in breviculo referri disputationem habitam coram Tribuno, & aliis ex edito Constantini Imperatoris, illi enim non erant indices disputationis, sed imperiali auctoritate aderant ad continendos in officio fecurisque reddendos disputantes, & ut fideliter argumenta, atque responda describerentur.

Quinta conditio exigitur ex parte modi, ut appareat in disputante modestia, sincerus veritatis amor, sine contentione, sine iniuriis, amulatione, ut non quinque moribus, quā ratione aduersarios vincamus, quod optimè probat S. Thom. ubi supra ex illo Pauli 2. ad Timoth. 2. *noli contendere verbis, ad nihil vtile est, nisi ad subversionem audientium; cui consonat illud eiusdem Pauli 1. ad Corint. 2. si quis videtur esse contentiosus, nos talem confutidinem non habemus, sed neque Ecclesia Dei: & in eodem sensu refutatur Sisini sententia apud Socratem lib. 5. histor. cap. 10. disceptantes non solum non reconciliare schismata, sed potius hereticos ad contentiones magis accendere.* Quod maximè locum haberet, quando conrumeat adfiscetur, quia ut dixit Chrysostomus dicta homil. 6. in 2. ad Timoth. ut verbum fruicet, oportet ut alter grāte audiatur, grāte autem affici eum, qui iniuriis afficitur, vix contingere potest: de quo videri etiam potest Epistola Constantini Imperatoris apud Euzebium in eius vita, lib. 2. & Nicephorū lib. 8. cap. 1. 3.

Postissima conditio requisita de iure positivo Ecclesiastico est, ut disceptans non sit laicus, ut habetur in cap. 2. §. *inhibemus de haereticis in 6. his verbis, inhibemus quoque, ne cuiquam laica persona licet publicè, vel primariam de fide Catholica disputatione, qui vero contra fecerit, excommunicationis laqueo inmoderetur.* Quam excommunicationem notant communiter Doctores non incuri ipsa facto, sed post sententiam, ut colligatur ex illo verbo, *inmoderetur: id tamen sufficit, ut præceptum obliget sub peccate mortali: nam pro solo veniali non possit excommunicatione maior imponi.* Aduerte etiam, intelligi non de disputatione materiali, sed de formalis, ut supra diximus, in qua disceptantes dissident circa fidem veritatem, ut cum Caietano notauit etiam Hurtado ubi supra §. 20. qđi bene etiam adiutat, non habere locum hanc prohibitionē, quando consentiunt circa fidem veritatem, & disceptant solum de ratione Theologica, ad eam commandant, vel ad eam explicandam, quia hoc non est de fide disputare. Magis dubitari posset, quando disputatione, an res aliqua sit, ut non sit de fide, propterea inter Theologos disputatione solet: tunc enim videtur esse disputatione de ipsa fide. Ceterum si reuera opiniones sint probabiles apud Catholicos circa hoc ipsū, alii afferentibus, alii negatibus id esse de fide, non credo comprehēdi sub hac prohibitione, in qua solum videtur laicus prohiberi disputatione de rebus fidei certæ, & exploratæ, non de rebus fidei dubiæ, quod etiam ex Caietano significat Coninch ubi supra num. 146. dicens, prohiberi solum disputationem suscepit aduersus eos, qui ipso fide errant, in prædicto autem casu, neuter videtur errare in fide: & ita videtur yllo comparatur, cum paucum discipuli Theologi, qui adhuc clerici non sunt, sed meri laici, de

135
Quinta conditio.

136

Postissima conditio, ut disceptans non sit laicus.

iis questionibus publicè disputent. Quorum disputatio non posset excusari, eo quod non sit formalis, sed solum materialis: nam reuera est formalis, ut supra monui, cùm sit sententiarum diversitas, & disputans intendat aduersario id neganti persuadere rem illam esse de fide, quod tamen ille alter omnino negat.

137
Quo in solli-
gaturnome-
taeorum,

Circa hanc prohibitionem quæritur primò, qui intelligentur nomine laicorum. Certum est, non comprehendendi clericos etiam prima tonsura, quandiu clericatus status retinet. Peccabunt tamen iij contra ius naturale, si absque doctrina sufficienti, vel alii debitis conditionibus, felle ad disputandum ingent. Certum etiam est, non comprehendendi religiosos, qui simil ordines habent, saltem primam tonsuram: neque enim iij sunt laici. Dubium est de religiosis, qui nullum ordinem, nec primam tonsuram habent. Multi dicunt, eos non comprehendendi nomine laicorum in hac prohibitione. Ita Sanchez dicto cap. 6. num. 6. Castro Palao dicto tract. 4. diff. 2. punct. 4. num. 4. & probabile ac tunc dicit Suarez ubi supra num. 10. h. Et videatur in contrarium inclinare quoad eos religiosos, qui in suis ordinibus laici appellantur. Affectus etiam pro eadem sententia adud Castro Palauum P. Coninch num. 145. qui tamen contrarium docet illo loco, quoad religiosos laicos, his verbis: *Nota sub pena excommunicationis ferenda, prohibiti omnibus laici, quales sunt omnes iij, qui non gaudent privilegio clericali, modo etiam Religiosi, qui non ad studia sed ad opera domestica destinantur* ne cum hereticis de fidei disputent.

138
Religiosi laici
an compre-
hendatur no-
miae laico-
rum.

Alij ergo de iis Religiosis laicis dicunt comprehendendi legi illa nomine laicorum; ita Coninch proximè citatus, & inclinat Suarez ut vidimus, & acriter Hurtado ubi supra §. 32. durioribus in religiosos laicos inuectus verbis, quos quidem non debemus despiciere: sed magis tamen credo eos hac prohibitione comprehendit: cum quia vere & in rigore sunt laici: tum quia ratio eadem in illis procedit, nempe carentia sufficientis doctrina ad disputandum necessaria. Alia est ratio illis, qui ex vi sua professionis ad studia, & ordinis factos destinantur: iij enim licet adhuc ordinibus careant, possunt tamen clerici appellari quatenus iam ex sua professione ad clericum spectant, atque ita nec Hurtado, nec alijs dixerunt eos hac lege comprehendendi: habent enim ex genere suo, & ratione status doctrinam requisitam, qua si alicui in particulari desit, is sive primam tonsuram habeat, sive non habeat, lege naturali a disputando aceretur.

139
An laicus
doulos possit
licitè dispu-
tare cum ha-
reticis.

Secundò quæritur; an laicus doctus possit licitè disputare cum hereticis. Affirmant aliqui, Caisteranus, Baños, Petrus de Ledesma, quos affer & sequitur Hurtado ubi supra §. 24. & sequentibus, & probabile fatur Sanchez dicto cap. 6. num. 5. fundamentum est, qui in eo cessat tota ratio legis proxima, & remota, nempe periculum disputantis, & Auditorum, ac etiam ne cedar in contemptum fidei.

Alij tamen melius id negant. Suarez ubi supra num. 11. cum aliis relatis Sanchez dicto num. 5. Coninch ubi supra num. 145. Valentia, Azor, & alijs, quos affer & sequitur Castro Palao ubi supra num. 4. Fundamentum præcipuum est, quia reuera non cessat tota ratio legis: nam, ut sapè diximus in aliis casibus similibus, si vnuquisque laicus maneat iudex sibi ipsius in hac materia,

plures iudicabunt se habere doctinam sufficientem ad disputandum: sumus enim faciles ad despiciendos alios, & ad gloriosè de nobis sententiam: vnde eadem inconvenientia sequentur, ad quæ vitanda potuit rationabiliter id laicis omnibus prohiberi; quia communiter loquendo, laici non sunt docti in iis materia, & malus est quod vnu, vel alter laicus doctus non disputet, quā quod disputent laici plures in doctis, & leges attendere debent ad ea, quæ communiter accidere solent. Confirmatique potest, quia lex hæc Ecclesiastica aliquid de novo prohibuit: laicus autem indoctus iam erat iure naturæ prohibitus, ergo comprehenditor etiam doctus: alioquin non oportuit explicare laicos, sed indoctos: nam & quæ clerici, ac laici indocti prohibiti sunt, saltem quoad culpam.

Tertio quæri potest, an saltem iubentibus clericis possit laicus disputare. Affirmant Suarez ubi supra num. 11. in fine, & Castro Palao n. 7, quod probant ex S. Leone epist. 62. c. ultimo dicente: laicus non potest monachus laicus qui alienius scientia nomine glorietur: & ex 6. synodo can. 64. Trullano, ubi laicus prohibetur, ne sibi vendicet publicè docendi auctoritatem, & clarius videtur haber in Concil. Carthagin. 4. cap. 9. 8. his verbis: *Laicus presentibus clericis nisi ipsi iubentibus docere audeat. Hæc tamen loca nimis vel parum probant. Nam S. Leo solis sacerdotibus permittit propria auctoritate docere: cum tamen Suarez, permittat etiam Diaconis, & aliis clericis disputare. Deinde Canon Trulliano solum prohibet laico publicè propria auctoritate docere, quare priuata disputatio non efficit illi prohibiti, quod tamen Suarez, & alijs non concedent. Denique in Concil. Cathag. solum prohibetur laicus docere presentibus clericis, nisi eorum iussu: quare clericis non presentibus possit id facere: quod etiam Suarez non concedet. Non possumus ergo ex illis locis colligere facultatem, quia laici clericorum iussu disputare possunt: sicut nec possumus eam colligere, ut possint in priuato, vel absentibus clericis id facere, & sicut non possumus colligere prohibitionem disputandi pro Diaconis, & aliis, qui sacerdotes non sunt.*

Merito ergo Hurtado ubi supra §. 24. arguit sententiam illam inconsequente, quatenus agnoscit prohibitionem extendi ad laicos etiam doctos, & aliunde concedit posse id facere iubentibus clericis: nam lex postrema hoc prohibens contenta in dicto cap. 2. §. inhibet sicut non exceptit laicum doctum, si etiam non exceptit laicum iussum a clericis: si ergo laicus doctus non potest disputare, nec etiam poterit iussum a clericis, cum nullibz reperatur concepta clericis haec potestas permitting laicos disputationem cum hereticis. Non est ergo in hoc puncto hancum decretis antiquioribus quatenus derogata videtur hoc decreto posteriori, sive illa latior hoc sive, sive magis stricta.

Quartò quæri potest, an hac prohibitione comprehendatur laicus fidelis disputans de rebus doctrinæ fidei cum alio fidelis. Affirmat Sanchez ubi supra num. 9. quia formalis disputatio prohibetur laicos, est omnis illa, quæ ad fidem veritatem confirmandam, & suadendam suscipitur: qualis etiam illi, ratione sua, qua hereticorum argumenta adducit, ut veritas tem fidei iis solutis confirmet. Id tamen negant

Hurtado

Hurtado §. 21. & Castro Palao num. 5. qui adduc Caltrum lib. 1. de infra hereticorum punitione cap. 19. fauent Coninch num. 146. dicens prohiberi solum disputationem suscepit ad conuincedos eos, qui in fide errant, & Suarez, ubi supra num. 1. dicens, non prohiberi disputationem non nisi suscipitur contra hereticos, sed inter fideles sit, quia illa non est formalis disputatione de fide. Et quidem non video, quomodo aut in quo possit P. Sanchez ab hac sententia disidere, cum ipse ibidem dicat, non prohiberi nisi disputationem formalē, quae non est, nisi quando persuadendi causa suscipitur, non vero quando sit exercitij gratia, vel ingenij acuminis ostendendi. Si enim disputatione sit inter Catholicos, nihil de fidei veritate dubitantes, aut formidantes, necesse est, quod vel sicut solum exercitij gratia, vel certe si ordinatur ad conuincedū & persuadendum non sit ad persuadendam fidem sed modum probandi, aut rationem aliquam, circa quam possit esse contentio, & diversitas opinionum: quod tamen, ut diximus, non est de fide disputatione, sed de rationibus, aut modo illam defendendi, quae disputatione non videtur prohibita in illo dextero, sed sola disputatione de fide.

142 Duplex limitatio apponuntur aperte, sed non solum a clericis, qui fidei partes tueri possunt, hereticus cum iniuria, vel præiudicio ciuilem fidei loqueretur, eamque improbat: tunc enim si adfuerit laicus doctus, posset, ino & plenarumque tenueretur fidem defendere, vt os obstrueret hereticū: ita Aragon. & Valencia, quos affer, & sequitur Sanchez num. 7. Suarez num. 11. Coninch num. 147. Castro Palao num. 6. Hurtado §. 23. qui nomine necessitatis dicunt intelligentiam magnam fidei utilitatem, quam quidem lex illa impedit non intendit. Secunda limitatio est pro regionibus, & prouinciis, in quibus hereticī graffantur, ubi per contrarium vnum derogatum esse huic prohibitioni, testatur Valentia in presenti dispt. 1. quæst. 10. punct. 4. cuius testimonio fidem adhibent Sanchez dicto num. 7. Suarez num. 11. in fine, Castro Palao num. 8. Hurtado §. 22. & Coninch num. 148.

143 Iuxta doctrinam huius sectionis, responderi poterat ad id, quod ante biennium quæstum fuit an feliciter posset, consentiente latere summo Pontifice, in prouincia quadam fieri conuentus Ecclesiastici, quo Principis iussu conuenienter etiam schismati, seu hereticī illius prouincia simul cum Prælatis Catholicis, ad disputationem de religione, & stabiliendam concordiam inter ipsos. Dixi enim primò, non debere vlo modo permitti synodum, ad quam schismati vel hereticī, aut eorum Prælati conuenirent etiam vt iudices, & cum iure suffragij: cum hoc iure omnino careant, nec debeant comparare vt iudices, sed vt rei, vel certe vt à veris Prælati instruantur & reducantur. Secundò non esse conuocandos Prælatos Ecclesiæ ad hunc conuentum à Principe sæculari, ad quem hoc munus non spectat, sed benignè inuitandos, & petendam summi Pontificis facultatem, vt possint ea de causa à propriis Ecclesiis abesse: schismatiacos vero posse à Principe cogi, vt vocati à Prælatis Catholicis veniant ad reddendam rationem sui erroris, vt ita corrigi, & conuinci possint. Qui effectus cum non alter, nisi hac via sperari posset, vt dicebatur, videbatur posse Pontificem consensum præ-

Card. de Lugo de virtute Fidei divinae.

state ad hunc conuentum potius, quam synodum, faciendum: non quidem ad examinandas res fidei, aut de illis decernendū, sed ad conferendum coram eis schismaticis, eisque conuincedos; videbantur enim concutere conditiones supra requisitæ ad licitam disputationem reddendam: disputationi quippe erant nō laici, sed Prælati Ecclesiæ, & alij laicæ Theologi, & docti, & hoc cum hominibus vt plurimum indectis, & impetratis, qui facile conuinci possunt, præferuntur offensis eorum libris à suis Ministris evidenter falsificatis ad eos decipiendos: quare spes erat, quod coram multi reducerentur ad Ecclesiæ. Item disputationum erat non coram plebe, sed coram viris doctis: & hac ipsa occasione Catholici simpliciores magis conuictantur in vera fide, quam à suis Prælati fearent ita glosios defendi, nec posse ab aduersariis oppugnari. Cauendum tamen, ne pacta aut concordia ibi cum hereticis fieri possent, saltet nisi scientie, & consentiente summo Pontifice, & multo minus, ne dogmata de religione decernantur, sed solum vt dogmata à Conciliis generalibus stabilita, & doctrina Romana Ecclesiæ defendantur & aberrantes ad eam regulare reducantur. Quia tamen re mature examinata, compertum fuit, non concurrere conditiones illas requisitas, licentia metuē denegata fuit.

Agere solent aliqui hoc loco de communicatione licita, vel illicita cum infidelibus, dando illis res indifferentes, quibus ipsi ad falsos ritus facrilegè utuntur, v.g. an dati possit Iudeo agnus, quem vult ad sacrificium Iudaicum, vel ethnico idolum, quod perit ad illud calendum & sic de aliis. Quod tamen propriè spectat ad tractatum de scandalō, cum sit quæstio generalis de danda, vel non danda re aliqua abusivo. Videri autem interim possunt Sanchez lib. 1. in Videl. capite 7. Coninch in præsensi dispt. 18. dub. 13. & alij Recentiores, quos congerit Diaz in p. 5. trætl. 7. de scandalō resol. 6. & 36.

DISPUTATIO XXIII.

De pœnis spiritualibus hereticorum.

SECTIO I. De excommunicatione hereticis imposta.

II. De actione externa requisita ad constitutendum hereticum externum, & incurriendam excommunicationem.

III. De absolutione ab heresi, & excommunicatione ob heresim contracta.

N duplici genere sunt hereticorum pœnae; quædam sunt spiritualia, quædam temporales, vel corporales. Nunc agimus de solis spiritualibus, quare notitia magis necessaria est Theologis, quia magis spectant ad forum internum; nam temporales, & corporales ferentur ad forum externum, in quo per Canonistas examinantur, & mandantur executioni. Nomen autem hereticorum, in ordine ad pœnas intelliguntur etiam Pagani, Mahometani, Iudei,

HH 8c